

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Vlastivědné vycházky regionem Jestřebí hory

Diplomová práce

Autor: Hana Plašilová
Studijní program: M 7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Vedoucí práce: Mgr. Martin Skutil, Ph.D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2016/17

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno a příjmení:	Hana Plašilová
Osobní číslo:	P11908
Studijní program:	M7503 Učitelství pro základní školy (1. stupeň)
Studijní obor:	Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Název tématu:	Vlastivědné vycházky regionem Jestřebí hory
Zadávající katedra:	Ústav primární a preprimární edukace

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce je zaměřena na vytvoření doplňkového výukového materiálu pro předměty Člověk a jeho svět a Region Jestřebí hory. Cílem diplomové práce je vytvoření jednoduchého průvodce Jestřebími horami pro učitele a žáky prvního stupně základní školy. V první části stručně charakterizují region Jestřebí hory z hlediska geologického, jeho vodstva, fauny a flóry. Stručně se věnují také průmyslu a historii regionu. Podrobněji seznamují s městy sdruženými ve Svazku obcí Jestřebích hor. Ve druhé části se zaměřují na vycházky a jejich využití při osvojování učiva předmětu Člověk a jeho svět na prvním stupni základní školy. Použitými metodami a organizačními formami práce budou vycházky, rozhovor, brainstorming, společná práce, diskuze, četba pověstí, mezipředmětové vztahy a prezentace propagačních materiálů (výtvarné zpracování, literární výchova).

Vedoucí diplomové práce:	Mgr. Martin Skutil, Ph.D.
	Ústav primární a preprimární edukace
Oponent diplomové práce:	PhDr. Vladimír Václavík, Ph.D.
Datum zadání diplomové práce:	29. 11. 2014
Termín odevzdání diplomové práce:	19. 06. 2017
Doc. PhDr. MgA. František Vaníček, Ph.D.	PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.

děkan

vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením vedoucího diplomové práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anotace

Plašilová, Hana. *Vlastivědné vycházky regionem Jestřebí hory*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 84 s. Diplomová práce.

Diplomová práce je zaměřena na vytvoření doplňkového výukového materiálu pro předměty Člověk a jeho svět a Region Jestřebí hory. Cílem diplomové práce je vytvoření jednoduchého průvodce Jestřebími horami pro učitele a žáky prvního stupně základní školy. Úvodní část se týká charakteristiky regionu, seznámení s městy sdruženými ve Svazku obcí Jestřebích hor. V této části se věnují také kurikulárním dokumentům pro základní vzdělávání. Další část je zaměřena na vycházky a jejich využití při osvojování učiva předmětu Člověk a jeho svět na prvním stupni základní školy.

Klíčová slova: Region Jestřebí hory, Svazek obcí Jestřebí hory, kurikulární dokumenty, vycházka, pracovní list

Anotation

Plašilová, Hana. *Geographical walks in the Jestřebí hory region*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2017. 84 p. Diploma thesis.

Diploma thesis is focused on creating the supplementary educational material for subjects Man and his world and Jestřebí hory region. Goal of this diploma thesis is creation of the basic guide of Jestřebí hory region for teachers and students of the primary school. Opening part consists of the region characteristics and basic facts about the towns of the Jestřebí hory region. This part also deals of curricular documents for primary education. The next part is focused on geographical walks and its utilisation in the subject Man and his world on the primary school.

Key words: Jestřebí hory region, Svazek obcí Jestřebí hory, curricular documents, geographical walks, working sheet

OBSAH

Úvod.....	8
1 Teoretická část.....	10
1.1 Charakteristika Jestřebích hor.....	10
1.1.1 Geologie Jestřebích hor.....	11
1.1.2 Vodstvo, fauna a flóra.....	11
1.1.3 Průmysl.....	12
1.1.4 Historie regionu.....	13
1.2 Města regionu Jestřebí hory.....	16
1.2.1 Úpice.....	16
1.2.2 Rtyně v Podkrkonoší.....	18
1.2.3 Malé Svatoňovice.....	19
1.2.4 Velké Svatoňovice.....	20
1.2.5 Radvanice.....	21
1.2.6 Havlovice.....	22
1.2.7 Batňovice.....	23
1.2.8 Chvaleč.....	24
1.2.9 Jívka.....	24
1.2.10 Suchovršice.....	25
1.2.11 Libňatov.....	25
1.2.12 Maršov.....	26
1.3 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.....	27
1.4 Vlastivědná vycházka.....	29

1.5 Pracovní list.....	34
2 Metodika přípravy vlastivědné vycházky.....	38
2.1 Vycházka číslo 1.....	40
2.2 Vycházka číslo 2.....	46
2.3 Vycházka číslo 3.....	52
2.4 Vycházka číslo 4.....	61
2.5 Vycházka číslo 5.....	68
2.6 Vycházka číslo 6.....	72
2.7 Vycházka číslo 7.....	75
Závěr.....	77
Seznam použitých zdrojů.....	79
Zdroje obrázkové dokumentace.....	83
Přílohy.....	84

Úvod

„Rodný kraj je kraj dětství, kraj prvních, a proto i nejsilnějších dojmů, objevů a poznatků. Člověk se tam nemusí vracet, protože tam vlastně nepřestal žít, ať se octne kdekoli. Rodný kraj je jako rodný jazyk; i kdyby někdo mluvil nebo psal jiným jazykem, nepřestane myslet a snít jazykem svého dětství. To není vliv, nýbrž něco původnějšího a silnějšího: to je kus vlastní duše a osobnosti.“ (Čapek, 1954, s. 8)

Pro uvedení diplomové práce jsem si vypůjčila citát pana Karla Čapka, který, dle mého názoru, vyjadřuje, proč jsem si vybrala toto téma. V kraji pod Jestřebími horami jsem se narodila, prožila jsem zde krásné dětství, ukončila základní školu, seznámila jsem se tu se svým manželem, ve Rtyni v Podkrkonoší bydlím a v Úpici pracuji. Učím na Základní škole Bratří Čapků.

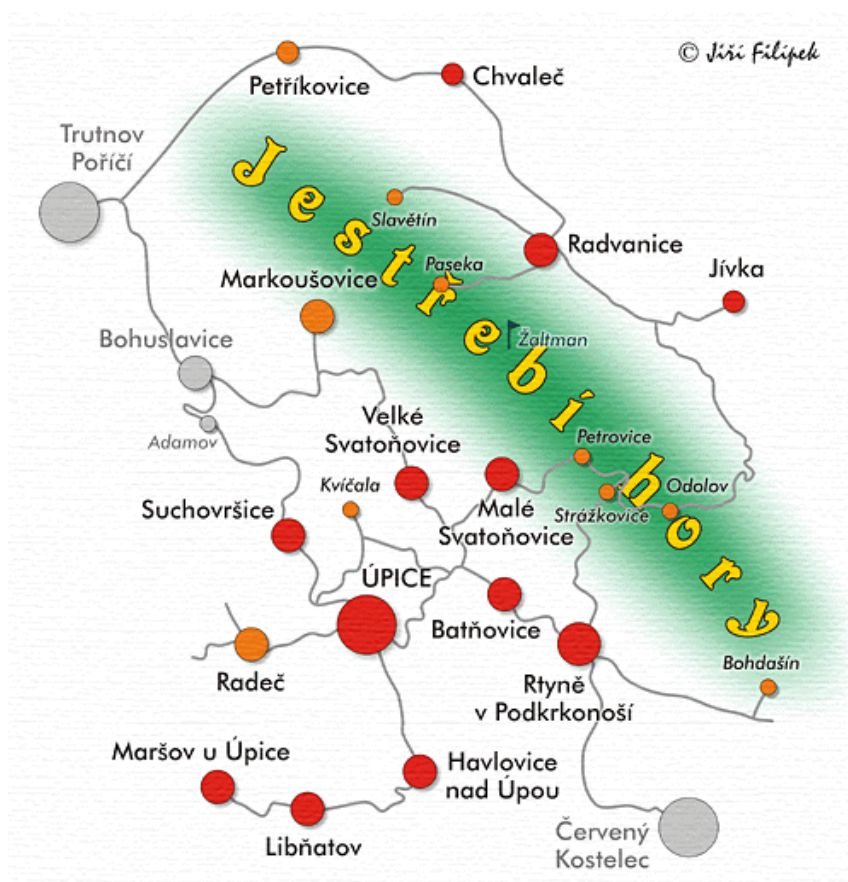
Cílem diplomové práce je připravit průvodce Jestřebími horami pro učitele i žáky 1. stupně ZŠ. Chtěla jsem vytvořit materiál využitelný v budoucnosti ve vlastivědném vyučování v návaznosti na nové úkoly, které přináší RVP ZV s využitím všech šesti kompetencí, které dle RVP ZV představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti. Vlastivědné vyučování stejně jako české školství prošlo mnoha změnami. Tou poslední je vznik Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a vytváření školních vzdělávacích programů. Na výuku ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět navazuje volitelný předmět Region Jestřebí hory. Tento předmět si mohou v naší škole zvolit žáci čtvrtých a pátých postupných ročníků. Diplomovou prací bych ráda obohatila výuku svým kolegyním i žákům, kteří se stejně jako já zajímají o náš kraj. Do práce jsem shromáždila informativní materiál, který může učiteli pomoci při přípravě na hodiny i vlastivědné vycházky zaměřené na region Jestřebí hory.

Diplomovou práci jsem rozdělila na části, které na sebe logicky navazují. V teoretické části se zabývám krajem pod Jestřebími horami, stručně charakterizují geologii kraje, přibližují vodstvo, faunu i flóru. V další části se věnuji průmyslu a historii našeho regionu. Větší prostor práce zabírá charakteristika jednotlivých měst, jež jsou spojena

ve Svazku obcí Jestřebí hory. Obce jsem seřadila podle počtu obyvatel a jejich rozlohy od největší k nejmenší. Podrobněji se věnuji třem obcím: Úpici, ve které působím jako učitelka základní školy, Rtyni v Podkrkonoší, ve které bydlím a Malým Svatoňovicím, rodišti známého českého spisovatele Karla Čapka. Dále jsem se zaměřila na seznámení se základy RVP ZV a ŠVP. V následující části charakterizuji vycházku jako jednu z vyučovacích forem předmětu Člověk a jeho svět na 1. stupni ZŠ – okruh Místo, kde žijeme, a zařazuji přípravu jednotlivých vlastivědných vycházek. Cílem praktické části práce je ukázat možnosti využití vycházek k dosažení smysluplného a zábavného osvojování učiva na 1. stupni základní školy. Každý učitel může využít vlastní region k přípravě zajímavé a tvůrčí výuky. Tato forma přímo využívá mezipředmětových vztahů ve výuce, žáci získávají vědomosti vlastním pozorováním a zpracováváním informací, spolupracují a řeší problémy v jiném než školním prostředí. Cítí se zde lépe, nemusí dodržovat časové limity vyučovacích hodin, aktivně se zapojují do plnění úkolů, učitel se stává jejich poradcem, ne mentorem.

Při psaní diplomové práce jsem využívala různé informační zdroje zahrnující odbornou literaturu, novinový tisk, internet a v neposlední řadě osobní konzultace. Dostupná literatura zabývající se regionem Jestřebí hory je bohužel staršího data vydání. Nejnovější údaje jsem získala z internetových portálů jednotlivých obcí a z propagačních materiálů Svazku obcí Jestřebí hory. Problematiku jsem také osobně konzultovala s panem Mgr. Janem Balcarem, Ph.D., ředitelem Místní akční skupiny Království – Jestřebí hory, o.p.s. a panem Zdeňkem Špringrem, starostou města Rtyně v Podkrkonoší a předsedou Svazku obcí Jestřebí hory a předsedou správní rady Branka, o.p.s.. Nejvíce informací jsem získala z knih Jaroslava Vetešky Úpicko tenkrát a dnes a Tváře Jestřebích hor. Dále pak z publikace Rtyně v proměnách staletí 1358 – 2008 autorů Jana Kokeše, Jana Macha a kol. a z knihy Rtyně I., autora Jana Macha.

1.1 Charakteristika Jestřebích hor

Obr. 1 – Mapa regionu

Mezi Broumovskou vrchovinou na severu a Krkonošským podhůřím na jihu se táhne zalesněný hřeben Jestřebích hor. Na severovýchodě začíná u Petříkovic a pokračuje jihozápadním směrem přes Slavětín, Paseky (dříve Brendy – z německého brennen – hořet), Petrovice, Strážkovice, Odolov, Bohdašín, Zbečnick až ke Žďárkám. Hřebenová – Panská – cesta nás vede od nejvyššího vrcholu – Žaltmanu (739 m.n.m.), kolem Janského vrchu, Kolčarky, Švédského vrchu až na Krkavčinu, od které celý hřeben klesá až ke Žďárkám u Hronova. (Veteška, 2006, Kokeš, Mach, 2008)

Jestřebí hory – „v dávné minulosti to bývaly Hory Svatoňovské, Petrovické, Rtyňské či Uhelné, německy Hexensteingebirge či Falkengebirge. Dodnes se jim po „čapkovsku“ říká také Brendy.“ (Jirásek, 2012, s. 4)

Dle Jana Balcara se Jestřebí hory začleňují do katastrálního území Místní akční skupiny Stolové hory, z.s., jež tvoří 14 obcí. Tyto jsou členy dvou destinačních managementů. První z nich tvoří Kladské pomezí a druhé Společnost pro destinační management Broumovsko. Obce, které ve své práci zmiňují, jsou členy MAS, neziskové organizace, která zastupuje zájmy občanů, neziskových organizací, podnikatelů a obcí regionu. Kladou si za cíl zlepšovat kvalitu života ve venkovských oblastech tím, že přinášejí peníze z Evropské unie.

1.1.1 Geologie Jestřebích hor

Horský hřbet vznikl z prvohorních usazenin a je proslulý výskytem černého uhlí. Geologicky se jedná o prvohorní usazeniny – slepence a arkózy (usazeniny z křemene, živce a slídy), které v podzemí prostupují sloje černého uhlí. Významným se v roce 1855 stal nález „zkamenělého dřeva“, neboli araukaritů – zuhelnatělých kmenů prvohorních jehličnanů prosycených kyselinou křemičitou. Jejich objevitel – Heinrich Robert Göppert v roce 1855 naleziště araukaritů na Slavětínském kopci považoval za největší na světě. S menšími i většími kusy araukaritů se i dnes setkáváme v zahrádkách okolních obcí a ty nejhezčí jsou součástí drážďanského Zwingeru, císařské zahrady ve Vídni, ale také v trutnovském městském parku. (Reil, 2005)

Kromě uhlí se v minulosti v oblasti Jestřebích hor v Jívce těžila měděná ruda, ale procento mědi v rudě obsažené nemohlo konkurovat bohatším nalezištěm. (Důl Bohumír, 2015)

Z užitkových hornin se v těsném sousedství, v lomu Krákorka u Havlovic, dodnes těží kvalitní deskový pískovec, mimo jiné použitý pro stavbu hradu Vízmburk a náhodského zámku. Jestřebími horami prochází hronovsko-poříčský zlom a čas od času zde dochází ke slabému zemětřesení, poslední bylo zaznamenáno 25. října 2005 – 3,4 stupně Richterovy škály. (Kokeš, Mach, 2008)

1.1.2 Vodstvo, fauna a flóra

Severní část Jestřebích hor je odvodňována potokem Jívka, který se u Stárkova vlévá do Dřevíče, jenž u Hronova ústí do Metuje. Vodstvo z jižní části hor odvádí potok Rtyňka, který v Úpici ústí do řeky Úpy. Celé území tedy patří do povodí řeky Labe – úmoří Severního moře. Nejcennější část Jestřebích hor je součástí Chráněné krajinné oblasti Broumovsko. Mezi zde rostoucí chráněné rostliny patří prstnatce májové z čeledi vstavačovitých, bledule, dymnivky, kyčelnice. Původní dřeviny – buk, jedle, javor klen, jilm a jasan byly v devatenáctém století téměř vytlačeny smrkovými porosty. (Reil, 2005)

Z fauny jmenujme srnčí a jelení zvěř, prasata divoká, stádo muflonů a ojedinělý výskyt lišek.

1.1.3 Průmysl

Hlavním zdrojem obživy obyvatel v Podkrkonoší bylo zejména zemědělství. Ve druhé polovině 18. století se na horách ve větším množství pěstoval len, a tak se začalo rozvíjet plátenictví. Ve svých chalupách se místní obyvatelé věnovali předení lnu a soukenictví. S nástupem průmyslové revoluce dochází k zakládání prvních mechanizovaných textilních továren. Kolem roku 1850 vznikaly v kraji první mechanizované přádelny – v Trutnově, později pak i v Úpici. Důležitost textilního průmyslu pro zdejší kraj dokládá fakt, že v r. 1856 bylo z 10 rakouských přádelen 9 v našem kraji. Kromě mechanických přádelen a tkalcoven v Úpici, Rtyni v Podkrkonoší a Radvanicích byly v kraji i barvírny lnu a bělidla (např. v Radvanicích). První krize textilního průmyslu v Podkrkonoší přišla již roku 1867 po dvouleté neúrodě lnu a zavedení cel na plátenické výrobky ve Spojených státech amerických. O práci tehdy přišlo 4000 textiláků v kraji. K úplnému zániku tohoto průmyslového odvětví v kraji pod Jestřebími horami došlo v devadesátých letech 20. století. (Veteška, 2004, Vorlický a kol., 2001, Kokeš, Mach 2008)

Nejdůležitějším průmyslovým odvětvím v kraji však do r. 1991, kdy došlo k uzavření posledního dolu, byla těžba černého uhlí. První nález uhlí je zdokumentován r. 1590 u Markoušovic, v Malých Svatoňovicích pak roku 1634, v Radvanicích až r. 1842.

Poptávka po místním uhlí se zvýšila až se stavbou Josefovské pevnosti (80. léta 18. stol.) a trvale pak po dostavbě železnice Jaroměř – Trutnov v roce 1852. Od té doby se uhlí začalo do středních Čech, Hradce Králové, Pardubic, Kolína, Chocně i Prahy vozit po železnici, která nahradila v minulosti využívané koňské povozy. V Jestřebích horách fungoval unikátní systém tzv. „bremstů“ – z německého Bremsbahn - což byly koleje s lanovnicí a brzdou, po kterých se spouštěly systémem protizávaží plné vozy s uhlím a nahoru se vytahovaly vozíky prázdné. Svatoňovické doly také zásobovaly továrny v České Skalici, Červeném Kostelci, Náchodě a Jaroměři. Svého času u Malých Svatoňovic fungovala kromě parní elektrárny, koksovny a briketárny i slévárna a strojírna. Po těžbě zůstalo v podzemí téměř 41 km důlních děl. (Kokeš, Mach, 2008, Jirásek, 2012)

V současnosti v regionu nepůsobí žádný velký průmyslový podnik. Mezi ty menší patří například: Takata-Petri (Rtyně v P., airbagové svazky do automobilů), Nypro (Malé Svatoňovice, hutní materiál), Alfero, Vlček a syn (Rtyně v P. - obě firmy vyrábějí kovové konstrukce), Erebos (Malé Svatoňovice, svislá důlní díla), Proplast-K (Malé Svatoňovice, výroba plastových oken), Izomat (Radvanice, nerezové komíny), pila Jirven (Rtyně v Podkrkonoší). (Kokeš, Mach, 2008)

1.1.4 Historie regionu

Severovýchod Čech byl až do konce 12. století pokrytý souvislým hustým lesem, který tvořil spolu s horami přirozenou hranici a chránil zemi před útoky nepřátel. Krajem procházely dvě důležité zemské stezky – Kladská (Česká Skalice, Náchod, Kladsko) a Trutnovská (Úpská) s odbočkou – cestou Slezskou, neboli Svídnickou (Vízmburk, Zálezly, Verněřovice, Strmen, Meziměstí, Vratislav – druhé největší české město své doby). Spojnicí mezi oběma zemskými stezkami byla takzvaná Kladská Trhovka procházející přes Rtyni v Podkrkonoší a hřeben Jestřebích hor dál na sever. (Veteška, 2006, Kokeš, Mach, 2008)

Přelom 11. a 12. století datuje počátek přílivu obyvatel do rtyňsko-svatoňovické kotliny. Již ve 13. století se zakládaly první obce. Části Jestřebích hor byly v té době součástí jednotlivých panství, přičemž nejrozsáhlejší území patřilo k panství Vízmburk, které se po roce 1519 spojilo s panstvím Náchod. Ke změně v územním členění došlo až roku

1849, a to v důsledku proměny veřejné správy, kdy se namísto bývalých panství zřizovala okresní hejtmanství. Významným obdobím byla 2. polovina 19. století, která přinesla výrazný rozvoj průmyslu, zejména hornictví. (Veteška, 2006)

První světová válka region výrazněji nepoznamenala. Nepřímo samozřejmě ano, o čemž svědčí četné náhrobky padlých ve všech obcích regionu. Zato ta druhá prakticky rozdělila místní smíšené obyvatelstvo na dva tábory a do té doby jazyková hranice se stala hranicí protektorátní, za kterou zůstalo opuštěné a nevyužité i moderní opevnění na obranu před rozpínavostí nacistického Německa. Péčí nadšenců klubu vojenské historie se po letech podařilo několik těžkých i lehkých objektů na hřebeni Jestřebích hor opravit a zpřístupnit veřejnosti. (Mühlstein, 1988, Buka, 2016)

Až do roku 1938 bylo soužití německých a českých horníků i obyvatel bezproblémové, to se ale po podepsání Mnichovské dohody o odstoupení pohraničních území obývaných německou menšinou Německu změnilo. Po odsunu Němců byl problém nahradit chybějící odborníky bez vlivu na další pokračování těžby uhlí.

Odsun německého obyvatelstva severně od Jestřebích hor zasadil regionu rány největší. Zanechal za sebou doslova zpustošenou zemi - neobdělávaná pole, zarostlé louky, prázdné a chátrající domy a statky. Do regionu místo sedláků „milujících rodnou hroudu“ zavál „zlatokopy“ bez vztahu k půdě, což nezlepšilo ani 40 let komunismu, ani částečné oživení po sametové revoluci ve formě rozmachu chatařství a příchodu nových, často jen víkendových, obyvatel východočeského pohraničí. Některé staré chalupy byly opraveny, anebo vznikly nové, ve kterých je dnes ale běžně slyšet holandština. Tak jako na jiných místech československého pohraničí, i u nás bylo s koncem druhé světové války potřeba vyřešit několik zásadních problémů. Největším z nich byl nedostatek pracovníků pro průmysl, například doly přišly o téměř polovinu počtu horníků. Ani zemědělství nevzkvétalo. Mnoho statků a chalup zůstalo po odsunu prázdných a chátralo. Neobdělávaná pole zarůstala plevelem a pustla. Počet obyvatel se výrazně snížil. (Reil, 2005, Buka, 2016)

Doba nástupu komunistické moci znamenala osídlování vylidněného pohraničí. Novými Východočechy se stali příslušníci různých národností. Lidé obyčejní, chudí i lidé vypočítaví, hlavně však bez vztahu ke svému novému bydlišti, takže i následné budování vazeb bylo ztížené, což se projevovalo na chování jednoho k druhému i v péči o vlastní majetek – domy, zahrady a společné prostranství. Oproti jiným regionům to

v pohraničí (českém i polském) i dlouho po revoluci vypadalo, jako by válka skončila jen před několika lety. Tehdejší vláda měla samozřejmě zájem na rychlém obnovení předválečného průmyslu. Oblast východních Čech byla průmyslově velmi rozvinutým regionem s mnoha továrnami, menšími i většími podniky českých i německých vlastníků, což bylo ve všech odvětvích problematické hlavně kvůli nedostatku kvalifikovaných a zkušených zaměstnanců a odborníků, kteří nuceně opouštěli tehdejší Československo. Obnova předválečného stavu proto trvala o mnoho let déle a velká část podniků tímto stavem velmi utrpěla. O skutečném rozvoji se dá mluvit až od přelomu 60. a 70. let, kdy si země mohla dovolit kromě větších investic do průmyslu samotného i tolik potřebné investice do infrastruktury a zabezpečení denních potřeb obyvatelstva. Staví se nové byty, školy, kulturní domy, asfaltují cesty, budují kanalizace, vodovody, nákupní střediska, rozšiřuje se autobusová a vlaková veřejná doprava. V této souvislosti je třeba zmínit i zvýhodnění obyvatel hornických měst regionu – Rytyně v Podkrkonoší a Radvanic. Díky preferovanému hornickému stavu obyvatelé těžili z lepšího zásobování v té době nedostatkovým zbožím a hůře dostupnými potravinami. Zvláště oblíbené byly tzv. hornické dny - oslavy svátku horníků spojené s trhy. Do výše zmíněných měst se pro nedostatkové zboží sjížděli i obyvatelé okolních obcí. (Mühlstein, 1988, Buka, 2016)

V posledních 26 letech došlo jak k omezení některých průmyslových odvětví (uzavření dolů v r. 1991), tak k restrukturalizaci a rozvoji stávajících podniků (Juta Úpice, Gemec-Union Radvanice). Samotné obce regionu procházejí mnoha pozitivními změnami a kvalita života se obecně výrazně vylepšuje. Příjemným průvodním jevem je i vylepšování vzhledu domů, zahrad, veřejných prostor obcí Jestřebích hor.

Z turistického hlediska patří náš region v kontextu Královéhradeckého kraje k těm „chudším“ místům bez vyloženého „magnetu“ na turisty. Pro neporušenou přírodu, klid a absenci těžkého průmyslu je však ideální pro sportovní a klidné trávení volného času. V zimě návštěvníky očekávají upravené běžecké stopy vrcholovými partiemi Jestřebích hor. V létě cyklisty láká hustá síť cyklostezek a pěší turisty zcela jistě potěší nově postavené rozhledny regionu v Markoušovicích i starší, ale stále hojně navštěvovaná rozhledna Žaltman. Obě rozhledny nabízejí překrásné výhledy do Broumovského výběžku s Teplicko-Adršpašskými skalami, pohled na Krkonoše a Orlické hory, přehradní nádrž Rozkoš a rovinu až ke Hradci Králové. Zapomenout nesmíme ani na

významné astronomické pracoviště v Úpici, věnující se pozorováním Slunce. (Veteška, 2004)

1.2 Města regionu Jestřebí hory

V kraji pod Jestřebími horami dnes existuje tzv. mikroregion „Svazek obcí Jestřebí hory“, jenž zahrnuje v současné době 11 (původně 12) lokalit. Cílem svazku je rozvoj regionu, ochrana a podpora společných zájmů. Venkovský mikroregion byl založen v roce 1998. Název je odvozen od stejnojmenného lesnatého hřebenu a naprostá většina obcí regionu se rozprostírá v jeho nejbližším okolí. Celková rozloha mikroregionu je 124,59 km², žije zde více než 10 000 obyvatel. (Jestřebí hory, 2015)

1.2.1 Úpice

V současnosti již město není členem Svazku obcí, ale do regionu patří. Je jeho největším městem a stojí zde také naše škola, takže bude vždy východiskem našeho putování.

Úpice leží v údolí řeky Úpy mezi kopci Kvíčala a Velbaba v nadmořské výšce 337 m.n.m.. „*Úpice vznikla asi v 11. století na spojovací obchodní stezce jako stanice u brodu, kde bylo třeba řeku přebrodit.*“ (Kubíček, 2000, s. 4) První písemné zmínky pocházejí z roku 1359. S počáteční historií města je spojena pověst o odražení vpádu Tatarů r. 1241, kteří byli lstí poraženi a město zachráněno. (Veteška, 2004) „*Kolem roku 1270 byla Úpice povýšena na trhové městečko.*“ (Kubíček, 2000, s. 4) V současné době má Úpice 5683 obyvatel. (Český statistický úřad, 2017)

V Úpici se dochoval pozoruhodný soubor zděných i dřevěných domů. „*Nejstarší stavební památkou je hostinec „Dřevěnka“ (č. p. 92). Je to svérázná dřevěná patrová stavba z hrubých neotesaných trámů se strmou střechou.*“ (Metelka, 1962, s. 24) Od roku 2007 je Dřevěnka v majetku města, roku 2010 byl objekt vyhlášen národní kulturní památkou. Pro záchranu cenné stavby probíhá rozsáhlá rekonstrukce, aby byla Dřevěnka v budoucnosti přístupná široké veřejnosti. (Národní památkový ústav, 2015)

Druhá polovina 19. století přinesla městu rozvoj hlavně textilního průmyslu. Z tohoto období pocházejí také tři zajímavé domy – vily. Morawetzova vila, ve které 11. 7. 1926 při své návštěvě Úpice a okolí přenocoval T. G. Masaryk, jehož jméno nese i zdejší náměstí. V další významné budově - Oberländerově vile – dnes najdeme informační středisko. Třetí vila – Buxbaumova – se stala sídlem základní umělecké školy. (Veteška, 2004, Veteška 2006, Významné budovy Úpice, 2015)

V budově staré radnice na náměstí sídlí Městské muzeum a galerie Julie Winterové-Mezerové. Pravidelně se zde pořádají tematické výstavy. Za zmínku stojí kamenný barokní kostel sv. Jakuba Většího z přelomu 17. a 18. století. (Veteška, 2004, Veteška, 2006) „*Vedle radnice, farního kostela je kaple sv. Michala nejstarší památkou z veřejných budov staré Úpice.*“ (Křeček, Pospíšil, 1963, s. 6) Nedaleko náměstí v sousedství kaple sv. Michala se nachází Jiráskovo divadlo s kinem a městským kulturním sálem.

Mezi zajímavé budovy patří určitě také dům, dnes služebna Policie České republiky, kde v letech 1890-1907 žila rodina MUDr. Antonína Čapka, otce Heleny, Karla a Josefa Čapkových. (Veteška, 2004, Veteška, 2006)

Nad městem na kopci U Lipek stojí od roku 1959 hvězdárna. Úpická hvězdárna je odborným pracovištěm, které široké veřejnosti nabízí jak pozorování noční oblohy, tak denní pozorování Slunce s odborným výkladem. Návštěvníci zde mají příležitost seznámit se i se základní astronomickou technikou. Pracovníci hvězdárny také připravují zejména pro školy vzdělávací pořady. (Kotrba, 2015)

V Úpici působí mnoho spolků a klubů, známá je městská hudba, úpické mažoretky, divadelní ochotníci a loutkáři a mnoho dalších. (Jestřebí hory, 2015)

K zajímavým a prospěšným občanským sdružením patří spolek Chalupění se sídlem v Batňovicích, které otevřelo v Radči (část Úpice) venkovské muzeum, zapojuje se také do oprav Dřevěnky. Moto sdružení: „Hledáme starou krásu, nacházíme nový užitek.“ Spolek od roku 2002 sdružuje dobrovolníky, kteří se zajímají o kulturní památky a chtějí se podílet na jejich záchraně. (Spolek Chalupění, 2014)

V Úpici najdeme mateřskou školu, dvě základní školy, střední odbornou školu, gymnázium, školu speciální i základní uměleckou školu, jež od roku 2007 nese jméno své mecenášky Anny Marie Buxton.

1.2.2 Rтынě v Podkrkonoší

„Jen málo obcí má tak krásnou a příznivou polohu jako městečko Rтынě v Podkrkonoší; ať přicházíte z kterékoliv strany, naskýtají se vám nezapomenutelné pohledy.“ (Kokeš, Mach, 2008, s. 7)

K 31. 12. 2016 bylo ve Rтынi v Podkrkonoší hlášeno k trvalému pobytu 2971 obyvatel. (Šikýř, 2007)

První dochované písemné zmínky pocházejí z let 1358 a 1367, autoři publikací se však shodují v tom, že Rтынě byla pravděpodobně založena již ve 13. století. Historii města významně ovlivnily události selského povstání roku 1775 proti majitelům panství Piccolominiů. V čele povstání stál rтынský rychtář Antonín Nývlt-Rychetský. Centrem povstání se stala Rтынě. Roku 1975 zhotovil sochař František David rychtářovu sochu, která dodnes připomíná tuto událost, socha je umístěna poblíž muzea a bývalé rychty. (Veteška, 2004)

Po čtyři století významně ovlivňovalo zdejší život hornictví. Dnes je tato etapa připomínána v Městském muzeu a také naučnou stezkou o hornictví. Muzeum dokumentuje těžbu rud a uhlí od roku 1590 do roku 1990, kdy byly zdejší doly uzavírány. Jsou zde vystaveny hornické uniformy, pracovní nástroje, dýchací přístroje záchranářů, kahany, nalezené fosilie a minerály, hornické prapory a modely důlních zařízení. Další expozice muzea dokumentuje historii města a život obyvatel, třetí expozice se věnuje selskému povstání. (Městské muzeum Rтынě v Podkrkonoší, 2015, Veteška, 2004)

Veteška (2004, s. 118) uvádí, že *„V roce 1931 byl název obce Rтынě změněn na Rтынě v Podkrkonoší. Status města získala Rтынě v Podkrkonoší v roce 1978 a v roce 1996 obdržela městský znak a prapor.“*

Symbolem a zároveň dominantou města je dřevěná zvonice, která byla postavena roku 1592 neznámým stavitelem. Označuje se zvonící „rтынského typu“, protože je v České republice jedinečná a díky tomu i velmi cenná. Velkou zajímavostí je skutečnost, že na stavbu zvonice nebyl použit žádný kovový spoj. Ve zvonici jsou umístěny tři zvony: Mračník z r. 1471, Poledník z r. 1545 a z roku 1644 zvon Slavnostní. (Veteška, 2006, Kokeš, Mach, 2008)

Součástí areálu Na Rychtě je nejen muzeum, ale také budova kina a přírodní amfiteátr pro 2500 diváků. Každoročně se zde pořádají různé kulturní akce – např. festival dechových hudeb Koletova Rтынě, srpnový festival country a folkové hudby Nota. Na samém okraji areálu stojí bývalá rychta, původně dřevěná, později zděná budova. V současnosti je bohužel nevyužitá a zavřená. Patří mezi památky lidové architektury. (Veteška, 2004)

Ve Rтынi v Podkrkonoší se nachází také nejstarší dochovaná venkovská stavba svého druhu v Čechách. Patří k nejstarším pozdně středověkým roubeným chalupám, postavena byla roku 1547. Byla citlivě opravená, obytná část domu s dýmnou jizbou se zachovala v původní podobě. (Veteška, 2004, Památky města Rтынě v Podkrkonoší, 2015)

Na nejvyšším místě střední Rтынě, v nadmořské výšce 448 m.n.m. stojí kaplička. „*Od kapličky je překrásný pohled na Rтынi i celou kotlinu rтынsko-svatoňovickou. Vidíme odtud blízké Jestřebí hory, mohutné Krkonoše se Sněžkou a bližší Černou horu, dále počátek Orlických hor, t.j. skálu dobrošovskou s rozhlednou, dále velkou část Orlických hor s Vrchmezím a konečně Bor. Není divu, že příchozí, který stane po prvé na tomto místě, je tou krásou nesmírně překvapen.*“ (Bílek, 1949, s. 82) Podobně pěkný pohled do okolní krajiny s výhledem na Krkonoše nabízí také volně přístupná malá rozhledna postavená na jižním okraji města u čerpací stanice. (Kokeš, Mach, 2008, Rтынě v Podkrkonoší, 2015)

Rтынi znají čtenáři z Jiráskova románu Skaláci a také z povídky Boženy Němcové Dobrý člověk. Hlavním hrdinou povídky je pantáta Hájek, vlastním jménem Antonín Hejna, rтынský forman, kterého Němcová znala z Ratibořic. (Bílek, 1949)

1.2.3 Malé Svatoňovice

Součástí obce Malé Svatoňovice jsou další tři integrované obce - Petrovice, Odolov a Strážkovice. Žije zde okolo 1528 obyvatel. (Český statistický úřad, 2017) Historie obce se shoduje s historií Velkých Svatoňovic, k definitivnímu rozdělení obou obcí došlo v lednu 1882. (Veteška, 2004) V 19. století se staly Malé Svatoňovice centrem těžby černého uhlí. (Jirásek, 2012)

Obec bývá často nazývána „Studánka“ podle pramene pitné vody, který má dle pověstí uzdravující účinky. V blízkosti pramene stojí dominanta náměstí – barokní poutní kostel zasvěcený Sedmi radostem Panny Marie. Za zmínku také stojí lesopark nad náměstím. (Lokvenc a kol., 1997, Jestřebí hory, 2015) *„Mariánský sad byl vybudován péčí a za finančního přispění věřících v roce 1892. V tradici kultu Sedmi radostí Panny Marie bylo postaveno sedm identických kapliček, do nichž byly umístěny tematické obrazy sedmera radostí akademického malíře Josefa Cobla, někdejšího žáka zdejší školy. O rok později byla v sadu osazena křížová cesta s 14 zastaveními v podobě dřevěných křížů s výjevy Krista putujícího na Golgotu. Završením více než desetiletého budování sadu byla v letech 1902 - 1906 stavba Božího hrobu.“* (Bergmann, 2016, s. 25)

Bergmann (2016) uvádí, že v blízkosti Mariánského sadu se nachází také připomínka zdejšího hornictví, kterým je vstup do odvodňovací štoly Kateřina. Štola není v současnosti přístupná, za mříží lze vidět důlní vozík. Je součástí poznávacího okruhu po hornických památkách v Jestřebích horách.

Díky lázním a místním dolům ordinoval ve Svatoňovicích lékař, což nebylo na venkově obvyklé. Od roku 1882 zde jako lékař působil Antonín Čapek – otec nejslavnějšího zdejšího rodáka. Tím je bezesporu spisovatel, novinář a dramatik Karel Čapek. Jeho rodný dům stojí na náměstí, které nese Čapkovo jméno. V rodném domě se nachází od roku 1946 Muzeum bratří Čapků. V 1. patře najdeme expozici věnovanou K. Čapkovi, představuje jeho publikační činnost, korespondenci, rodinné fotografie, ukázky rukopisu a rodnou obec. Expozice ve 2. patře je věnována Josefovi, soubor 20 olejomalb představuje unikátní průřez jeho tvorbou. Bergmann (2016) zmiňuje, že slavného rodáka připomíná také busta Karla Čapka umístěná na průčelí domu v roce 1946. V přilehlém parčíku u náměstí také stojí sousoší bratří Čapků autora J. Malejovského. (Veteška, 2004, Lokvenc, 1997, Malé Svatoňovice, 2015, Muzeum bratří Čapků)

Zmínku o Malých Svatoňovicích najdeme v díle Babička, již zmiňované autorky Boženy Němcové.

1.2.4 Velké Svatoňovice

Dle Vránové (2007) se obec skládá z katastrálních území Velké Svatoňovice, Starý Sedloňov a Markoušovice. V minulosti byl počet obyvatel ovlivněn těžbou uhlí, čím

více se těžilo, tím vyšší byl počet obyvatel. Dnes zde žije kolem 1263 obyvatel. (Český statistický úřad, 2017)

První písemná zmínka o Svatoňovicích pochází z roku 1357. Jméno obec dostala podle svého zakladatele Svatoně. (Vránová a kol., 2007)

Veteška (2004) uvádí, že v roce 1826 byly Svatoňovice rozděleny na Velké a Malé Svatoňovice, v roce 1850 však opět spojeny. K trvalému rozdělení obou obcí došlo v roce 1882.

Vránová (2007) doporučuje na jaře navštívit tzv. „bledulovou louku“ v Markoušovicích. Obcí prochází turistická Cesta bratří Čapků a naučná stezka Po stopách dolování uhlí na Svatoňovicu. (Vránová a kol., 2007). Procházku okolím Velkých i Malých Svatoňovic by zakončila na rozhledně Žaltman, kde návštěvníci vidí do celé „Krkonošovy zahrady“:

„Krkonošova zahrada v užším slova smyslu je onen kraj, ono do tvrdé země zaryté údolí řeky Úpy, kolem něhož se rýsují veliké, svaté, pohádkové obrysy: Sněžka, Koží hřbety, Brendy, Žaltman, Hejšovina... Potkáte tu černé, eratické balvany, podobné modlám, a permská půda je červená skoro jako krev. Z jara prýští ze skal a lesů stříbrná vlhkost, zurčí pramínky a řítí se bystřiny, a snad nikde na světě pak nevykvetě tolik sasaneček, tolik slziček, vřesu a mateřídoušky, hořkého koření, tolik tolií a vstavačů jako tam.“ (Bratři Čapkové, 1929, s. 10)

1.2.5 Radvanice

Obec v minulosti proslula těžbou uhlí v rámci Východočeské uhelné pánve, těžba uhlí byla ukončena v roce 1994. V současnosti zde žije 986 obyvatel. (Český statistický úřad, 2017) Součástí obce jsou osady Slavětín, Paseka a Studénka. Část katastru obce se nachází v Chráněné krajinné oblasti Broumovsko, v okolí Radvanic najdeme chráněné bledule, dymnivku i několik druhů chráněných vstavačů. Archeologické vykopávky dokládají osídlení v obci již okolo roku 1300, první písemná zmínka však pochází až z roku 1558.

Nejproslulejší přírodní zvláštností obce a okolí jsou tzv. „zkamenělá dřeva“ – araukarity.

Osadu Studénka v zimě hojně navštěvují lyžaři, kde na ně čeká lyžařský areál s dvěma vleky, umělým zasněžováním a denně upravovanými sjezdovkami.

Od roku 2004 je zástavba vsi chráněna v rámci vesnické památkové zóny. Patří sem zejména roubené chalupy, dnes využívané hlavně k rekreaci. V osadě Paseka se nachází kulturní památka sousoší Kalvárie a za zmínku stojí také kostel sv. Jana Křtitele.

Turisticky zajímavá je rozhledna Žaltman z roku 1967 a v srpnu 2014 byla dostavěna Slavětínská rozhledna.

(Reil, 2005, Radvanice, 2015, Turistické zajímavosti, 2015)

1.2.6 Havlovice

Honzera (2016) uvádí, že v roce 2007 byly Havlovice vyhlášeny Vesnicí roku Královéhradeckého kraje i České republiky. V současnosti zde žije 984 obyvatel. (Český statistický úřad, 2017)

První zmínka o obci pochází ze 13. století a souvisí se stavbou hradu Vízmburku, který se vypínal nad zalesněným ostrohem nad Úpou na jihozápadním konci vesnice. Havlovice patřily k hospodářskému zázemí tohoto středověkého hradu, pobořeného Slezany r. 1447 a znovu odkrytého v letech 1972-1983 dr. Antonínem Hejnou a jeho týmem z Archeologického ústavu v Praze. Písemně je obec poprvé připomínána v roce 1545 při prodeji náhodského panství pánům z Pernštejna. (Veteška, 2004)

„Krása, malebnost a rozmanitost přírody v Havlovicích je zřejmá na první pohled. Útulné, obydlené údolí, jímž se klikatí řeka Úpa, je ze všech stran obklopeno zalesněnými kopci. Vyskytuje se zde nepřeborné množství rostlinných druhů.“ (Rejl a kol., 2001, s. 1)

V obci roste také několik NEJ stromů:

- *„nejstarším stromem je dub letní před Hejnovým statkem u mandlu. Jeho stáří se odhaduje na více než 200 let (obvod kmene ve výši 1m je 353cm),*
- *nejsilnější kmen má topol černý u cesty za rybníkem před Peterkovým statkem (č. p. 143), jehož obvod měří 435cm,*

- *nejstarším jehličnanem je borovice lesní v polích nad Poplužím (obvod 306cm),*
- *největší smrk se nachází u cesty do Svobodného (obvod 301cm).“ (Rejl a kol., 2001, s. 2)*

Dle Vetešky, 2004 patří mezi významné stavby obce zděná barokní zvonice z roku 1745, sloup se sochou sv. Jana Nepomuckého z roku 1735, roubený Hejnův statek z roku 1791, který roku 1970 využil Antonín Moskalyk při natáčení některých scén filmu Babička.

Z iniciativy Sdružení pokrokových spolků v Havlovicích vznikl a 18. 8. 1935 byl slavnostně odhalen památník obětem 1. a 2. světové války. U příležitosti 140. výročí T. G. Masaryka se 4. 3. 1990 se na památník vrátila jeho busta. (Honzera, 2016)

Za sportovním vyžitím přijíždějí do obce lidé z blízkého i vzdálenějšího okolí. Sportovní areál nabízí hřiště fotbalové, vyasfaltované hokejové, volejbalové a hřiště na plážový volejbal, hojně využívaný minigolf, velkou skákací trampolínu, dětské hřiště. Každoročně probíhá v obci Havlovický pohár – turnaj v kopané za účasti družstev z celé republiky i příhraničí. Od roku 2010 Havlovice pořádají celostátní závod horských kol ze seriálu „Kolo pro život“. (Honzera, 2016)

V katastru obce leží již zmiňovaná zřícenina hradu Vízmburk a činný kamenolom Krákorka, který je také významnou paleontologickou lokalitou – nález dinosaurů stopy. (Veteška, 2004, Mühlstein, 1988, Havlovice, 2015) Honzera (2016) uvádí, že stopa o rozměrech 14x18cm patřila malému příslušníkovi dravých dinosaurů. Dinosaurus mohl měřit asi 3m na délku a zřejmě byl lehčí, než průměrně velký dospělý muž.

1.2.7 Batňovice

Typická podhorská vesnice leží na rozmezí Rtyňské brázdy a Trutnovské pahorkatiny. Tvoří ji dvě základní sídelní jednotky – Batňovice a Kvíčala, připojená k obci r. 1857. Počet obyvatel je okolo 757. (Český statistický úřad, 2017) Dle Vetešky (2004) pochází první písemná zpráva až z roku 1408. Podle pověsti založil obec trutnovský man Bartoloměj Svatoň v roce 1009, ale vznik obce je spojován až s kolonizací zdejšího

kraje na počátku 13. století pány z rodu „Erbu zlatého třmene“. Přesné datum založení vesnice není známo, ale předpokládá se, že se tak stalo ve druhé polovině 13. století. Dominantou a nejstarší stavbou ve vsi je kostel sv. Bartoloměje, jehož vznik se datuje k roku 1350. Kostel byl několikrát opravován a přestavován, svou dnešní podobu získal v roce 1866.

V obci se také nachází v širokém okolí vyhlášená a známá restaurace U Bulánka. (Batňovice, 2015)

1.2.8 Chvaleč

Zemědělská obec Chvaleč leží v nadmořské výšce 493 m. n. m., žije zde 663 obyvatel. (Český statistický úřad, 2017) Skládá se ze dvou místních částí, roku 1963 byly k Chvalči připojeny sousední Petříkovice. První písemná zpráva pochází z roku 1329.

Částí Petříkovice prochází linie historického pevnostního opevnění z let 1937-1938, kde je několik objektů renovováno jako skanzeny.

V zimním období, pokud to umožňují sněhové podmínky, je využíván místní skiareál Petříkovice, také pro běžkaře je po celé obci několik výchozích míst na značené trasy.

(Chvaleč, 2015)

1.2.9 Jívka

Obec Jívka se rozkládá v severovýchodním výběžku regionu na předělu turisticky atraktivních Adršpašsko-teplických skal a Jestřebích hor. Potoky Dřevíč a Jívka odvádějí své vody do Metuje, která pramení v Hodkovicích, což je jedna z původně samostatných vesnic, které dnes tvoří Jívku. Dalšími obcemi jsou Dolní a Horní Vernéřovice, již zmíněné Hodkovice, Janovice a Studnice. Správní středisko obce se nachází v Horních Vernéřovicích. (Jívka, 2015)

V obci žije 542 obyvatel. (Český statistický úřad, 2017) Nejstarší zmínka o obci pochází z roku 1356.

V srpnu se na Den obce každoročně sjíždějí majitelé a milovníci aut Trabant na proslulou Trabi show Jívka.

1.2.10 Suchovršice

S počtem obyvatel 376 se řadí mezi nejmenší obce regionu.(Český statistický úřad, 2017) Dle Krause (1949, s. 138) *„je jediná obec toho jména v Čechách, leží v severozápadní části okresu úpického v údolí řeky Úpy. Název obce plně vystihuje polohu místa i povrchu jeho půdy.“*

První zmínka o obci pochází z roku 1545. Podle zmínky ze starých kronik se však obec pyšní zajímavým primátem – na území obce byl údajně kolem roku 770 n. l. vyhlouben zlatý důl, první toho druhu v Evropě. Ke Zlaté jámě vede od lávky Na Lhotkách naučná hornická stezka. V roce 2011 obec zvítězila v kategorii obcí do 500 obyvatel v celostátní soutěži Obec přátelská rodině. Certifikát „Společnost přátelská rodině“ získala také zdejší mateřská škola. (Suchovršice, 2015)

Laštovička (1997) uvádí, že při procházce obcí rozhodně nesmíme vynechat dřevěnou zvonici z roku 1730, cestou ke zvonici půjdeme okolo památné lípy Svobody a barokní sochy sv. Jana Nepomuckého vytesané z červeného pískovce. Přes řeku Úpu vede pět mostů. Památkově chráněný krytý dřevěný věšadlový most a další dvě dřevěné lávky svědčí o zručnosti zdejších tesařů. Zajímavě technicky řešené jsou také dva betonové mosty.

Doporučuji procházku po okolních loukách a lesích, kde se od jara do podzimu můžete potěšit celou řadou chráněných a vzácných rostlin. Roste zde např. lilie zlatohlavá, kyčelnice devítilistá, kýchavice, některé vstavače, lýkovec a další. (Laštovička, 1997)

1.2.11 Libňatov

V obci žije 361 obyvatel. (Český statistický úřad, 2017) Veteška (2004) zmiňuje, že obec byla pravděpodobně založena ve 13. století, i když první písemná zmínka je až z roku 1479. Dominantu obce tvoří původní zvonice z roku 1835, která je kulturní památkou a ve které se dodnes vyzvání. V obci není škola, ale nachází se zde

rekonstruovaná mateřská škola, jejíž kapacita je plně využita. V roce 2012 získala obec v soutěži Vesnice Královéhradeckého kraje Cenu hejtmána za podporu spolkové činnosti. V obci totiž působí mnoho aktivních spolků – Sbor dobrovolných hasičů, Český Červený kříž, Český zahrádkářský svaz, T. J. Sokol, Fotbalový klub Barchovan, Klub seniorů, Osvětová beseda. (Libňatov, 2015)

1.2.12 Maršov

Počtem obyvatel nejmenší obec regionu. V obci žije kolem 189 obyvatel. (Český statistický úřad, 2017)

Dle Vetešky (2004) byla obec založena v roce 1495, z této doby se datuje také první zmínka o obci. Obcí protéká potůček Maršovka, který v Havlovicích ústí do Úpy.

V obci se nachází několik architektonických zajímavostí. Významnou stavbou je roubené stavení – bývalý statek č. p. 33, dále pak místní zvonička z roku 1758 a kostel Nanebevzetí Panny Marie. (Maršov, 2015)

1.3 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

V roce 2004 schválilo MŠMT nové principy ve vzdělávání žáků od 3 – 19 let. Dle tohoto rozhodnutí jsou kurikulární dokumenty vytvářeny na dvou úrovních. Jednak na úrovni státní – RVP ZV a na úrovni školské – ŠVP. Učitelé jednotlivých škol se aktivně podílejí na vytváření školního vzdělávacího programu (ŠVP) a následně učebních plánů pro jednotlivé ročníky. ŠVP pro základní vzdělávání podporují pedagogickou autonomii s ohledem na potřeby žáků. Učitelé nejsou vázáni tradičními osnovami, řídí se tím, jaké dovednosti mají jeho žáci mít. RVP vycházejí z nové strategie vzdělávání, které zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím programem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. V RVP ZV je učivo chápáno jako prostředek k osvojení činnostně zaměřených očekávaných výstupů, které se postupně propojují a vytvářejí předpoklady k účinnému a komplexnímu využívání získaných schopností a dovedností na úrovni klíčových kompetencí. (RVP ZV, 2016)

„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.“ (RVP ZV, 2016, s. 10)

V etapě základního vzdělávání definuje RVP ZV následujících 6 klíčových kompetencí:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problému
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní (RVP ZV, 2016)

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV rozdělen do 9 vzdělávacích oblastí.

Pro první stupeň ZŠ je koncipována jediná vzdělávací oblast RVP ZV Člověk a jeho svět. Dle RVP ZV (2016) tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Vzdělávání v oblasti Člověk a jeho svět rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků získané ve výchově v rodině a především vzdělávání. (RVP ZV, 2016)

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět připravuje základy pro specializovanější výuku ve vzdělávacích oblastech Člověk a společnost, Člověk a příroda a Výchova ke zdraví. (RVP ZV, 2016)

Vzdělávací obor Člověk a jeho svět členíme dle RVP ZV (2016) do pěti tematických okruhů:

1. Místo, kde žijeme
2. Lidé kolem nás
3. Lidé a čas
4. Rozmanitost přírody
5. Člověk a jeho zdraví

Zaměření diplomové práce spadá do prvního tematického okruhu Místo, kde žijeme. Práce je zaměřena na pomoc učiteli předmětu Člověk a jeho svět a volitelného předmětu Region Jestřebí hory a vychází ze ŠVP ZŠ Bří Čapků v Úpici. Ze ŠVP vyplývá provázanost s ostatními vyučovacími předměty, zejména s českým jazykem a výtvarnou výchovou a všemi tematickými okruhy předmětu Člověk a jeho svět. Očekávané výstupy předmětu jsou dle RVP ZV (2016):

- žák najde region Jestřebí hory na mapě, pracuje s mapou, případně se slepou mapou
- žák přečte pověsti, reprodukuje pověst, doplní ilustraci, pracuje s textem
- žák zná přírodní památky, zvláštnosti v kraji
- žák zná historické památky, navštíví muzea, umí vyprávět o zaměření muzea
- žák naplánuje výlet do okolí v různých ročních obdobích
- žák zná jednotlivé obce, vyhledává o nich informace, pracuje s informacemi

1.4 Vlastivědná vycházka

Škola jako vzdělávací instituce se neustále vyvíjí. „S vývojem školy jako vzdělávací instituce a jejího vyučování souvisí i vývoj organizačních forem, v nichž se toto vyučování realizuje.“ (Skalková, 2007, s. 219) Dle Maněnové (2016) vyučovací formy významně ovlivňují i pedagogický proces. Charakterizování organizačních forem je v didaktické literatuře různorodé, odvíjí se od přístupů jednotlivých autorů.

„Organizační formy vyučování chápeme jako organizační uspořádání podmínek na realizovaném obsahu vyučování při uplatňování jedné nebo několika metod, vhodných vyučovacích prostředků a při respektování didaktických principů.“ (Velikanič, 1967, s. 12)

Maněnová (2016) uvádí, že Jarmila Skalková popisuje mimo jiné i přednosti organizačních forem, které mohou být velmi variabilní i vzhledem k prostředí, v němž vyučování probíhá: ve třídě, v laboratoři, na exkurzi v přírodě nebo v muzeu. Obohacují se kombinacemi s různými metodami.

Stanislav Opatřil (1985) uvádí, že vyučovací forma je specificky organizovaná činnost učitele a žáků, probíhající podle stanovených postupů, jako je vnější uspořádání vyučování a podmínek, za kterých výchovně vzdělávací proces probíhá.

„Vyučovací forma je způsob organizace výuky vztahující se k uspořádání prostředí, stanovený způsob organizace výuky, který podléhá vývojovým a pedagogickým tendencím (normativní hledisko) a rovněž způsob organizace činností vyučujícího a žáků nebo způsob organizace vyučování učitele a učení žáků (sociální hledisko).“ (Podroužek, 2003, s. 81)

Na základě vymezení jednotlivých autorů se setkáváme i s různým dělením organizačních forem. Uvádím dělení výukových forem podle Ladislava Podroužka (2003, s. 81):

„Podle normativního hlediska, tzn. podle hlediska charakteru, organizace vyučování a výukového prostředí, rozlišujeme:

- a) vyučovací hodina*
- b) vycházka*
- c) exkurze*

- d) *beseda*
- e) *laboratorní práce*
- f) *práce na školním pozemku*
- g) *mimotřídní a mimoškolní činnosti*

Podle sociální povahy organizace vyučování rozlišujeme:

- a) *hromadné (frontální) vyučování*
- b) *skupinová výuka, včetně partnerské výuky*
- c) *individuální výuka*
- d) *výuka v odděleních (např. výuka v málotřídních školách).“*

Dle Podroužka (2003) bývají v praxi často zaměňovány pojmy vyučovací metoda a vyučovací forma. Z pojmotvorného hlediska je vyučovací metoda podřazena vyučovací formě. Ve vyučovací formě využíváme více vyučovacích metod.

V předmětech o přírodě a společnosti, na 1. stupni základní školy předmět Člověk a jeho svět, je dle Maněnové (2016) významnou vyučovací formou vycházka, která tvoří nedílnou součást vlastivědného vyučování. Dále uvádí, že vycházka je organizační forma vyučování využívaná především na 1. stupni základní školy. Umožňuje žákům poznávat, pozorovat předměty, jevy, památky v blízkosti školy. Trvá jen krátce, nejvýše několik hodin. RVP ZV umožňuje učitelům zařadit vycházku tehdy, pokud je bezprostřední zkušenost nezbytná, a také v případech, kdy mají žáci možnost aplikovat a ověřit učivo a poznatky v praxi. Nejčastěji se pro vycházku učitel rozhodne při osvojování učiva týkajícího se orientace v obci, dopravy, změn v přírodě, pozorování živočichů, rostlin v přirozeném prostředí, pozorování práce lidí. (Fabiánková, 1996) „Úkol vycházek bývá nejčastěji rekreační, výchovný a relaxační. Na rozdíl od exkurzí jsou vycházky volné, méně vystupují do popředí jejich naukově poznávací funkce.“ (Mojžíšek, 1988, s. 136) Mojžíšek (1988) dále uvádí, že vycházky se nejčastěji organizují ve školách mateřských a na 1. stupni. Děti se nejen seznamují s prostředím v okolí školy a s regionálními zvláštnostmi, ale učí se také organizovaně trávit čas. „Význam vycházek nespočívá jen v jejich poznávací hodnotě, ale i ve výchovném využití této organizační formy vyučování.“ (Opatřil a kol., 1985, s. 121)

Podle Fabiánkové (1996, s. 24): „Častým problémem, se kterým se ve školách setkáváme, je izolovanost poznatků získaných v jednotlivých vyučovacích předmětech. Chce-li učitel docílit toho, aby poznatky žáků tvořily systém, musí ve výuce uplatňovat mezipředmětové vztahy. Předmět Člověk a jeho svět poskytuje řadu motivačních námětů pro ostatní předměty, na druhé straně se poznatky získané v ostatních předmětech často využívají v předmětu Člověk a jeho svět.“

Právě vycházka je vyučovací formou, která umožňuje spojovat různá témata a současně využívat mezipředmětové vztahy. (Podroužek, 2003) Vycházka má pak komplexní charakter. Vycházka může být i monotematická, kdy se zaměříme jen na dané téma.

Do přírody bychom měli chodit co nejčastěji, a to po celý rok. Díky vycházkám dostávají děti možnost porovnat svět skutečný se světem, který spatřují v televizních obrazovkách, a toto srovnání umožňuje odlišné a hluboké zážitky. Zážitky mají zejména pro děti velký význam. (Zapletal, 2003)

Vycházku můžeme zařadit buď na začátek nového tematického celku (zde slouží jako motivace), doprostřed (doplňuje poznatky), ale i na závěr, kde má charakter opakovacího učiva. Při vycházkách se uplatňuje princip úzkého propojení školy se životem. Zároveň se při nich uplatňuje množství vyučovacích metod, jako je například pozorování, vysvětlování, rozhovor, beseda apod.

Z hlediska obsahu Maněnová (2016) dělí vycházky na:

1. zeměpisné – vycházky jsou určeny 2. stupni ZŠ, týkají se předmětů, které se naplňují ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda. Jejich témata jsou zaměřena zeměpisně, konkrétně na orientaci v krajině, určování stanoviště, pozorování v krajině a lidské zásahy do ní
2. literární – v literárních vycházkách se naplňuje obsah vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Jsou určeny pro 1. i 2. stupeň ZŠ. Jejich zaměření je na konkrétního autora a místa spojená s jeho životem a tvorbou, či pouze vážící se k určitým místům (například staré pamětihodnosti). Mohou souviset i s probíraným žánrem. Mohou být pořádány i v rámci knihoven apod.
3. vlastivědné – jejím hlavním zaměřením je poznávání regionálních dějin a regionálních zvláštností na 1. stupni základní školy. Zahrnují i problematiku historických kulturních památek, skanzenů v regionu

4. historické – týkají se výuky na 2. stupni základních škol, zahrnují historii kulturních památek a zajímavostí
5. botanicko-zoologické – v nich se naplňuje průřezové téma enviromentální výchova. Prolíná se v nich i učivo ze vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět

V praxi se často kombinují jednotlivé typy vycházek z hlediska zvýšení efektivity výuky. (Maněnová, 2016)

Z hlediska organizace je vycházka pro učitele náročná. Podroužek (2003) uvádí:

Příprava vycházky vyučujícím:

- volba typu vycházky a její tematické zaměření
- stanovení hlavních a dílčích cílů vycházky
- prohlídka zvolené trasy a sestavení plánu vycházky
- stanovení vyučovacích metod používaných na vycházce
- příprava vyučovacích pomůcek, které mají být využívány
- promyšlení bezpečnosti v průběhu vycházky

Příprava žáků na vycházku:

- sdělení cílů vycházky a rozbor úkolů plněných na vycházce
- sdělení trasy vycházky a časových relací vycházky
- upozornění na správné obutí a oblečení
- sdělení pokynů a požadavků na kázeň a dodržování bezpečnosti
- informace o potřebných pomůckách, materiálu apod.

Průběh vycházky:

- uplatňovat variabilitu metod, řídit správně pozorování
- určit přesně činnosti žáků na stanovištích
- provést v případě vhodnosti sběr přírodnin
- využívat herních činností a relaxace
- udržovat kázeň a zásady chování v přírodě
- průběžně kontrolovat činnosti žáků a provádět jejich hodnocení

Vyhodnocení vycházky:

- shrnout plnění úkolů, vyhodnotit práci jednotlivých skupin na vycházce
- provést celkové shrnutí a vyhodnocení vycházky v další vyučovací hodině ve škole

1.5 Pracovní listy

Jak jsem již výše zmínila, patří vycházka mezi organizační formy v didaktickém procesu. V návaznosti na využití vycházky ve vyučování bych ráda zmínila důležitý didaktický prostředek vzdělávacího procesu, kterým jsou pracovní listy. Pracovní listy byly součástí výuky v minulosti a jsou aktuální i v současnosti. Myslím, že je to jeden z nejvyužívanějších didaktických prostředků. Nedílnou součástí výuky bývá zejména v malotřídních školách. „*Pracovní list je list papíru, který je předtištěný tak, aby sloužil k motivaci žáků, pomáhal přehledněji organizovat učební látku, umožňoval tak její snadnější pochopení a dále sloužil k procvičení a upevnění látky.*“ (Křováčková, Skutil a kol, 2014, s. 86) Dle Maněnové (2014) bývá podoba pracovních listů různorodá, uplatňují se v rámci mezipředmětových vztahů, mají různé stupně náročnosti a lze je využít k práci samostatné, skupinové či kolektivní. Při práci s pracovními listy žáci jistě uvítají, že je nečeká odborná část s podrobným textem, ale že mají k dispozici zajímavé, působivé a zábavné úlohy, které rozvíjejí jejich kreativitu, nápaditost, samostatnost, zvědavost.

Funkce pracovních listů

Pracovní listy plní mnoho funkcí. Slouží k procvičování a fixaci učiva, aktivují žáky možnostmi výběru a střídáním typu úloh. Podporují individualizaci, žák pracuje svým tempem. Pracovní list slouží jako zpětná vazba pro učitele při ověřování znalostí, slouží k rozšíření vědomostí, vede k samostatné činnosti – využívání encyklopedií, učebnic, vyhledávání a zpracovávání informací. Pracovní list se osvědčuje jako vhodný didaktický materiál při výuce a začleňování žáků se specifickými poruchami učení. Zde je možné zaměnit písmo za obrázky, lze zvýraznit úkoly, zkrátit či zjednodušit zadání. (Tymráková, Jedličková a Hradilová in Maněnová, 2014)

Maněnová (2014, s. 10) „*funkce pracovních listů rozšířila o další:*

- *prodlužují soustředění a zlepšují pozornost*
- *rozvíjí u dětí logické myšlení*
- *rozvíjí motoriku (jemnou i hrubou)*
- *grafický projev dítěte se zdokonaluje*
- *vedou k poznání světa*

- pomáhají se zorientovat na ploše i v prostoru
- pomáhají vytvářet matematické představy
- opakují výchovně vzdělávací činnosti či doplňují
- vedou děti k činnostem, které je zaujmou, zaměstnají

Nesmíme opomenout i další možné funkce pracovních listů jako je:

- *motivační funkce*
- *estetická funkce*
- *vzdělávací funkce“*

„Podle Dopitové (in Maněnová, 2014, s. 9) má pracovní list při výuce široké využití:

- *aktivizuje žáky – svým obsahem a formou, střídáním typů úloh, možností výběru*
- *vede k samostatnosti – rozvíjí schopnost vyhledávat a zpracovávat informace,*
- *využívat příručky a encyklopedie, ověřovat si vlastní závěry*
- *podporuje individualizaci – umožňuje aktuálně reagovat na potřeby skupiny,*
- *přizpůsobit se požadavkům žáků, žáci mohou pracovat svým tempem*
- *navazuje na učivo prezentované v učebnici, vhodně jej procvičuje a upevňuje, někdy i doplňuje*
- *slouží k obohacení vědomostí – může obsahovat to, co učebnice postrádá, ukáže jiný pohled na učivo, využívá formu, která žákům vyhovuje*
- *slouží jako zpětná vazba pro učitele, neboť ukazuje do jisté míry znalosti žáků*
- *slouží k fixaci a procvičování učiva*
- *poskytuje možnost úpravy pro žáky se specifickými poruchami učení – změna velikosti písma nebo linek, nahrazení písma obrázky, zvýraznění slov, zjednodušení nebo zkrácení úkolů*
- *rozvíjí tvořivost učitele, vede ho k přemýšlení nad formou a obsahem učiva“*

Výhody a nevýhody pracovních listů

Jako každý jiný didaktický prostředek mají také pracovní listy své výhody i nevýhody. Nespornou výhodou pracovních listů je přehlednost a poutavost. Učitel může každý pracovní list přizpůsobit požadavkům svých žáků, neboť si jej často sestavuje sám.

Pracovní list je originálním učebním prostředkem, lze jej doplnit dalšími vhodnými činnostmi, obsahuje různé texty, obrázky, cvičení, tabulky. Lze se k němu průběžně vracet. K nesporným výhodám patří možnost zakládání do pořadačů a desek, možnost archivace. Ze souboru pracovních listů je možné sestavit pracovní sešit. (Maněnová, 2014)

Kritici pracovních listů jim vytýkají omezení vztahu mezi učitelem a žákem, že slouží pouze jako prostředek pro samostatnou práci. Často je pracovním listům vytýkána nudnost a nezáživnost pro žáky. Někteří kritici namítají, že pracovní listy učitelé zařazují příliš často do výuky a že nejsou správně sestaveny. (Příprava pracovních listů, 2012 in Maněnová, 2014)

Pracovní listy mají různou podobu. Dle Maněnové (2014, s. 12) „*se liší v náročnosti a účelu, ke kterému byly zpracovány. Jsou navrženy pro individuální i skupinovou práci. Setkáváme se s nimi nejen ve školství, ale i v běžném životě.*“

Maněnová (2014) dále dělí pracovní listy na:

- pracovní listy didaktizované – klasické, tyto dále rozděluje do dvou kategorií. V jedné jsou listy sloužící k uspořádání a pochopení učiva. Ve druhé listy k procvičení a opakování učiva
- předtištěný text
- návody, technologické postupy
- omalovánky, vystřihovánky

Tvorba pracovních listů

Pracovní list je didaktická pomůcka, kterou si učitelé často sestavují sami, přesto je třeba dodržovat některé dané zásady:

- „*dobrá čitelnost textu (vhodné písmo, velikost písma, kontrast)*
- *jednoduchost*
- *přehlednost*
- *dostatečný prostor pro text psaný žáky*“ (Zíkl a kol., 2011, s. 92)

Pokud má pracovní list motivovat žáky, měl by obsahovat správně umístěné obrázky, fotografie, které žáky zaujmou. Text by měl být jednoduchý a přehledný, dobře srozumitelný, aby žáci neměli problém se v něm orientovat. Učitel musí mít na paměti, aby text pracovního listu odpovídal po jazykové stránce věku a jazykové úrovni žáků. Nové pojmy je třeba vysvětlit nebo musí tyto pojmy vyplynout z textu, aby jim žáci porozuměli.

Petty (in Maněnová, 2014) zformuloval zásady pro činnosti s pracovními listy:

- pracovní listy sestavit zajímavě
- postupovat od jednoduššího ke složitějšímu
- vhodně odstupňovat obtížnost
- snažit se, aby žáci zažili úspěch
- nezařazovat pracovní listy příliš často
- nezahltit žáky informacemi
- mít na paměti souvislosti se životem žáků a osobní rozměr
- pro žáky, kteří budou hotovi rychleji, připravit doplňující úlohu

Při tvorbě pracovních listů je vhodné sestavit si osnovu, stanovit téma, cíl a formu. U žáků mladšího školního věku je vhodné volit kratší úkoly a dbát na správnou motivaci.

2 Metodika přípravy vlastivědné vycházky

Vlastivědné vycházky jsou určeny pro třetí, čtvrtý a pátý ročník základní školy. Jedná se o projekt, který se připravuje v průběhu školního roku. Jsou zaměřené na poznávání regionálních dějin a regionálních zvláštností na 1. stupni základní školy. Úspěšnou vycházkou může být pouze ta, která je pečlivě promyšlená, má stanoveny reálné cíle a výsledky jsou nějakým způsobem ověřitelné. Učitel by měl sám dobře znát okolní krajinu a regionální zvláštnosti. Pedagog musí brát v potaz znalosti žáků vzhledem k probranému učivu a mezipředmětovým vztahům.

Přípravu vlastivědné vycházky jsem rozčlenila na:

1. fázi přípravnou
2. fázi realizační
3. fázi zpracování získaných poznatků

Žáci během vyučování předmětu Člověk a jeho svět získávají v průběhu školního roku mnoho nových vědomostí a poznatků, které jsem naplánovala při vycházkách využít. Abych mohla žákům zprostředkovat co nejvíce zajímavých informací, musela jsem se na každou vycházku řádně připravit. Při shromažďování informací jsem využívala různé zdroje – literaturu, internet, muzeum, informační centra, kroniky apod.. Velmi jsem přemýšlela o tom, jaké informace svým žákům zprostředkuji, posuzovala jsem vhodnost tras z hlediska délky, obtížnosti a zajímavosti. Trasy pro vlastivědné vycházky jsem zvolila tak, aby probíhaly na území známém, ale vždy jsem dbala na to, abych svým žákům předala nové informace. Každou vycházku jsem sama prošla, u některých jsem zjistila, že trasa je příliš dlouhá, nestihli bychom ji v době vyučování. Nechtěla jsem trasy zkracovat, proto jsem raději vynechala některé naplánované úlohy. Během cesty jsem si zapisovala poznámky pro přípravu pracovních listů. Při přípravě pracovních listů jsem využila své poznámky, údaje z teoretické části vlastní práce. Pracovní listy jsem doplnila o křížovky, přesmyčky, matematické úlohy, kresbu, bludiště. Naplánovala jsem práci s pracovními listy v průběhu vycházky i následující den při vyučování. Přemýšlela jsem nad vhodnou motivací každé vycházky, proto jsem vybrala zajímavé pověsti, vyhledala staré fotografie v knihách, nafotila nové přímo v terénu. Z fotografií jsem sestavila puzzle, připravila jsem také topografické značky a nachystala mapy

v různém měřítku. V archívu České televize jsem vyhledala videa – lom Krákorka, důl Bohumír. Pro žáky jsem připravila ochutnávku „zázračné“ vody ze svatoňovické zázračné studánky.

Do fáze realizační spadá samotný průběh vycházky. Na počátku žáky seznámím s trasou vycházky a časovou relací. Připomenu vhodné obutí i oblečení, udržuji kázeň a zásady chování v přírodě. Budu dbát na bezpečnost žáků během vycházky, vždy je poučím o pravidlech silničního provozu. Při té příležitosti si také zopakujeme dopravní značky. Během vycházky povedu žáky k samostatnosti při plnění úkolů z pracovních listů a vystupuji v roli rádce a pomocníka, ale neplním úkoly za ně. Průběžně kontroluji činnost žáků a provádím dílčí hodnocení.

Poslední fáze zpracování získaných údajů se uskuteční ve třídě. Žáci zpracují údaje, které získají při realizaci vycházek. Žáci pracují nejčastěji ve dvojicích nebo ve skupinách. Učí se sebehodnocení i vyhodnocení získaných údajů. Diskutují o problémech. Shrneme plnění jednotlivých úkolů, vyhodnotíme práci jednotlivých skupin na vycházce, prohlédneme si nakreslené obrázky, připravíme výstavu ve třídě. Znovu si připomeneme přečtené pověsti. Žáci si sami zhodnotí průběh jednotlivých vycházek, vyberou, co se jim líbilo a nelíbilo.

2.1 Vycházka číslo 1 – Plán obce Úpice

Ročník: třetí

Rozsah: 3 vyučovací hodiny

Cíle: žáci dokáží vysvětlit, k čemu slouží plán obce

žáci se orientují v plánu obce

žáci najdou budovu školy, místo, kde bydlí, a důležité budovy obce

žáci vyznačí v plánu cestu ze školy domů

žáci umí vyhledat plán obce na internetu

žáci dokáží vysvětlit topografické značky používané v plánu obce

Pomůcky: plán obce (černobílý), letecký snímek obce, internet, barevné fixy nebo pastelky, leták – turistické informace města Úpice

Metody: brainstorming, dramatizace, práce s mapou, pozorování, pracovní list

Formy: skupinová a hromadná výuka

Motivace: Pro žáky si nachystám plán obce a letecký snímek obce žáci budou obrázky porovnávat a diskutovat o nich.

Otázky: Jsou obrázky stejné?

Čím se od sebe liší?

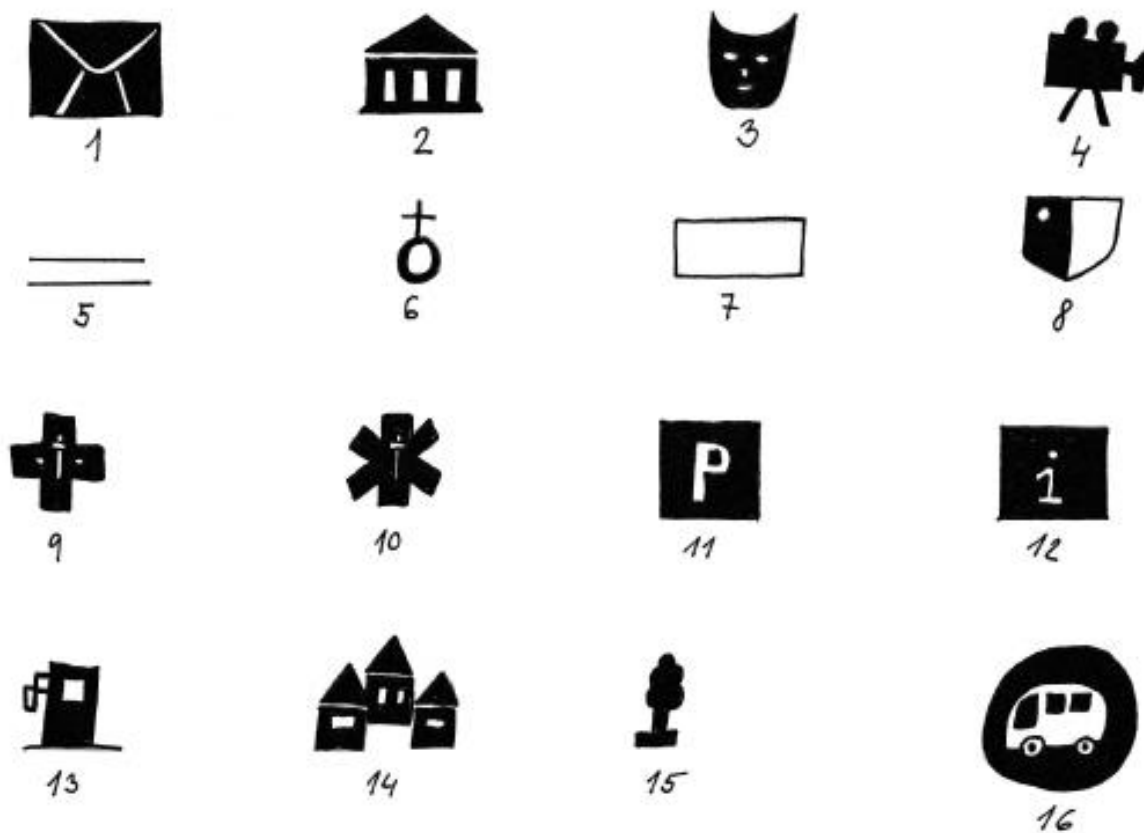
Který obrázek je lepší pro orientaci v obci?

Průběh: Vycházku zahájíme v počítačové učebně, kde žáci dostanou za úkol najít plán/mapu Úpice. Zeptám se žáků, zda vědí, jak a kde najít plán obce. Pokud ne, navedu žáky na internetovou adresu: www.mapy.cz (do vyhledávače zadají heslo Úpice). Vysvětlím žákům, že každý plán, nebo mapa se na této adrese dají zvětšovat, anebo zmenšovat. Pro naše účely potřebujeme mapu přiblížit, abychom se mohli lépe orientovat v obci.

Metodou brainstormingu se snažím zjistit, zda žáci vědí, co vše se dá najít v plánu obce. Žáci si plán obce prohlížejí na obrazovce a říkají mi, co vidí na plánu obce (plán obce promítnu na interaktivní tabuli a žáci pomocí pera značí objekty nalezené v plánu).

Pro lepší orientaci v plánu si vysvětlíme, co jsou topografické značky. Žáci se s nimi již setkali v předmětu „Člověk a jeho svět“, v kapitole – „Práce s mapou a kompasem“. Pro lepší přehlednost nakreslím na tabuli základní topografické značky:

- 1 pošta	- 9 lékárna
- 2 muzeum	- 10 poliklinika
- 3 divadlo	- 11 parkoviště
- 4 kino	- 12 informační centrum
- 5 silnice, cesta	- 13 čerpací stanice
- 6 kostel	- 14 významná budova
- 7 dům	- 15 památný strom
- 8 městský úřad	- 16 autobusová zastávka

Obr. 2 – autorka diplomové práce, 2017

Žákům vysvětlím, že na plánech/mapách se objevuje měřítko. Měřítko označuje, kolik centimetrů na mapě/plánu je vzdálenost v centimetrech ve skutečnosti. Náš plán, ze kterého budeme vycházet, má měřítko 1:5000 (1cm na plánu odpovídá 50m ve skutečnosti). Žáci se rozdělí do skupin pomocí „rozdělováku“. Každá skupina dostane vytištěný plán obce a zkusí si určit vzdálenost mezi některými objekty v obci.

Úkoly: Určete vzdálenost od školy ke kostelu.

Určete vzdálenost od muzea k poliklinice.

Určete vzdálenost od mostu F. L. Riegera k mostu II. odboje.

Protože žáci mají mapu černobílou, ukáži jim barevné provedení plánu obce. Co znamenají barvy v plánu? (zelená jsou lesní plochy, modrá je voda v krajině)

Úkoly:

1. Žáci vyhledávají objekty v plánu podle zadání a barevně je označí:

- poliklinika – červeně
- divadlo – modře
- muzeum – hnědě
- škola – zeleně
- kostel – černě

2. Každý žák najde dům, ve kterém bydlí, a zkusí barevně vyznačit cestu ze školy ke svému bydlišti. (Pokud žák bydlí mimo centrum města, které je zobrazeno v plánu, vyhledá své bydliště na větší mapě – s větším měřítkem)

3. Hra na turisty: Žáci se rozdělí do dvojic, jeden je turista, který nezná obec a druhý je občanem Úpice. Turista má dojít od jednoho objektu k druhému (sám si je určí), ale neví, jak se k místu dostat. Občan mu ukazuje a vysvětluje cestu k místu, kam se chce turista dostat. Role si žáci potom vymění.

4. Žáci zůstanou ve dvojici a v plánu vyhledají topografickou značku muzea a kostela svatého Jakuba a zkusí navrhnout nejkratší cestu od školy k těmto objektům. Dále zkusí navrhnout také alternativní trasu (např. 1 z ulic je rozkopaná, nedá se jí projít).

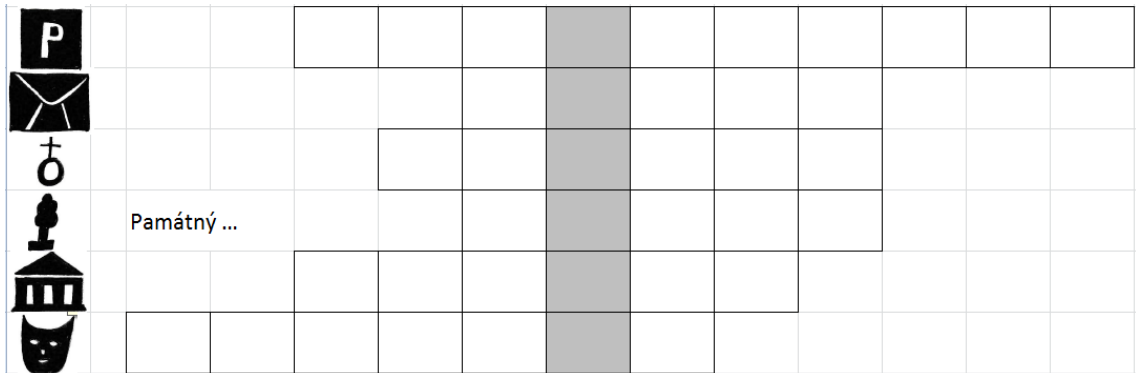
Vycházka: Na začátku vycházky žákům připomenu, jak se mají chovat, zopakujeme si pravidla silničního provozu a význam některých dopravních značek.

Žáci se obléknou a nachystají si připravené plány obce. Jdou podle plánu k muzeu a ke kostelu svatého Jakuba, kde ve dvojicích vyplní připravený pracovní list.

Hodnocení: Vycházku jsme zahájili v učebně, kde žáci pracovali s plánem města a s mapou, které vyhledali na internetu. Tato část jim činila opravdu problémy, zabrala více času, než jsem předpokládala. Topografické značky naopak žáci znali velmi dobře a práce s nimi je bavila. Každý žák našel nakonec svůj dům na mapě. Hra na turisty žáky velmi zaujala. Překvapilo mne, že si žáci nevybírali místa známá, ale opravdu chtěli navštívit méně známé objekty ve městě. Zejména vybírali každý dle svého bydliště, žáci tak „navštívili“ skoro celé město. Naplánovanou cestu k muzeu a ke kostelu svatého Jakuba všichni dobře našli, neboť kolem obou objektů žáci denně chodí do školy nebo ze školy. Časový limit jsme dodrželi.

Pracovní list číslo 1

1. Křížovka – doplň názvy topografických značek, tajenkou je název místa, kam jsme došli na vycházce.

2. Doplň celý název kostela, který se nachází na náměstí (pomůže ti plán obce, nebo informační cedulka na kostelu).

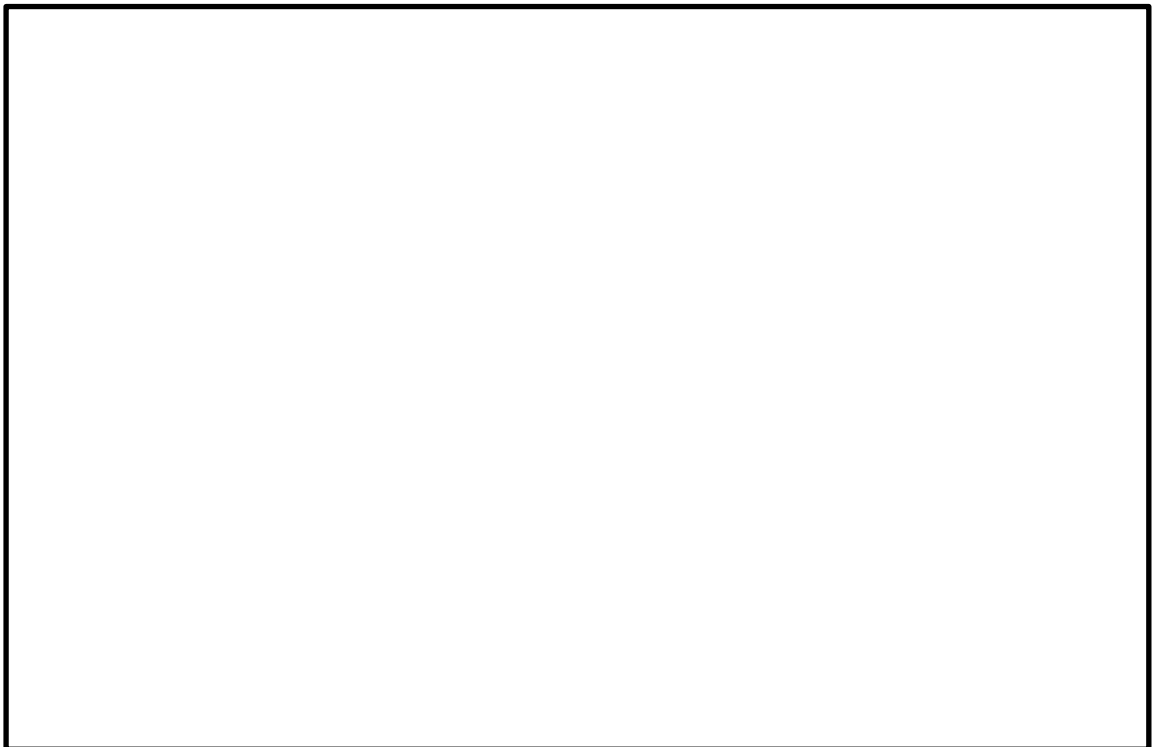
3. Rozhlédni se kolem sebe a napiš, jaké budovy vidíš od kostela Svatého Jakuba:

4. Vidíš Divadlo Aloise Jiráska?

ano ne

5. Popiš cestu, jak se vrátíš zpátky do školy:

6. Zkus překreslit náměstí obce Úpice a použij k tomu topografické značky, které znáš.

2.2 Vycházka číslo 2 - Okolí obce Úpice – stanoviště, obzor

Ročník: třetí

Rozsah: 3 až 4 vyučovací hodiny

Cíle: žáci umí určit světové strany v plánu obce

žáci pojmenují světové strany a nakreslí směrovou růžici

žáci se orientují v plánu obce

žáci vyhledají nejbližší vyvýšené místo k pozorování

žáci poznají některé významné budovy obce

žáci podle plánu vyjmenují okolní obce

Pomůcky: plán obce, fotografie z vyvýšených míst, psací potřeby, směrová růžice, pracovní list

Metody: práce s fotografiemi, práce s textem, pozorování, práce s pracovním listem

Formy: skupinová výuka

Motivace: Žákům ukáží fotografie z knihy Jaroslava Vetešky – Úpicko tenkrát a dnes (str. 18-23). Zde jsou fotografie z vyvýšených míst Úpice. Dnes se vydáme na místo, odkud budeme pozorovat krajinu. Moc dobře to místo znáte, protože je to častý cíl našich procházek.

Nápověda: půjdeme kolem kina, nahoru do kopce, u hřbitova zahneme doleva a na konci cesty se rozhlédneme.

Průběh: Žáci se rozdělí do dvojic, každá dvojice dostane plán obce. Než začneme pracovat s plánem obce, zopakujeme si, jaké známe světové strany, které nám slouží pro lepší orientaci v plánu nebo v krajině. Hlavní světové strany jsou – sever, jih, východ a západ, vedlejší světové strany pak – severovýchod, jihovýchod, severozápad, jihozápad. Připomenou žákům, že plány jsou nakresleny tak, že sever je při horním okraji plánu.

Úkoly:

1. Žáci si do svého plánu zakreslí směrovou růžici pro snadnější orientaci. Dále si zopakujeme topografické značky, které žáci znají z minulé vycházky. Připomeneme si pojmy stanoviště (místo, ze kterého pozorujeme krajinu kolem nás), obzor (část krajiny, kterou můžeme ze svého stanoviště pozorovat).

2. Dvojice si vezmou barevný fix a podle zadání učitele zkusí zakreslit cestu vycházky do plánu (cesta měří přibližně 2,5km).

Zadání: Ze školy se vydáme na jih ulicí Husovou, potom zahneme na západ ulicí Chelčického, jdeme kolem Divadla Aloise Jiráska, pokračujeme na jihozápad, kolem hřbitova a stejným směrem po Chelčického ulici dojdeme až k odbočce na jihovýchod, která nás dovede ke hvězdárně. U hřbitova odbočíme vpravo, dojdeme na konec asfaltové cesty, směrem k severu se nám otevře výhled na kostel svatého Jakuba. Po stejné cestě se vrátíme na křižovatku, odbočíme vlevo a směrem do kopce po Chelčického ulici dojdeme až k odbočce, která vede k hvězdárně. Opět se vrátíme na křižovatku, jdeme vlevo kolem kynologického cvičiště, pokračujeme dále ulicí Chelčického směrem na jihozápad, až dojdeme na křižovatku, kde je památník – tomuto místu se dříve říkalo Šibeniční stráň - zde se vykonávaly popravy. Zahneme vpravo do ulice Jiskrova, až dojdeme k autobusové zastávce. Tady odbočíme doprava do ulice Wolkerovy, kterou pokračujeme směrem východním, později severovýchodním. Přicházíme na náměstí a kolem muzea se vracíme do školy.

Společná kontrola: žáci si ve skupinkách zkontrolují správnost trasy vycházky.

Vycházka: Před samotnou vycházkou si zopakujeme pravidla silničního provozu a bezpečnost během vycházky. Trasa vycházky je na jih od naší školy, vzdálenost na první stanoviště je asi 500m. Při výstupu na kopec pozorujeme krajinu kolem nás, zastavíme se u významných budov, které cestou mjíme: Divadlo Aloise Jiráska, kaple svatého Michala, husitský kostel. Zde si přečteme informační tabuli a plníme úkoly z pracovního listu (žáci se rozdělí do skupin). Poté jdeme stále do kopce a u hřbitova odbočíme vlevo, až dojdeme na první stanoviště. Tady se rozhlédneme a zjišťujeme, že máme Úpici jako na dlani. Zopakujeme si světové strany a zkusíme si určit směr, kde se nachází kostel, poliklinika, Dřevěnka a v neposlední řadě i hvězdárna, která je naším dalším cílem. Žáci na tomto stanovišti vyplní pracovní listy. Abychom se dostali

k dalšímu stanovišti, vracíme se zpět kolem hřbitova a na křižovatce odbočíme vlevo směrem do kopce až k odbočce na hvězdárnu. Tady se zastavíme a zaměříme se na okolní obce Úpice, žáci si tu opět vyplní pracovní listy.

Na severu leží Velké Svatoňovice, na severovýchodě Malé Svatoňovice, na východě jsou Batňovice a Rtyň v Podkrkonoší, na jihovýchodě zakreslíme Havlovice, na jihu je Libňatov, na jihozápadě Maršov, na západě se rozprostírá Radeč, na severozápadě zaznamenáváme Suchovršice.

Po krátkém odpočinku se vrátíme na křižovatku a ukážeme si památník. Zahneme vpravo do ulice Jiskrovy a dojdeme až k autobusové zastávce, kde odbočíme vpravo do Wolkerovy ulice. Cestou míjíme dům číslo popisné 165 – další významnou budovu Úpice – jedná o roubenou chalupu s dochovanou pecí, dům pochází z 18. století. Přicházíme až k náměstí – kolem kostela svatého Jakuba a kolem muzea se vracíme do školy.

Hodnocení: Cílem vycházky bylo dojít na nejbližší vyvýšené místo. Žáci opět pracovali s plánem a mapou města a okolí. Tentokrát jim to již nečinilo takové problémy jako před první vycházkou. Na začátku vycházky jsme si zopakovali světové strany, zorientovali jsme se v terénu a ukázali si jednotlivé světové strany. Navštívili jsme některé významné budovy v Úpici. Nutno podotknout, že ve skupinách žáci výborně spolupracovali a plnili společně úkoly, vzájemně se doplňovali a pokud si někdo nevěděl s něčím rady, tak si ochotně pomáhali. Přálo nám počasí, a tak jsme bez problémů pracovní listy mohli vyplnit cestou před hvězdárnou a u divadla. Byla jsem překvapená, jak si žáci pomáhali, nebyli vůbec hluchí. Vzhledem k tomu, že je úkoly zaujaly, také jejich chování bylo příkladné. Vzhledem k tomu, že jsme měli za úkol obejít velkou část města, museli jsme jít opravdu svižným tempem. Také vyplňování pracovních listů bylo pro některé skupiny náročnější, ale zvládli to všichni dobře.

Pracovní list číslo 2

1) Které významné budovy jsme navštívili?

a/ b/

c/ d/

2) Ve kterém roce se uskutečnilo první představení v Divadle Aloise Jiráka? Pokud nevíš, příklady ti pomohou.

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
1x1	3x3	3:1	4x2

3) Jak se jmenoval farář, který nechal postavit kapli svatého Michala?

1	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
2	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
3	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
4	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
5	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
6	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
7	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
8	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
9	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
10	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
11	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

1/ Název třetího ročního období.

2/ Rodiče jsou táta a ...

3/ Dědeček a babička jsou ...

4/ Název ročního období, kdy jsou letní prázdniny...

5/ Jedenáctý měsíc v roce...

6/ V prosinci slavíme ...

7/ Opačným severu je ...

8/ Jedovatá houba...

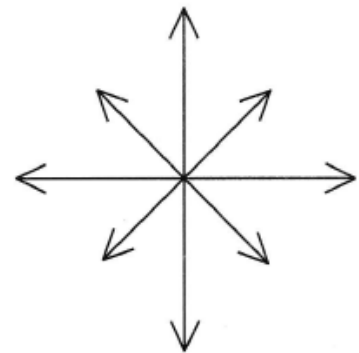
9/ V jaké budově se nachází kino v Úpici?

10/ První měsíc v roce...

11/ Měsíc, ve kterém slavíme Svátek matek...

4) Rozluštěte názvy hlavních světových stran. Ve směrové růžici pak dopište zkratky hlavních i vedlejších světových stran. (Štiková, 2010, str. 19)

	- šit + ver =	<table border="1" style="display: inline-table;"><tr><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td></tr></table>					
	- tmnice + h =	<table border="1" style="display: inline-table;"><tr><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td></tr></table>					
	- r + chod =	<table border="1" style="display: inline-table;"><tr><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td></tr></table>					
zá + 	- ák =	<table border="1" style="display: inline-table;"><tr><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td><td style="width: 20px; height: 20px;"></td></tr></table>					

5) Urči polohu topografických značek podle světových stran. Pomůže ti směrová růžice z předchozího cvičení.

2

3

4

6

7

8

10

11

12

a/ na severovýchod od domu je _____

b/ na jih od domu je _____

c/ na severozápad od parkoviště je _____

d/ na východ od parkoviště je _____

e/ na severozápad od informačního centra je _____

f/ na sever od domu je _____

g/ na jihovýchod od divadla je _____

h/ na jihozápad od domu je _____

i/ na severozápad od domu je _____

6) Rozlušti názvy okolních obcí Úpice:

V A L I H E V O C _____

R O C H I S E V U Š C _____

N Y T Ě R _____

A B V I Ň O C T E _____

R O Š A V M _____

2.3 Vycházka číslo 3 - Významné budovy obce Úpice

Ročník: třetí, čtvrtý

Rozsah: 4 vyučovací hodiny

Cíle: žáci poznají důležitá místa v obci

žáci respektují historickou a kulturní hodnotu budov

žáci se orientují v obci a dokáží vysvětlit cestu k významným budovám

žáci poznají rozdíly mezi současným stavem budov a dřívějším vzhledem budov

žáci si upevňují kladný vztah k přírodě

žáci dodržují pravidla silničního provozu

žáci vyhledávají a třídí informace

žáci respektují výklad v muzeu a nepřerušují ho

Pomůcky: fotografie budov, plán obce, pracovní listy, psací potřeby, internet, Kč 5,- (vstupné do muzea)

Metody: brainstorming, práce s textem a fotografiemi, vyprávění, výklad, pracovní list

Formy: skupinová a hromadná výuka

Motivace: Puzzle významných budov (žáci skládají rozstříhané obrázky budov)

Průběh: Samotné vycházce předcházela hodina, kde jsem se žáků ptala, co vědí o Úpici - na tabuli jsem zapisovala vše, co znají. Poté jsme si na internetu vyhledali základní informace o Úpici (www.upice.cz). Dozvěděli jsme se, že Úpice je město Královéhradeckého kraje a její název vznikl podle řeky Úpy. Má necelých 6000 obyvatel. Úpice vznikla v 11. století, její vznik je spojen s pověstí o odražení vpádu Tatarů (r. 1241). Žáků jsem se zeptala, zda pověst znají. Pověst jsme si přečetli. Pověst jsme si zkusili převyprávět. Poté jsem žákům ukázala znak města Úpice a řekla jsem jim, že na něm mohou vidět otesaný kmen stromu s pěti pahýly větví a se čtyřmi kořeny. Dále je zde zlatá koruna a po stranách kmene jsou dvě hnědá písmena g.

Koruna značí poddanost města náchodským knížecím rodům a písmeno g odkazuje na posledního majitele hradu Vízmburka – Jiřího z Dubé (Georgius).

Ve městě Úpici stojí několik významných budov. Pro žáky jsem nachystala fotografie budov v současnosti a minulosti - žáci ve dvojicích přiřazovali fotografie a určovali, co se ve vzhledu budov změnilo.

V Úpici žili 17 let bratři Čapkové. V tomto domě v současnosti sídlí Obvodní oddělení Policie ČR. Na závěr jsme si společně zopakovali, co jsme se dozvěděli o Úpici.

Vycházka: Před školou si opět zopakujeme, jak se chováme mimo školu, a protože přecházíme i rušnou silnici, zopakujeme si pravidla silničního provozu. Od školy jdeme doprava ulicí Komenského a po schodech dojdeme na křižovatku, kde odbočíme vpravo do ulice Pod Městem. Po 250m míjíme po levé ruce městský úřad. Zeptám se žáků, zda znají jméno starosty? (Jaroslav Hůlek) Pokračujeme dále a upozorním na Památník obětem fašismu z druhé světové války, který se nachází na pravé straně ulice. Odtud vidíme budovu Policie ČR – ptám se žáků, zda si pamatují, kdo v tomto domě žil (rodina Čapkova). Žáci budovu velmi dobře znají, protože ji v březnu navštívili s družinou naší školy – na budově si přečteme informační ceduli. Pokračujeme ulicí Bratří Čapků, po levé ruce míjíme polikliniku (žáci přečtou všechna oddělení) a spořitelnu. Řeku přecházíme přes most Svatopluka Čecha, který byl původně dřevěný, poté kamenný a v roce 1907 byl vyměněn za železobetonový. Protože budeme přecházet rušnou silnici, jdeme na přechod pro chodce a počkáme, až nám řidiči zastaví. Za přechodem odbočíme vlevo a jdeme kolem autobusové zastávky (ptám se žáků, zda vědí, kam jezdí autobus z této zastávky? (Trutnov). U mostu 2. odboje se nachází začátek Pitašovy stezky. Tady se žáci rozdělí na 4 skupiny. Čekají nás tři zastavení, kde si přečtou informační tabule a pomocí nich splní úkoly z pracovního listu. Jde s námi asistentka pedagoga, která doprovází první skupinu, na konci počká na ostatní skupiny u třetí informační tabule. Stezka vede podél řeky Úpy, dále stoupá nahoru lesoparkem, ale my se z ní zde odpojíme. Stezka je zaměřena na místní dřeviny, výskyt květin a živočichy, žijící v řece i v lese. Po vyplnění pracovního listu jdeme opět společně podél řeky, procházíme kolem domu č. p. 695, kde žil Antonín Hejna – archeolog, který se velkou měrou zasloužil o znovuobjevení hradu Vízmburk v Havlovicích. Dojdeme až k mostu Františka Ladislava Riegera, odbočíme vlevo a přes přechod pro chodce dojdeme do ulice Prokopa Velikého. Po levé ruce vidíme čerpací stanici. Jdeme velmi

opatrně, protože zde chybí chodník. V ulici Želivského po pravé ruce míváme nejstarší stavební památku v Úpici, první zmínka o ní pochází z roku 1559 a v roce 2010 byla vyhlášena za národní kulturní památku. V současné době probíhá rekonstrukce. Po zhlédnutí Dřevěnky se vydáme na náměstí. Tam stojí jedna z jeho dominant – Městské muzeum a galerie J.W.Mezerové. Před muzeem zastavíme a žáky jsem upozornila na zvláštnosti stavby. Hodiny na věži patří k nejstarším v Čechách, pod hodinami se nachází znak města Úpice. Připomeneme si, co obrázky na městském znaku znamenají. V muzeu právě probíhá výstava „Zaplat!“, aneb Velká výstava o penězích“, kterou se žáky navštívíme. Výstava je věnována platidlům a jejich historii. V úvodu si žáci poslechnou výklad průvodkyně a poté si sami znovu prohlédnou vystavené exponáty a plní úkoly z pracovního listu. (žáci pracují ve skupinách) Na závěr si žáci vyzkouší práci archeologa. Jeden žák napíše poděkování za krásnou výstavu a ostatní žáci se do knihy návštěvníků podepíší. Poté se vrátíme do školy a po pravé ruce v parku u školy míváme památný strom – jasan ztepilý – výška stromu je 26m a obvod kmene je 5m. Žáci si vyzkouší, kolik jich je potřeba, aby strom objali. Další den si žáci zopakují své znalosti o Úpici pomocí Moodlu (školní procvičovací program o učivu). Na tabletu si otevrou učivo pro třetí ročník - „Člověk a jeho svět“, první okruh - Úpice a jeho okolí, cvičení 1 až 8, dále oblast - „Naše město“ - cvičení 1 až 9.

Hodnocení: Těto vycházce předcházela přípravná hodina ve škole, přečetli jsme si pověst o vzniku Úpice, seznámili jsme se se znakem města a připomněli si, kde ho lze spatřit – na budově muzea. Poznala jsem, že žáci své město znají docela dobře. Samotná vycházka proběhla městem, po celou dobu vycházky jsem musela neustále žáky upozorňovat, že chodíme podél velmi frekventovaných silnic. Vzhledem k tomu, že se pokazilo počasí, museli jsme trasu projít rychleji, než jsem plánovala. Již na naučné stezce nám začalo pršet, proto jsme nemohli vyplňovat pracovní listy, ale urychleně jsme přešli do muzea. Tam jsem žákům pouze připomněla, aby nezapomněli, že na věži budovy jsou údajně jedny z nejstarších hodin v Čechách a pod nimi se nachází výše zmiňovaný znak Úpice. V muzeu si žáky přebral paní průvodkyně. Výstava byla velmi zajímavá, paní průvodkyně žáky zaujaly poutavým vyprávěním i doplňovacími otázkami k výkladu. Původně jsem předpokládala, že žáci zpracují čtvrtý pracovní list s pomocí expozice přímo v muzeu. Také by mohli využít pomoci některé z průvodkyň, ale protože jsme zmokli, tak žáci vyplňovali pracovní list až následující den v hodině.

Kmen stromu jsme také již neobjímali, nechtěla jsem, aby žáci nastydli, protože někteří byli opravdu hodně mokří. Překvapilo mě, že si žáci hodně z výkladu zapamatovali, někteří si poznamenali údaje, takže vyplňování pracovního listu další den nebyl problém.

Pracovní list číslo 3

1) Ve kterém roce byla naučná stezka vybudována?

a/ 1920

b/ 1930

c/ 1940

2) Jaké povolání vykonával Václav Pitaš?

3) Který strom byl v roce 2011 vyhlášen stromem roku? (napoví ti informační cedule č. 2)

4) Které stromy můžeš vidět při procházce naučnou stezkou: (uved' 5 možností)

jehličnaté

listnaté

5) Kterému ptáčkovi se říká „třasořitka“ a kterému „létající drahokam“? (pomůže ti informační tabule č. 3)

třasořitka: _____

létající drahokam: _____

6) Kterí ptáci byli vyhlášeni ptákem roku:

2008: _____

2009: _____

7) Které bezobratlé živočichy můžeš spatřit u řeky Úpy : (napiš alespoň 4 možnosti)

Pracovní list číslo 4

1) Ze kterých zemí jsou zde vystavené peníze? (napiš alespoň 10 možností)

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

2) Které země mají proděravěné peníze?

3) Zakroužkuj tvar „dírký“ v minci:

4) Napiš důvod, proč byly mince proděravělé.

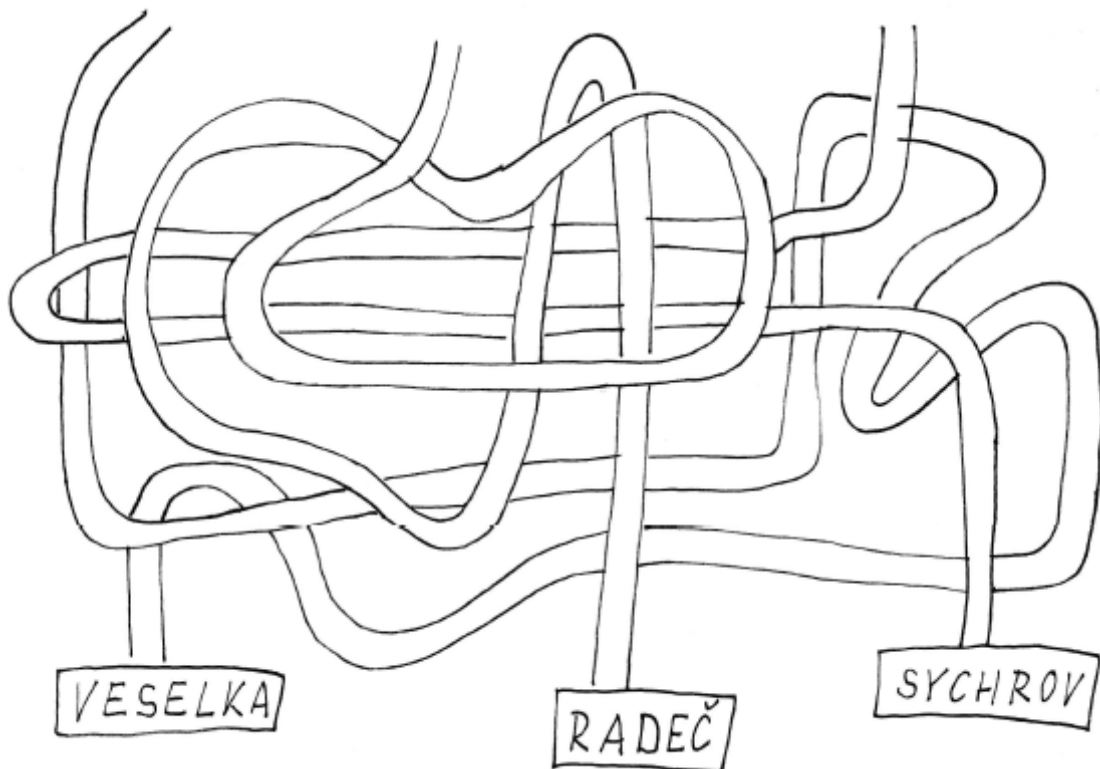
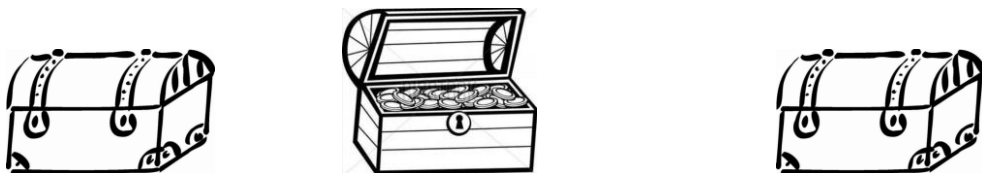
5) Jmenuj dvě země, ve kterých se jako platidlo používají mince ve tvaru čtverce:

1) _____ 2) _____

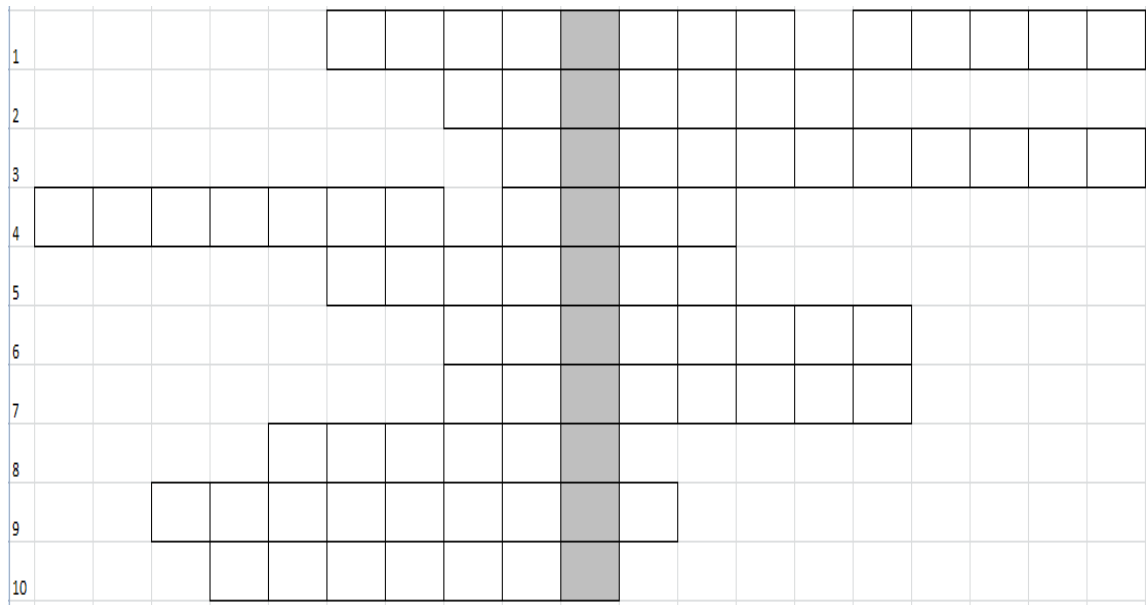
6) Jaký poklad se našel v Dřevěnce? A co se za něj dalo koupit?

7) Ve které části Úpice se našlo nejvíce pokladů ve formě mincí?

(bludiště ti napoví)

8) Jaké významné budově je věnována část expozice?

- 1/ Starosta Úpice se jmenuje...
- 2/ V budově Policie ČR bydleli bratři ...
- 3/ Název budovy, ve které sídlí lékaři...
- 4/ Název budovy, kde sídlí starosta města...
- 5/ Muzeum v Úpici bylo dříve...
- 6/ Dnes jsme prošli naučnou stezku, která se jmenuje...
- 7/ Jak se jmenuje nejstarší stavební památka Úpice...
- 8/ Na náměstí naproti muzeu stojí ...
- 9/ Jak se jmenuje budova, kde pozorujeme oblohu...
- 10/ Divadlo v Úpici se jmenuje podle Aloise ...

2.4 Vycházka číslo 4 – Rtyně v Podkrkonoší

Ročník: třetí, čtvrtý

Rozsah: 5 vyučovacích hodin

Cíle: žáci se naučí vyhledávat autobusové spojení

žáci se chovají vhodně na nástupišti a v dopravním prostředku

žáci se dokáží orientovat v nejbližším regionu

žáci se seznámí s obcí

žáci poznají významná místa obce

žáci najdou orientační bod v obci

žáci spolupracují ve skupině

žáci se chovají podle pravidel silničního provozu (chodec)

žáci pozorují krajinu z vyvýšeného místa

žáci si upevní kladný vztah k přírodě

žáci dodržují základní pravidla chování při komunikaci s dospělými

Pomůcky: počítač, interaktivní tabule, psací potřeby, peníze – 30 Kč (autobus + vstup do muzea)

Metody: TV pořad, práce s internetem, práce s textem, pozorování, výklad, práce s pracovním listem, kresba

Formy: skupinová a hromadná výuka

Motivace: Den před samotnou vycházkou pustím žákům záznam z televizního pořadu „Gejzír“ (www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10805121298), ve kterém se seznámíme s Martinem Součkem, amatérským paleontologem, který v roce 2011 našel teprve třetí otisk dinosaura v naší republice. Tento otisk našel v lomu Krákorka, který se nachází nad obcí Rtyně v Podkrkonoší, kam se zítra vydáme.

Průběh: Po zhlédnutí videa na interaktivní tabuli ukáží žákům trasu naší vycházky. Zeptám se žáků, jak se dostaneme do Rтынě v Podkrkonoší. (autem, pěšky, autobusem) My pojedeme autobusem, proto si musíme vyhledat, v kolik hodin nám jede autobus z Úpice. Do internetového vyhledávače www.idos.cz zadáme tyto údaje: z Úpice do Rтынě v Podkrkonoší, zastávka U Devíti křížů. Zjistíme, že autobus jede v 8:34. S žáky se domluvíme, že se sejdeme u školy v 8:00 a společně půjdeme na autobusové stanoviště. Také si přečteme pověst, která se váže k Devíti křížům na Krákorce. Po přečtení pověsti žákům připomenu, že si na zítřek musí vzít 30 Kč, vhodné oblečení a obuv, psací potřeby, svačinu a pití do batohu.

Vycházka: V osm hodin se sejdeme všichni u školy. Od žáků si vyberu 30 korun na autobus a vstup do muzea. V 8:15 odcházíme od školy na autobusové stanoviště Úpice – most II. odboje. Cestou si zopakujeme, jak se chováme v dopravním prostředku. Autobus odjíždí v 8:34 do Rтынě v Podkrkonoší, my vystoupíme na zastávce U Devíti křížů. Po výstupu z autobusu jdeme lesem po zelené značce – cyklostezce, která nás zavede až k lomu Krákorka. Zde se zastavíme u informační tabule, kde se dozvíme, že se nacházíme ve výšce 470 m.n.m.. V lomu se těží pískovec a zde objevil M. Souček stopu dinosaura. Po přečtení informační tabule se jdeme podívat blíže k lomu, aby žáci viděli, jak probíhá těžba pískovce. Abychom si trochu zkrátili cestu do obce Rтынě, vrátíme se část cesty k Devíti křížům, cestou si zopakujeme pověst, která se váže k Devíti křížům. Abychom nešli po hlavní silnici, kde není chodník, vydáme se lesem a orientujeme se podle běžecké značky. V lese jsou vytyčeny různě dlouhé běžecké tratě, my se držíme značky, která nás dovede k čerpací stanici ve Rтынi v Podkrkonoší. Upozorním žáky, ať jdou tiše a poslouchají, co jim říká les. Když vyjdeme z lesa, dojdeme k hlavní silnici, na které v těchto místech chybí přechod. Řádně se rozhlédneme a co nejrychleji přejdeme silnici. U čerpací stanice si uděláme dvacetiminutovou přestávku na svačinu. Z vyhlídky u čerpací stanice se nám naskytne ten nejkrásnější pohled na Rтынi v Podkrkonoší. Žákům ukáží kostel a zvonici, ke kterým společně dojdeme. Na západě vidíme Krkonoše – Černou horu, Sněžku a Koží hřbety a na severu se táhnou Jestřebí hory. Od čerpací stanice se vydáme po polní cestě do obce Rтынě v Podkrkonoší. Z důvodu bezpečnosti nejdeme podél hlavní silnice, protože po dobu uzavřené silnice v Náchodě přes město vede objízdná trasa pro kamiony. Míjíme kapličku panenky Marie, scházíme z kopce a u přírodního areálu, kde se konají různé akce – např. „Koletova Rтынě“, sejdeme po schodech k Městskému

muzeu Rtyně v Podkrkonoší. Před muzeem upozorním žáky na zvláštní „kámen“ – araukarit, což je zkamenělé dřevo. Žáci se před vstupem do muzea napijí a poté navštíví muzeum, kde máme objednanou prohlídku. V muzeu jsou umístěny tři expozice – o historii města, o průběhu selských bouří a o dolování uhlí. My se zaměříme na historii města a na dolování uhlí. Pan průvodce žáky provede a po jeho výkladu se žáci mohou sami vrátit a prohlédnout si vystavené exponáty. Po prohlídce se žáci rozdělí do dvojic a vyplní si pracovní list. Po návštěvě muzea se jdeme podívat ke Zvonici, která je bohužel kvůli rekonstrukci uzavřená. Procházíme kolem sochy Antonína Nývlt, který vedl selské bouře v roce 1775. Poté již scházíme na autobusovou zastávku, a v 12:15 se vracíme do školy na oběd.

Hodnocení: Den před vycházkou jsme zhlédli ukázkou z televizního pořadu o nálezu stopy dinosaura. Samotná vycházka byla úplně jiná než předchozí. Z větší části jsme se pohybovali v přírodě, v lese. Cestou k lomu Krákorka jsme poznávali stromy, keře, květiny. Hráli jsme hru na ticho, abychom zaslechli zpěv ptáků a nerušili zvěř. Vyprávěli jsme si o dinosaurech. Žáci se o ně zajímají a dokonce je i umějí pojmenovat, přestože mají složitá jména. U lomu žáci pozorovali těžbu pískovce, chlapce zaujaly zejména pracovní stroje, všichni se jednoznačně shodli na tom, že práce v lomu je nejen namáhavá, ale také nebezpečná. Většina žáků znala pověst, jež se váže k Devíti křížům z vyprávění rodičů a prarodičů. Co mě ale překvapilo? Někteří z žáků ještě nikdy nenavštívili Rtyň, vůbec neznali výhled na Krkonoše od rtyňské čerpací stanice. Jeden z nejhezčích výhledů na Krkonoše v okolí Jestřebích hor. Proto jsem usoudila, že je důležité, aby ještě některá z dalších vycházek vedla mimo Úpici. V muzeu žáky zaujala expozice těžby černého uhlí. Vzhledem k tomu, že jsme šli delší úsek z kopce, dorazili jsme k muzeu dříve, takže žáci měli dostatek času na prohlídku.

Pracovní list číslo 5

1) Jaký kámen se těží v lomu Krákorka?

2) Namaluj dinosaura, který zanechal otisk stopy v lomu:

Pracovní list číslo 6

1) Před muzeem stojí zvláštní „kámen“ (zkamenělé dřevo):

a/ žula

b/ vápenec

c/ araukarit

2) První písemná zmínka o Rtyni je z roku:

a/ 1221

b/ 1332

c/ 1358

3) Ve kterém roce byla obec povýšena na město? (pokud si nejsi jistý, vypočítej příklad)

989

x 2

4) Namaluj znak Rтынě:

5) Významnou památkou je zvonice, která je celá ze dřeva. Má 3 zvony. Napiš jejich názvy:

1/ _____

2/ _____

3/ _____

6) Jaká expozice se nachází v 1. patře muzea?

a/ o historii města

b/ o hornictví

c/ o životě ve městě

7) Jak se jmenuje patronka horníků?

8) Které lampy používali horníci v dolech? (napiš alespoň 5 možností)

9) Vytvoř dvojice a vybarvi je:

berkyle

hornická přilba

buletka

varovný detektor dusivých plynů

dombaska

slavnostní hornická uniforma

želva

briketa z černého uhlí

kanár

hornická přilba

10) Horníkům se říkalo:

a/ trpaslíci

b/ permoníci

c/ strašidla

11) Zkus namalovat _____ (správná odpověď z otázky číslo 9)

2.5 Vycházka číslo 5 – Havlovice – zřícenina hradu Vízmburk

Ročník: třetí, čtvrtý

Rozsah: 4 vyučovací hodiny

Cíle: žáci se orientují v nejbližším regionu

žáci se umí chovat v dopravním prostředku

žáci se seznámí s obcí

žáci se seznámí s významnou památkou v obci

žáci s pomocí vyhledají spojení k určenému cíli

žáci se seznámí s významnou památkou v obci

žáci si všímají přírody – stromů a květin

žáci se seznámí s pojmem zřícenina

žáci komunikují mezi sebou a respektují se

Pomůcky: pověst O vízmburském pokladu, počítač, psací potřeby – tužka, pastelky, peníze na autobus (10 Kč), fotografie hradu, obrázky stromů

Metody: práce s textem a fotografií, pozorování, kresba

Formy: skupinová a individuální výuka

Před samotnou vycházkou si od žáků vyberu 10 Kč, kterými zaplatíme jízdné v autobuse. Protože využijeme autobusovou linku Úpice – Havlovice, na internetu žáci vyhledají, v kolik hodin odjíždí autobus z Úpice (9:38) a v kolik hodin se budeme vracet z Havlovic do Úpice (12:42).

Druhý den se sejdem ve třídě, žáci přijdou sportovně oblečení, svačinu a pití si ponesou v batohu.

Motivace: V den vycházky si přečteme společně pověst O vízmburském pokladu. Ukážeme si fotky hradu Vízmburku, žáci zjistí, že se jedná o zříceninu – je to pouze to, co z původní stavby zbylo, stavba je vystavena povětrnostním vlivům a z tohoto důvodu

chátrá. Hrad byl založen před rokem 1279. V letech 1972-1982 zde probíhal archeologický výzkum, při kterém byl hrad odkryt do dnešní podoby. Připomeneme si archeologa Antonína Hejnu, který se zasloužil o znovuzobjevení hradu Vízmburk a s jehož jménem se žáci seznámili při vycházce po Úpici. Hrad je otevřen pouze o víkendech, jeho nádvoří je ale přístupné trvale. Žákům připomenu, jak se na hradě budou chovat.

K samotné vycházce využijeme část poznávacího okruhu – U nás, který obsahuje 24 informačních tabulí. My navštívíme pouze 5 tabulí (okruh dlouhý asi 5 km). Na autobus odcházíme v 9:10 od školy.

Vycházka: Od školy se vydáme k domu, kde sídlí Policie ČR – zde je zastávka Pod Městem – odkud budeme v 9:38 odjíždět autobusem do Havlovic. V 9:45 vystoupíme u městského úřadu. Na zdi visí znak města Havlovic – žáci si ho prohlédnou. Poté přejdeme hlavní silnici a po levé ruce míváme nově vybudovaný parčík, kde se nachází první informační tabule „Ves“, kterou si žáci přečtou. Pokračujeme kolem busty TGM (zeptám se žáků, zda vědí, kdo byl TGM?), která byla odhalena roku 1935 na oslavu 85. narozenin našeho bývalého pana prezidenta. Žáky také upozorním, že v obci Havlovice roste několik významných stromů. Mnohé z nich budeme mívat při naší vycházce, proto zadám žákům úkol, aby si zkusili co nejvíce stromů zapamatovat. Dále pokračujeme k mostu přes řeku Úpu, kde stojí jeden z významných stromů – vrba bílá smuteční. Přejdeme most a na lampě veřejného osvětlení vidíme turistickou značku – Vízmburk 2 km. Vydáme se po modré značce směr hrad Vízmburk. Jdeme podél řeky Úpy a po chvíli míváme další významný strom – lípu srdčitou, kterou havlovičtí označili jako lípu svobody v roce 1968. Po dvou stech metrech odbočíme vlevo, po pravé ruce máme informační tabuli Svazku obcí Jestřebí hory – zde si žáci přečtou základní údaje o obci Havlovice. Upozorním žáky, že jdeme po silnici, držíme se vpravo (jsme skupina, kdyby šli jako jednotlivci, drží se vlevo). Dojdeme až k informační tabuli „Podhájí“. Zde se žáci seznámí s jednotlivými částmi Havlovic – Podhájí, U Zvoničky, Závod', Háječek, Dolečky, V Louce, Ve Šraňkách. Po přečtení pokračujeme stále rovně, až dojdeme k turistickému rozcestníku – zjistíme, že jdeme stále po modré turistické značce a k hradu nám zbývá ještě 1 km. Nyní nás čeká stoupání, které nám zpříjemní významné stromy – jírovec maďal (pod kterým je houpačka – na vlastní nebezpečí – a také možnost zakoupení turistické známky), habr obecný (po kterém zbyla pouze díra v zemi). Po prudkém stoupání na nás z lesa vykukuje hrad Vízmburk. Protože je hrad

zavřený, prohlédneme si ho zvenčí a jdeme si přečíst informační tabuli. U hradu se nachází dřevěný altán – zde si uděláme půl hodinovou přestávku na svačinu a odpočinek. Poté se vydáme kolem hradu po žluté turistické značce a po 150 m odbočíme vpravo a lesní pěšinou se vracíme zpět do Havlovic. Procházíme kolem dalšího významného stromu – buk lesní, který má v sobě díru po odlomené větvi. Skrz díru je vidět do koruny stromu. Dojdeme až k továrně, kde zpracovávají pískovec z lomu Krákorka. Míjíme významný strom – borovici lesní – tzv. Podvívmburskou. Dojdeme až k místu, kde se říká „U Křížku“, kde stojí další významný strom – javor klen. Tady se vracíme na cestu, kterou jsme přišli. Dojdeme až k mostu přes řeku Úpu, ale neodbočíme, jdeme rovnou ke škole. U školy se nachází další památný strom – lípa srdčitá a další informační cedule „U nás“ – ze které se dozvíme zeměpisnou polohu obce, název obce, obecní symboly, základní údaje o vesnici a významné události obce. Zjistíme, že obec Havlovice získala roku 2007 titul Vesnice roku České republiky. U příležitosti této významné události byla vysazena lípa srdčitá, kterou nazvali „Lípa vesnice roku ČR“. Na trávníku před školou dojdeme svačinu a napijeme se. Zde se žáků zeptám, které významné stromy si zapamatovali a společně zhodnotíme vycházku. Poté se vracíme k obecnímu úřadu a ve 12:42 odjíždíme autobusem do Úpice. Po příjezdu jdeme společně do školy na oběd. Pracovní list tentokrát žáci během vycházky nevyplňují, následující den při výtvarné výchově malují, jak dle jejich fantazie vypadal hrad Vívmburk v době největší slávy.

Hodnocení: Ráno jsme si přečetli pověst spjatou s hradem Vívmburk, pak jsme vyrazili autobusem do Havlovic, jeli jsme autobusem, protože jsem se obávala, že by trasu někteří neušli. A můj předpoklad byl správný. Vycházka byla tentokrát „ pořád do kopce“. To se mnohým nezamlouvalo, nemají kondici, nejsou zvyklí chodit pěšky, někteří neměli správnou obuv, řešila jsem puchýře i odřeninu kolena. Naštěstí s námi tentokrát šla paní asistentka, takže jsme se spolu vždy domluvily, jedna z nás šla vpředu, druhá vzadu a vždy jsme na opozdilce na smluveném místě počkali. Cestou jsme poznávali stromy, tentokrát významné stromy Havlovic. Připravila jsem obrázky, které žáci ke stromům přiřazovali, pracovali ve dvojicích, vždy se jim podařilo najít správný obrázek stromu. Četli jsme informační tabule, seznamovali jsme se s Havlovicemi. U hradu jsme odpočívali déle, aby si žáci odpočali před zpáteční cestou. Ta již nebyla tak náročná, protože jsme šli dolů. Na trávníku před havlovickou školou

jsme si dojedli svačiny, vyjmenovali jsme všechny stromy, které jsme poznali. A na závěr jsme si povídali o tom, jaké to asi bylo, když na hradě žili lidé, co tam asi dělali, jestli chovali nějaká zvířata. Připomněla jsem žákům, aby si promysleli, jak hrad následující den namalují. Doporučila jsem jim, aby využili internet a podívali se, jak hrady vypadají, anebo prolistují encyklopedii nebo nějakou knihu o hradech.

2.6 Vycházka číslo 6 – Malé Svatoňovice

Ročník: třetí, čtvrtý

Rozsah: 5 vyučovacích hodin

Cíle: žáci se orientují v nejbližším okolí

žáci se seznámí s obcí Malé Svatoňovice

žáci poznají důležitá místa v regionu

žáci vyhledají nejlepší spojení k určenému cíli

žáci se řídí pravidly slušného chování

žáci dodržují pravidla silničního provozu

žáci respektují výklad pracovnice muzea

žáci komunikují mezi sebou a respektují se

Pomůcky: počítač, peníze na autobus a vstup do muzea

Metody: práce s internetem, práce s textem, ilustrace, výklad, pozorování, porovnávání chutí

Formy: skupinová a individuální výuka

Motivace: Ve skleničce přinesu žákům na ukázkou vodu ze studánky. Zeptám se jich, zda vědí, odkud by mohla být. Napovím jim, že je z pramene, který má zázračné účinky a vyvěrá v obci nedaleko Úpice. Tato obec je rodištěm Karla Čapka. Žáci ochutnají dva vzorky – vodu z vodovodu a vodu ze svatoňovické studánky.

Průběh: Před samotnou vycházkou si žáci sami vyhledají nejlepší dopravní spojení pro cestu z Úpice do Malých Svatoňovic. Opět využijeme počítač (žáci nemají jízdní řády v papírové formě). Zapiší si časy a formou diskuze si zvolíme nejvhodnější čas odjezdu a příjezdu. (z Úpice v 8:39, z Malých Svatoňovic ve 12:05) V den vycházky se s žáky sejdem u školy v 8:00 a společně půjdeme na autobusové stanoviště, kde si opět zopakujeme základní bezpečnostní a hygienická pravidla a chování k dospělým. Žáci přijdou vhodně oblečení, svačinu a pití si ponosou v baťoħu. Peníze si od žáků tentokrát vyberu již předem.

Vycházka: V 8:00 se všichni sejdeme u školy, zopakujeme si bezpečnostní a hygienická pravidla a v 8:15 odcházíme na autobusové stanoviště – Úpice, most II. odboje. Autobus nám odjíždí v 8:39 a v 8:50 přijíždí do Malých Svatoňovic na zastávku železniční stanice. Od nádraží odcházíme směrem na náměstí, po pravé ruce mjííme vojenské muzeum a přecházíme přes železniční přejezd. Na náměstí vidíme sousoší bratří Čapků, Karel drží v levé ruce konev a Josef má v pravé ruce desky s papíry. V horní části náměstí stojí poutní kostel Sedmi radostí Panny Marie, naproti přes náměstí se nachází budova bývalých lázní – v současnosti Muzeum bratří Čapků. Muzeum se žáky navštívíme, máme objednaný program pro žáky prvního stupně. Paní průvodkyně nám vypráví o životě Karla a Josefa Čapkových, zaměří se hlavně na tvorbu pro děti. Pro žáky nachystala ukázkou z knížky „Pudlenka, aneb měl jsem psa a kočku“. Po přečtení ukázkou žáci namalují ilustraci ke knížce. Po prohlídce muzea si uděláme krátkou přestávku v parčíku před muzeem a potom pokračujeme po modré turistické značce k Mariánskému sadu. Žákům vysvětlím, že Mariánský sad je křížová cesta, která představuje 14 zastavení – poslední z nich je kaplička Božího hrobu vyzdobená araukarity, se kterými jsme se již setkali ve rtyňském muzeu. Při zpáteční cestě ze sadu odbočíme vlevo, kde si prohlédneme vyústění Dědičné štoly Kateřina, což byla odvodňovací štola bývalého černouhelného dolu Ida. Žáci se na začátku štoly zaposlouchají, uslyší kapající a tekoucí vodu. Po této krátké zastávce pokračujeme zpátky dolů na náměstí – ke kapli, vybudované nad léčivým pramenem, kde ochutnáme „zázračnou“ vodu, kterou si lidé z blízkého okolí vozí v lahvích a jiných nádobách domů na pití i vaření. Poté si přečteme pověst o zázračné studánce v Malých Svatoňovicích. Připomenou žákům, že ve třídě hodnotili vzorek této „zázračné“ vody. Porovnááme chuť vody z lahve ve škole s chutí vody přímo z pramene. Po krátkém zastavení se vracíme zpátky na železniční stanici, odkud v 12:05 odjíždíme zpátky do Úpice.

Hodnocení: Den před vycházkou žáci vyhledali na počítači spojení z Úpice do Svatoňovic, jedeme autobusem. Také jsme ochutnávali vzorky „zázračné“ vody ze studánky a vody kohoutkové. Žáci nepoznali rozdíl. Dnes jsme se vydali do dalšího sousedního města pod Jestřebími horami. Malé Svatoňovice jsou místem, které všichni žáci znali, ale nikdo z nich nenavštívil zdejší muzeum. Návštěva muzea je určena spíše žákům druhého stupně základní školy a starším, ale domluvila jsem se s paní

průvodkyní, že prohlídku zkrátí a uzpůsobí mladším žákům. Sama jsem muzeum navštívila předem a toto dohodla. Žáci se seznámili s dílem bratří Čapků pro děti. Sami znali Dášeňku, Lotranda a další postavy z Čapkových pohádek. Pudlenka, kterou jim paní průvodkyně představila, byla pro ně nová. Mariánský sad také ještě všichni nenavštívili, prošli jsme všechny kapličky, zase jsme museli do kopce, tak vládla nespokojenost, ale dolů už někteří spěchali a zvědavě nakukovali do štoly Kateřina. Ještě že je vchod zavřený mříží, tam by někteří rádi vyrazili na průzkum. U studánky jsme si odpočinuli, přečetli pověst, ochutnali vodu, tentokrát z pramene, ne z lahve. Ale děti neshledávaly žádný rozdíl od obyčejné vody, kterou jsem měla také s sebou. Než jsme vyrazili na zpáteční cestu, připomněla jsem žákům, že z Malých Svatoňovic, ale i z Úpice mohou po turistických značkách dojít k Lotrandově jeskyni.

2.7 Vycházka číslo 7 – Jívka – měděný důl Bohumír

Ročník: třetí, čtvrtý

Rozsah: 4 vyučovací hodiny

Cíle: žáci se orientují v nejbližším regionu

žáci se seznámí s technickou památkou

žáci se umí chovat v dopravním prostředku

žáci dodržují základní pravidla chování při komunikaci s dospělými

žáci se seznámí s některými nerosty

Pomůcky: peníze na vstupné a dopravu (90Kč), počítač, interaktivní tabule

Metody: výklad, pozorování

Formy: skupinová výuka

Před samotnou vycházkou zajistím autobusovou dopravu (do obce Jívka je velmi špatné autobusové spojení, z tohoto důvodu objednáám žákům autobus soukromého dopravce pana Sedláčka, který s námi obvykle jezdí na školní výlety a různé exkurze). Také předem objednáám skupinovou prohlídku dolu Bohumír.

Motivace: Po návštěvě hornického muzea ve Rtyni v Podkrkonoší, kde jsme viděli vybavení horníků, se na vlastní oči seznámíme s jejich těžkou prací ve štolách bývalého měděného dolu v Jívce. Žákům ukáži fotografie z dolu a krátké video (dostupné na stránkách: www.ceskatelevize.cz , pořad Toulavá kamera ze dne 7. 8. 2016). Upozorním žáky, aby se teple oblékli, protože pod zemí je teplota pouze 10 stupňů.

Vycházka: V 8:00 se sejdeme před školou a společně se přesuneme na náměstí, kde nás čeká autobus. Po půl hodině přijíždíme na vrátnici bývalého dolu Bohumír, kde si uděláme krátkou přestávku na svačinu a pak si nás již převezme pan průvodce, bývalý horník z uhelných dolů na Odolově. Nejdříve odcházíme do správní budovy, kde si ukážeme staré i současné důlní lampy (karbidku, bateriovou lampu), slavnostní hornický kroj, běžný hornický oděv – holínky, kabát, kalhoty, helmu. Pan průvodce nám vypráví, že ve vlhkém a teplém vzduchu v podzemí bylo oblečení vždy rychle

promočené a špinavé, proto ho horníkům často prali a měnili. Ukáže nám fotografie z šatny uhelného dolu v Žacléři a jeden věšák i s oblečením z této šatny. Vysvětlí nám, proč ho horníci na řetízku vytáhli až ke stropu (u stropu oblečení rychle uschlo). Pan průvodce nám také ukazuje černou krabičku – záchranný přístroj horníka – ze kterého mohl horník v případě neštěstí, nebo závalu až 1 hodinu dýchat, než ho zachránila báňská záchranná služba. Každý z nás dostane delší modrý kabát a helmu s „čelovkou“ a přejdeme o kousek níž, ke vstupu do dolu. Nejdříve procházíme širokou a vysokou chodbou, která se po 100 metrech zúží a strop se sníží, a po stranách si ukazujeme rudnou žílu, kterou horníci mlátkem a kladivem, později pak sbíječkami těžili a ve velkých kovových vozících po kolejích vyváželi ven z dolu. Cestou potkáváme figuríny horníků a vidíme, že nejčastěji pracovali v nízkých prostorách, vleže nebo vkleče, při práci se na ně prášilo. Žáci se zajímají, jak se v dole svačilo a kam chodili horníci na záchod. Procházíme 4 chodby, nahlížíme do spodního patra dolu, ale žádného netopýra (kterých tu prý přezimuje až 20) tu nevidíme. V jednom místě z hromady kamení čouhá ruka. Od pana průvodce se dozvídáme, že v dole bloudí duch horníka, kterého zavalila hornina při práci a pokud někdo ucítí závan studeného vzduchu, tak je to právě tento horník, kterého pozdravíme hornickým pozdravem: „Zdař Bůh!“. Pak už po dřevěném chodníčku a pěti žebřících vyšplháme nahoru – ven z dolu. Tady naše prohlídka končí, autobusem se vracíme zpátky do školy.

Hodnocení: Tato vycházka se žákům líbila, pro některé z nich to byla jejich první návštěva v podzemí. Nemuseli moc chodit, vezli se autobusem a v podzemí nebyla vycházka tak dlouhá. Někteří se i trošku báli šera a stísněných prostor. Samotnou mě překvapilo, jak žáci se zaujetím poslouchají výklad pana průvodce. Některé informace pro ně nebyly zcela nové, s mnohým se již seznámili ve rtyňském muzeu, ale zde se s hornictvím seznamovali v praxi. Ne všichni žáci s námi šli zpět na povrch po žebřících, někteří se vrátili stejnou cestou zpátky ke vchodu s panem průvodcem. Důvodem byl strach z lezení po žebříku. Myslím, že tato vycházka zaujala více chlapce, děvčata se o práci horníků tolik nezajímala. Hovořili jsme cestou také o tom, u koho v rodině někdo pracoval jako horník.

Závěr

Zamýšleným cílem diplomové práce bylo vytvořit jednoduchého průvodce regionem Jestřebí hory pro učitele prvního stupně ZŠ a jejich žáky ve třetím a čtvrtém ročníku. Zaměření diplomové práce spadá do tematického okruhu Místo, kde žijeme, vzdělávací obor Člověk a jeho svět dle RVP ZV. Práce by měla sloužit jako doplňkový výukový materiál pro předmět Člověk a jeho svět a volitelný předmět Region Jestřebí hory. Práci jsem rozdělila na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsem nastínila charakteristiku Jestřebích hor z hlediska geologického, vodstva, fauny a flóry. Stručně jsem se věnovala historii regionu, podrobněji jsem seznámila s městy sdruženými v Mikroregionu Jestřebí hory. V praktické části se věnuji jedné z organizačních forem vyučování, a to vycházce. Snažila jsem se, aby žádná z vycházek nebyla zaměřena monotematicky, ve všech se prolínalo zaměření literární, vlastivědné, historické i botanicko-zoologické. Vzhledem k tomu, že jsem v letošním školním roce působila jako učitelka ve druhé třídě, domluvila jsem se s kolegyněmi, učitelkami ve třetím a čtvrtém ročníku, že mi pomohou při realizaci samotných vycházek. Pomoc spočívala v tom, že v den vycházky jedna z kolegyň zastupovala v mé třídě a já jsem s druhou kolegyní absolvovala vycházku se žáky ze třetí nebo čtvrté třídy. Před započítím zpracování diplomové práce jsem měla představu, že budu spolupracovat s kolegyní, která vyučuje volitelný předmět region Jestřebí hory. Nakonec jsem paní učitelce předala já své podklady a ona je bude využívat. Dokonce uskutečnila sama se žáky pátého ročníku jednu z vycházek – vycházku číslo 7 do dolu Bohumír a v příštím roce hodlá využít i další. Před každou vycházkou jsem si naplánovala trasu, zvolila tematické zaměření, stanovila cíl vycházky, jaké metody využiji, připravila pomůcky. Každou trasu jsem také nejdříve sama prošla, abych znala přibližnou časovou dotaci, a pak jsem teprve vycházky absolvovala se žáky. V praxi jsem si ověřila, že vycházka je ideální forma k využití mezipředmětových vztahů, jednak při vycházce samotné, ale také následující den při vyučování nebo před vycházkou při přípravě na samotnou vycházku. Využili jsme internet, český jazyk (čtení, četba pověsti, vyprávění, vysvětlení cesty – popis, popis budov), matematiku (měřítka, vzdálenost, počítání v pracovním listu, finanční gramotnost), výtvarnou výchovu (kresba hradu, dinosaura), hudební výchovu (zpěv ptáků, zpívání cestou), dopravní výchovu (značky), tělesnou výchovu (pohyb v přírodě, běh do vrchu). Celkem jsem připravila sedm vycházek, všechny jsme uskutečnili, žáci plnili svědomitě zadané úkoly, některé pracovní listy jsme museli zpracovat až ve škole,

důvodem bylo špatné počasí. Každou vycházku jsme následující den společně se žáky zhodnotili, všechny vyplněné pracovní listy jsme zkontrolovali a žáci se vyjádřili k obtížnosti zadaných úkolů. Ukázalo se, že žáci pracují raději ve skupinách než samostatně a také se mi potvrdilo, že většina žáků nemá dobrou fyzickou kondici, naopak jsem byla potěšena znalostí města, ve kterém žijeme. Okolní města už ale mnozí žáci tak dobře neznali. Pevně věřím, že mnou zpracované materiály využijeme ve škole jako doplněk výuky i v budoucnosti, také kolegyně o ně projevily zájem. Myslím, že se mi podařilo splnit cíl, který jsem si na začátku vytyčila. Také očekávané výstupy předmětu Člověk a jeho svět dle RVP ZV(2016) tematický okruh Místo, kde žijeme, byly splněny.

Seznam použitých zdrojů

- BATŇOVICE (2015). In: *Portál informace o obci Batňovice* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://www.batnovice.cz/obec-1/informace-o-obci/>
- BERGMANN, Petr (2016). *Studánka 1715 – 2015*. Malé Svatoňovice: Broumovsko Organic. ISBN 978-80-90-5582-1-2
- BÍLEK, J. V. (1949). *Trutnovsko – 2. část*. Svoboda nad Úpou: Výstavní výbor Krkonošské výstavy v Trutnově.
- BRATŘI ČAPKOVÉ (1929). *Krkonošova zahrada*. Praha: Aventinum.
- BUKA, Tomáš (2016). *Osídlování Trutnovska po květnu 1945* [přednáška]. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší, 14. 1. 2016
- ČAPEK, Karel (1954). *Obrázky z domova*. Praha: Československý spisovatel.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2017). In: *Portál o počtu obyvatel v ČR* [online]. 02. 02. 2017 [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32853387/1300721603.pdf/cba78096-1cf5-4fde-b20a-3074b2f135f9?version=1.0>
- FABIÁNKOVÁ, Bohumíra (1996). *Prvouka v 1. – 3. Ročníku základní školy*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-31-1
- HAVLOVICE (2015). In: *Portál historie obce Havlovice* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://www.havlovice.cz/obec/historie>
- HONZERA, Zdeněk (2016). *Havlovice... krok za krokem*. Havlovice: Gentiana Jilemnice. ISBN 978-80-86527-43-7
- CHVALEČ (2015). In: *Portál turistické zajímavosti obce Chvaleč* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://www.chvalec.cz/zajimavosti/turisticke-zajimavosti>
- JESTŘEBÍ HORY (2015). In: *Informační portál Svazku obcí Jestřebí hory* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://jestrebihory.net/>
- JIRÁSEK, Václav (2012). *O dolování černého uhlí v oblasti rtyňsko-bohdašínské na Jestřebích horách*. Rtyně v Podkrkonoší: Městský úřad. ISBN 978-80-260-1686-1

JÍVKA (2015). In: *Portál informace o obci Jívka* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://jivka.cz/wp/?p=185>

KOKEŠ, Jan, MACH, Jan a kol. (2008). *Rtyně v proměnách staletí 1358 – 2008*. Rtyně v Podkrkonoší.

KOTRBA, Richard (2015). In: *Portál o úpické observatoři* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://www.obsupice.cz/new/ohvezdarne.php>

KRAUSE, Stanislav (1949). *Za krásami kraje*. Trutnov: Výstavní výbor Krkonošské výstavy Trutnov.

KŘEČEK, Jindřich, POSPÍŠIL, Otakar (1963). *Krajem Podkrkonoší*. Nová Paka: Knihkárna Jaroslava Fabiána.

KŘOVÁČKOVÁ, Blanka, SKUTIL, Martin a kol. (2014). *Pedagogický a psychologický slovník*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-513-4

KUBÍČEK, Antonín (2000). *Historie města Úpice*. Úpice: Městský úřad.

LAŠTOVIČKA, Jiří (1997). *Sborník obce Suchovršic*. Suchovršice: Obecní úřad.

LIBŇATOV (2015). In: *Portál historie obce Libňatov* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://libnatov.cz/?id=zobce/historie>

LOKVENC, Theodor a kol. (1997). *Malé Svatoňovice*. Malé Svatoňovice: Obecní úřad.

MALÉ SVATOŇOVICE (2015). In: *Portál o obci Malé Svatoňovice* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://www.malesvatonovice.cz/>

MANĚNOVÁ, Martina (2014). *Pracovní listy v mateřské škole a na 1. stupni základní školy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-499-1

MANĚNOVÁ, Martina (2016). In: *Organizační formy výuky v předmětech o přírodě a společnosti* [online]. 8. 10. 2016 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: http://kurzyuppe15.uhk.cz/pluginfile.php/4149/mod_resource/content/1/Organizacni_formy.pdf

MARŠOV (2015). In: *Portál ze života obce Maršov – charakteristika obce* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://obecmarsov.cz/>

MĚSTSKÉ MUZEUM RTYNĚ V POKRKOŇŮ (2015). In: *Portál městské muzeum Rtyně v Podkrkonoší* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://rtyne.cz/mestske-muzeum/d-68735/p1=8835>

METELKA, Jaroslav (1962). *Úpice, vlastivědný průvodce*. Trutnov: Městský národní výbor v Úpici.

MOJŽÍŠEK, Lubomír (1988). *Vyučovací metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

MÜHLSTEIN, Ludvík (1988). *Východočeský kraj Trutnovsko*. Hradec Králové: Kruh. ISBN 46-015-88

MUZEUM BRATRŮ ČAPKŮ (2015). In: *Portál o muzeu* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://malesvatonovice.unas.cz/muzeum.html>

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV (2015). In: *Portál Národního památkového ústavu* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://pamatkovykatalog.cz/?presenter=LegalStatesResults&action=legalState&legalState=652153814>

OPATRIL, Stanislav a kol. (1985). *Pedagogika pro učitelství prvního stupně základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p..

PAMÁTKY MĚSTA RTYNĚ V PODKRKOŇŮ (2015). In: *portál města Rtyně v Podkrkonoší – památky* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://rtyne.cz/historicke-pamatky/gs-16777/p1=1412>

PODROUŽEK, Ladislav (2003). *Úvod do didaktiky prvouky a přírodovědy pro primární školu*. Pelhřimov: nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86473-45-7

RADVANICE (2015). In: *portál zajímavostí obce Radvanice* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 20-11-10]. Dostupné z: <http://www.radvanice.cz/index.php?nid=525&lid=cs&oid=7457>

REIL, Roman (2005). *Radvanice – kapitoly z dějin obce pod Jestřebími horami*. Radvanice: Obecní úřad. ISBN 80-239-3834-7

REIL, Roman a kol. (2001). *Havlovice a čas*. Havlovice: Obecní úřad.

RTYNĚ V PODKRKONOŠÍ (2015). In: *Portál o historii a turistice v obci Rtyně v Podkrkonoší* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://rtyne.cz/historie%2Da%2Dturistika/ms-1312/p1=1312>

RVP ZV (2016). In: *MŠMT* [online]. 09. 11. 2016 [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

SKALKOVÁ, Jarmila (2007). *Obecná didaktika*. Praha: Grada Publishing, a. s.. ISBN 978-80-247-1821-7

SPOLEK CHALUPĚNÍ (2014). In: *portál spolku Chalupění* [online]. 14. 08. 2014 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://www.chalupeni.cz/>

SUCHOVRŠICE (2015). In: *Portál o historii a současnosti obce Suchovršice* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://www.suchovrsice.cz/obec-1/historie/popis-obce/>

ŠIKÝŘ, Jakub (2017). In: *Portál o obci Rtyně v Podkrkonoší – nezávislý zpravodaj* [online]. 02. 02. 2017 [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: http://rtyne.cz/assets/File.ashx?id_org=14314&id_dokumenty=209955

ŠTIKOVÁ, Věra (2010). *Prvouka 3 pracovní sešit pro třetí ročník základní školy*. Brno: Nová škola, s. r. o.. ISBN 978-80-7289-143-6

ÚPICE (2015). In: *Portál o obci Úpice* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://upice.cz/mesto.asp>

VELIKANIČ, Ján (1967). *Organizační formy vyučovania na školách I. a II. cyklu*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľství.

VELKÉ SVATOŇOVICE (2015). In: *Portál o obci Velké Svatoňovice* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: http://www.velkesvatonovice.cz/windex.php/?page_id=36

VETEŠKA, Jaroslav (2004). *Úpicko tenkrát a dnes*. Praha: Ostrov. ISBN 80-86289-34-6

VETEŠKA, Jaroslav (2006). *Tváře Jestřebích hor*. Praha: Ostrov. ISBN 80-86289-49-4

VRÁNOVÁ, Lidmila a kol. (2007). *Velké Svatoňovice... dnů současných a minulých*. Velké Svatoňovice: Obecní úřad.

VORLICKÝ, Antonín a kol. (2001). *Rtyňská vlastivěda*. Rtyně v Podkrkonoší: Městský úřad.

VÝZNAMNÉ BUDOVY ÚPICE (2015). In: *Město Úpice* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: http://upice.cz/assets/File.ashx?id_org=17465&id_dokumenty=8097

ZAPLETAL, Miloš (2003). *Vycházky a výlety s dětmi*. Praha: Portál, s. r. o.. ISBN 80-7178-750-7

ZIKL, Pavel a kol. (2011). *Využití ICT u dětí se speciálními potřebami*. Praha: Grada Publishing, a. s.. ISBN 978-80-247-3852-9

Zdroje obrázkové dokumentace

obr. 1 – Mapa regionu – Jiří FILÍPEK (2015). In: *Portál Region Jesťřebí hory* [online]. 10. 11. 2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z: <http://jestrebihory.cz/>

obr. 2 – Topografické značky – Hana PLAŠILOVÁ (2017).

Přílohy

Příloha A: Ukázky vypracovaných pracovních listů

Příloha B: Fotografická dokumentace

Příloha A: Ukázky vypracovaných pracovních listů

Pracovní list číslo 1

1. Křížovka – doplň názvy topografických značek, tajenkou je název místa, kam jsme došli na vycházce.

		P	A	R	K	O	V	I	Š	T	Ě
				Ť	O	Š	T	A			
			K	O	S	Ť	E	I			
	Památný ...			S	Ť	R	O	M			
			M	U	Z	E	U	M			
		D	I	V	A	D	I	O			

2. Doplň celý název kostela, který se nachází na náměstí (pomůže ti plán obce, nebo informační cedulka na kostelu).

Kostel Svatého Jakuba

3. Rozhlédni se kolem sebe a napiš, jaké budovy vidíš od kostela Svatého Jakuba:

Muzeum, Obchody, Kostel, Senior Dům Benánek, Morový sloup, Textil, Hračkařna, Elektronické potřeby, Textil, Prodejna autodílů.

4. Vidiš Divadlo Aloise Jiráska?

ano

ne

5. Popiš cestu, jak se vrátíš zpátky do školy:

Půjdeme kolem Muzea, půjdeme po chodníku, opatrně
přejdeme silnici, a jsme u školy.

6. Zkus překreslit náměstí obce Úpice a použij k tomu topografické značky, které znáš.

Pracovní list číslo 1

1. Křížovka – doplň názvy topografických značek, tajenkou je název místa, kam jsme došli na vycházce.

Pamětný...

P	A	R	K	O	V	I	Š	Ť	E
			P	O	S	T	A		
		K	O	S	T	E	L		
			S	T	R	O	M		
		M	U	Z	E	U	M		
D	I	V	A	D	L	O			

2. Doplň celý název kostela, který se nachází na náměstí (pomůže ti plán obce, nebo informační cedulka na kostelu).

Kostel svatého Jakuba

3. Rozhlédni se kolem sebe a napiš, jaké budovy vidíš od kostela Svatého Jakuba:

DŮSE DŮM SENIOR BERÁNEK, OBCHODY,
MOROVÍ SLOUB, KOSTEL

4. Vidiš Divadlo Aloise Jiráka?

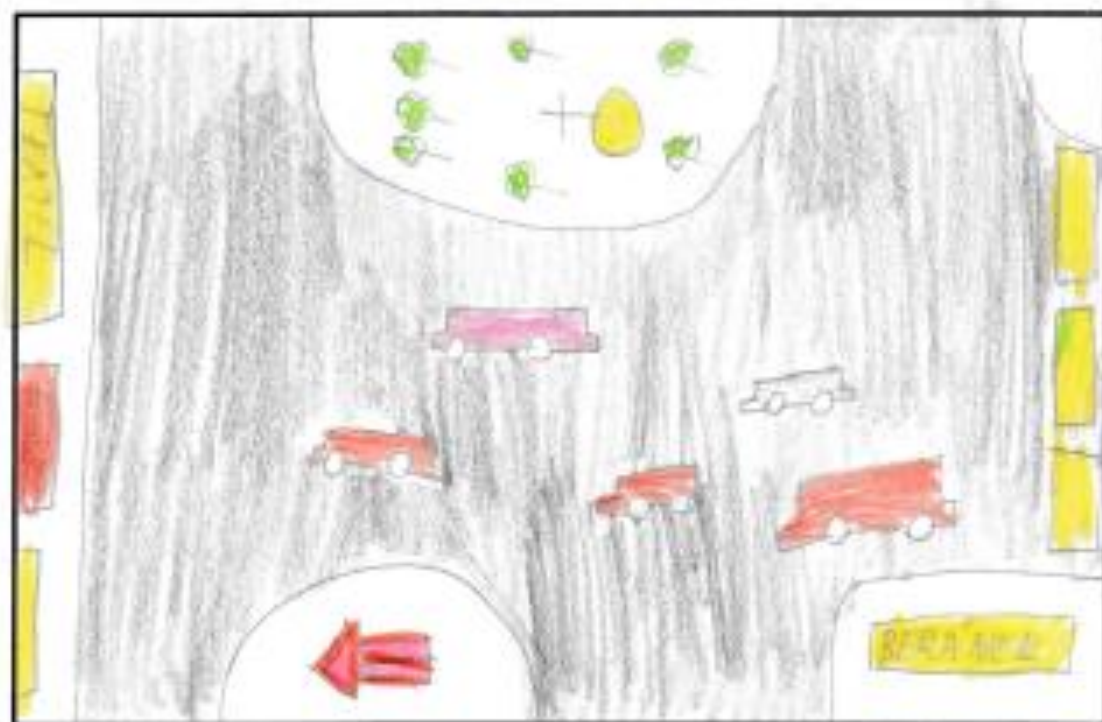
ano

ne

5. Popiš cestu, jak se vrátíš zpátky do školy:

Půjdeme kolem muzea. A od muzea půjdeme po
chodníku a k schodě a jsme u školy.

6. Zkus překreslit náměstí obce Úpice a použij k tomu topografické
značky, které znáš.

Pracovní list číslo 2

1) Které významné budovy jsme navštívili?

a) HVĚZDÁRNA

b) KAPLE SV. MICHALA

c) DŮVODLJ A. JIRÁSKA

d) HUSICKÝ KOSTEL

2) Ve kterém roce se uskutečnilo první představení v Divadle Aloise Jiráka? Pokud nevíš, příklady ti pomohou.

1	9	3	8
1x1	3x3	3:1	4x2

3) Jak se jmenoval farář, který nechal postavit kapli svatého Michala?

1	P	O	D	Z	I	M														
2			M	A	M	A														
3					P	R	A	N	O	D	I	C	E							
4					L	E	T	O												
5						L	I	S	T	O	P	A	D							
6					V	A	N	O	C	E										
7						J	I	H												
8	M	V	C	H	O	M	O	R	K	A										
9	D	I	V	A	D	L	E													
10						L	E	D	E	N										
11							K	V	E	T	E	N								

1/ Název třetího ročního období.

2/ Rodiče jsou táta a ...

3/ Dědeček a babička jsou ...

4/ Název ročního období, kdy jsou letní prázdniny.

5/ Jedenáctý měsíc v roce.

6/ V prosinci slavíme ...

7/ Opakem severu je ...

8/ Jedovatá houba

9/ V jaké budově se nachází kino v Úpici?

10/ První měsíc v roce.

11/ Měsíc, ve kterém slavíme Svátek matek.

4) Rozluštěte názvy hlavních světových stran. Ve směrové růžici pak dopište zkratky hlavních i vedlejších světových stran. (Štiková, 2010, str. 19)

 - šit + ver =

S	E	V	E	R
---	---	---	---	---

 -rnice + h =

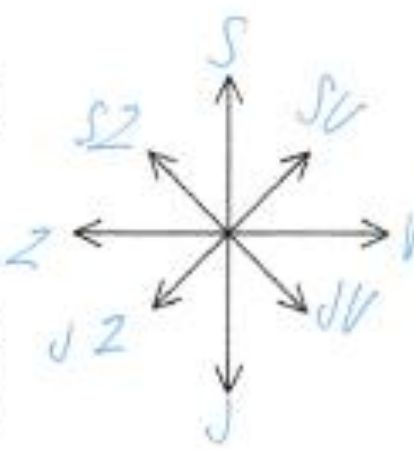
J	i	H
---	---	---

 - r + chod =

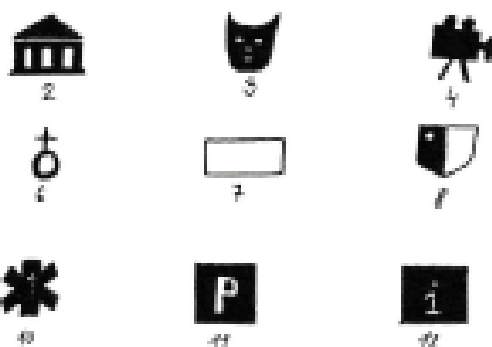
V	Ě	C	H	O	D
---	---	---	---	---	---

 zá + - ák =

Z	A	P	A	D
---	---	---	---	---

5) Urči polohu topografických značek podle světových stran. Pomůže ti směrová růžice z předchozího cvičení.

a/ na severovýchod od domu je kino

b/ na jih od domu je parkoviště

c/ na severozápad od parkoviště je hostel

d/ na východ od parkoviště je info centrum

e/ na severozápad od informačního centra je škola

f/ na sever od domu je divadlo

g/ na jihovýchod od divadla je městský úřad

h/ na jihozápad od domu je lékárna

i/ na severozápad od domu je museum

6) Rozlušti názvy okolních obcí Úpice:

VALIHEVOC HAUČKOVICE

ROCHISEVUŠC SUCHOVČICE

NYTĚR KTINĚ

ABVIŇOCTE BATŇOVICE

ROŠAVM MARŠOV

Pracovní list číslo 2

1) Které významné budovy jsme navštívili?

- a/ Kaple sv. Michala b/ Divadlo A. Jiráska
 c/ Husův kostel d/ Zvěstování

2) Ve kterém roce se uskutečnilo první představení v Divadle Aloise Jiráska? Pokud nevíš, příklady ti pomohou.

1	4	3	8
1x1	3x3	3:1	4x2

3) Jak se jmenoval farář, který nechal postavit kapli svatého Michala?

1	P	O	D	Z	i	M													
2			M	A'	M	A													
3					P	B	A	R	O	D	I	Č	E						
4					L	E	T	O											
5					L	I	P	T	O	P	A	O							
6					V	A'	N	O	C	E									
7					J	i	M												
8	M	O	ch	O	M	V	R	K	A										
9	d	r	v	A	O	L	E												
10					L	E	J	E	N										
11						K	V	B	T	E	N								

- Název třetího ročního období.
- Rodiče jsou táta a ...
- Dědeček a babička jsou ...

4/ Název ročního období, kdy jsou letní prázdniny.

5/ Jedenáctý měsíc v roce.

6/ V prosinci slavíme ...

7/ Opakem severů je ...

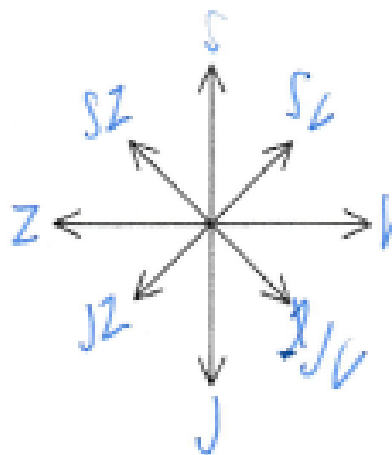
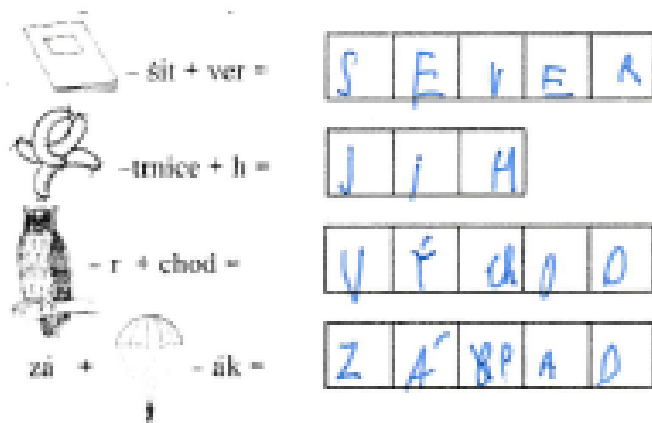
8/ Jedovatá houba

9/ V jaké budově se nachází kino v Úpici?

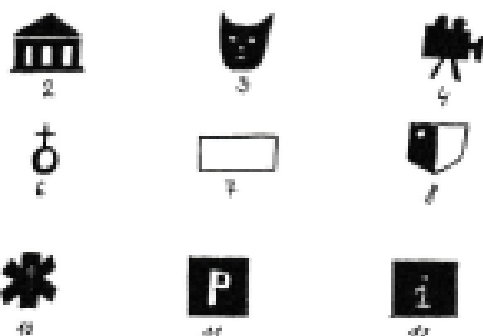
10/ První měsíc v roce.

11/ Měsíc, ve kterém slavíme Svátek matek.

4) Rozluštěte názvy hlavních světových stran. Ve směrové růžici pak dopište zkratky hlavních i vedlejších světových stran. (Štíková, 2010, str. 19)

5) Urči polohu topografických značek podle světových stran. Pomůže ti směrová růžice z předchozího cvičení.

a/ na severovýchod od domu je kin

b/ na jih od domu je parkoviště

c/ na severozápad od parkoviště je hotel

d/ na východ od parkoviště je info. centrum

e/ na severozápad od informačního centra je dom

f/ na sever od domu je divadlo

g/ na jihovýchod od divadla je kostel

h/ na jihozápad od domu je líčivna

i/ na severozápad od domu je muzeum

6) Rozlušti názvy okolních obcí Úpice:

VALIHEVOC HALOVIC

ROCHISEVUŠC SUCHOVIC

NYTĚR ATYVĚ

ABVIŇOCTE BATŇOVICE

ROŠAVM MAPIŠOV

Pracovní list číslo 3

1) Ve kterém roce byla naučná stezka vybudována?

a/ 1920

b/ 1930

c/ 1940

2) Jaké povolání vykonával Václav Pitaš?

producent, učitel, ředitel, starosta.

3) Který strom byl v roce 2011 vyhlášen stromem roku? (napovi ti informační cedule č. 2)

Jilm

4) Které stromy můžeš vidět při procházce naučnou stezkou: (uveď 5 možností)

jehličnaté

Borovice

Modřín

Smrk

Jedle

tis

listnaté

Jilm

Olše

Šeřík

Lipa

vrba

5) Kterému ptáčkovi se říká „řasořitka“ a kterému „létající drahokam“? (pomůže ti informační tabule č. 3)

řasořitka: konipas bílý.

létající drahokam: ledňáček říční.

6) Kteří ptáci byli vyhlášeni ptákem roku:

2008: Skorec Vodní, Ráček chechtavý

2009:

7) Které bezobratlé živočichy můžeš spatřit u řeky Úpy : (napíš alespoň 4 možnosti)

Vodoměrky

Šiolla

Komáry

Vaičky

Bruslařky

Pracovní list číslo 3

1) Ve kterém roce byla naučná stezka vybudována?

a/ 1920

b/ 1930

c/ 1940

2) Jaké povolání vykonával Václav Pitaš?

podnikatel, učitel, ředitel, absolvent

3) Který strom byl v roce 2011 vyhlášen stromem roku? (napoví ti informační cedule č. 2)

jilom

4) Které stromy můžeš vidět při procházce naučnou stezkou: (uveď 5 možností)

jehličnaté

modřín

borovice

smrk

jeďle

jalovec

listnaté

vrba

řezka

topol

olše

lípa

5) Kterému ptáčkovi se říká „třasořitka“ a kterému „létající drahokam“? (pomůže ti informační tabule č. 3)

třasořitka: konipas bílý

létající drahokam: ledňáček říční

6) Kteří ptáci byli vyhlášeni ptákem roku:

2008: raček chechtavý

2009: skorec vodní

7) Které bezobratlé živočichy můžeš spatřit u řeky Úpy : (napíš alespoň 4 možnosti)

homáry

vášky

šidla

roděnačky

vodováňky

Pracovní list číslo 4

1) Ze kterých zemí jsou zde vystavené peníze? (napíš alespoň 10 možností)

<u>Maďarsko</u>	<u>USA</u>
<u>Norsko</u>	<u>Meiko</u>
<u>Itálie</u>	<u>Brasílie</u>
<u>Turecko</u>	<u>Bulharsko</u>
<u>Francie</u>	<u>Maďarsko</u>
<u>Německo</u>	<u>Polsko</u>

2) Které země mají proděravěné peníze?

Řecko, Rumunsko, Francie, Čína, Francie, Norsko, Japonsko,
Tunis.

3) Zakroužkuj tvar „dírký“ v minci:

4) Napiš důvod, proč byly mince proděravělé.

Aby ty peníze neustrabíli. Měli to místo pěščenky.
Kovíkati je na míl.

5) Jmenuj dvě země, ve kterých se jako platidlo používají mince ve tvaru čtverce:

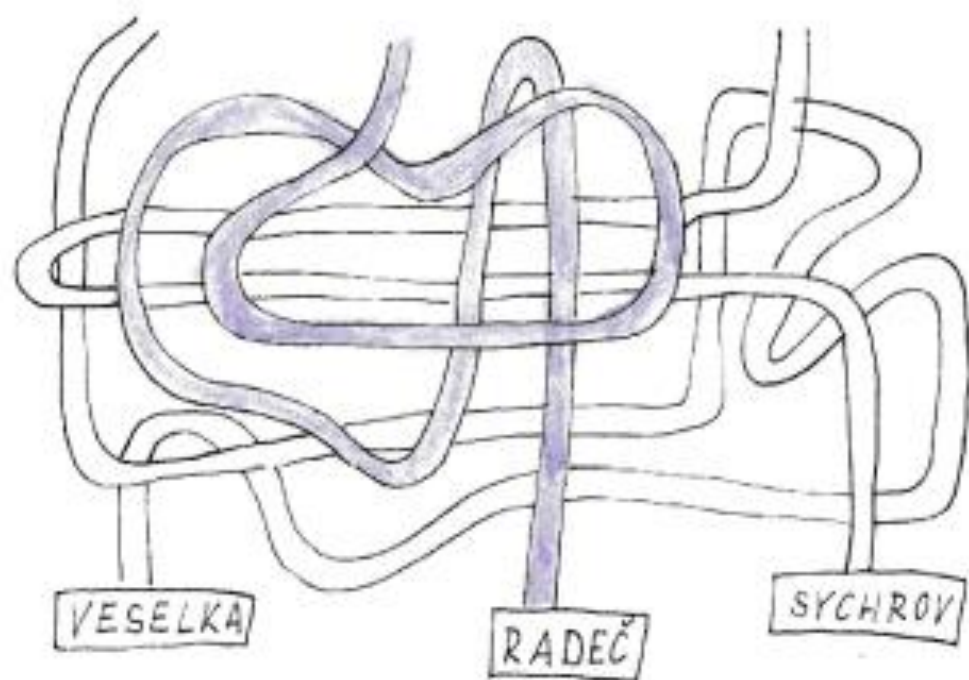
1) Cejlon 2) Nizozemi

6) Jaký poklad se našel v Dřevěnce? A co se za něj dalo koupit?

6 mincí se našel v Dřevěnce a dalo se za ně koupit 10 slepic

7) Ve které části Úpice se našlo nejvíce pokladů ve formě mincí?

(bludiště ti napoví)

8) Jaké významné budově je věnována část expozice?

- 1/ Starosta Úpice se jmenuje...
- 2/ V budově Policie ČR bydleli bratři ...
- 3/ Název budovy, ve které sídlí lékaři...
- 4/ Název budovy, kde sídlí starosta města...
- 5/ Muzeum v Úpici bylo dřive...
- 6/ Dnes jsme prošli naučnou stezku, která se jmenuje...
- 7/ Jak se jmenuje nejstarší stavební památka Úpice...
- 8/ Na náměstí naproti muzeu stojí ...
- 9/ Jak se jmenuje budova, kde pozorujeme oblohu...
- 10/ Divadlo v Úpici se jmenuje podle Aloise ...

Pracovní list číslo 4

1) Ze kterých zemí jsou zde vystavené peníze? (napíš alespoň 10 možností)

Maďarsko

USA

Itálie

Polsko

Černá hora

Čína

Turecko

Indonésie

Švýcarsko

Indie

Francie

Norsko

2) Které země mají proděravěné peníze?

Francie, Řecko, Tunis, Norsko, Čína, Japonsko, Rumunsko

3) Zakroužkuj tvar „dírký“ v minci:

4) Napiš důvod, proč byly mince proděravělé.

Aby je nebrali, jako penězňku

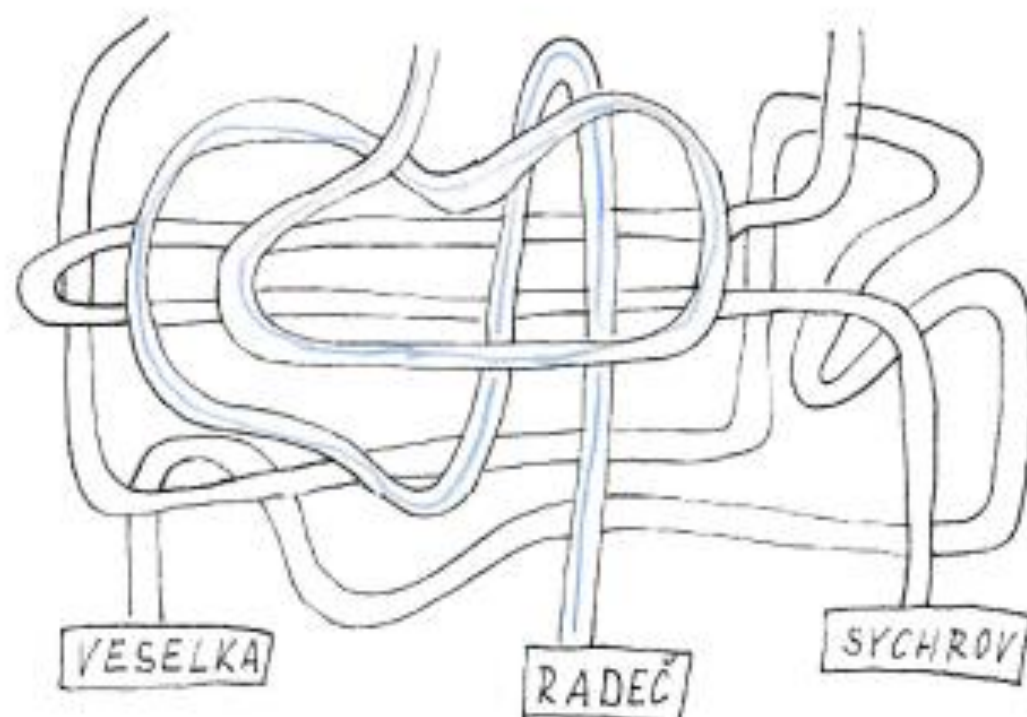
5) Jmenuj dvě země, ve kterých se jako platidlo používají mince ve tvaru čtverce:

1) Ejlon 2) Nisosemí

6) Jaký poklad se našel v Dřevěnce? A co se za něj dalo koupit?

6 mincí, 10 slepic

7) Ve které části Úpice se našlo nejvíce pokladů ve formě mincí?
(bladiš tě napoví)

8) Jaké významné budově je věnována část expozice?

- 1/ Starosta Úpice se jmenuje...
- 2/ V budově Policie ČR bydleli bratři ...
- 3/ Název budovy, ve které sídlí lékaři...
- 4/ Název budovy, kde sídlí starosta města...
- 5/ Muzeum v Úpici bylo dříve...
- 6/ Dnes jsme prošli naučnou stezkou, která se jmenuje...
- 7/ Jak se jmenuje nejstarší stavební památka Úpice...
- 8/ Na náměstí naproti muzeu stojí ...
- 9/ Jak se jmenuje budova, kde pozorujeme oblohu...
- 10/ Divadlo v Úpici se jmenuje podle Aloise ...

Pracovní list číslo 5

1) Jaký kámen se těží v lomu Krákorka?

pískovec

2) Namaluj dinosaura, který zanechal otisk stopy v lomu:

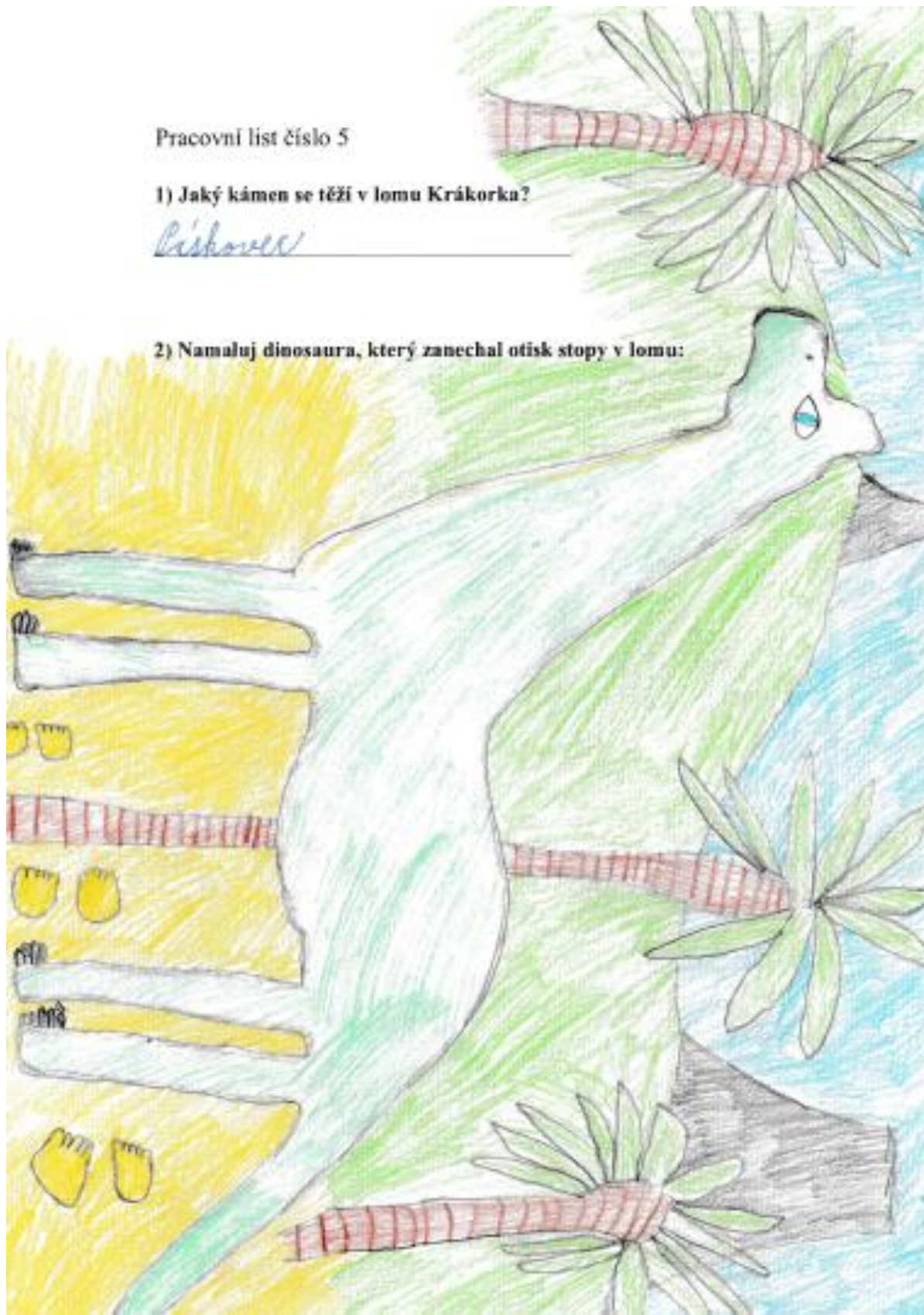

Pracovní list číslo 5

1) Jaký kámen se těží v lomu Krákorka?

řisovec

2) Namaluj dinosaura, který zanechal otisk stopy v lomu:

Pracovní list číslo 5

1) Jaký kámen se těží v lomu Krákorka?

pískovec

2) Namaluj dinosaura, který zanechal otisk stopy v lomu:

Pracovní list číslo 5

1) Jaký kámen se těží v lomu Krákorka?

pískovce

2) Námaluj dinosaura, který zanechal otisk stopy v lomu:

Pracovní list číslo 6

1) Před muzeem stojí zvláštní „kámen“ (zkamenělé dřevo):

a/ žula

b/ vápenec

c/ araukarit

2) První písemná zmínka o Rtyni je z roku:

a/ 1221

b/ 1332

c/ 1358

3) Ve kterém roce byla obec povýšena na město? (pokud si nejsi jistý, vypočítej příklad)

989

$$\begin{array}{r} 989 \\ \times 2 \\ \hline 1978 \end{array}$$

4) Namaluj znak Rtyně:

5) Významnou památkou je zvonice, která je celá ze dřeva. Má 3 zvony. Napiš jejich názvy:

1/ moravník

2/ poledník

3/ slavnostní

6) Jaká expozice se nachází v 1. patře muzea?

a/ o historii města

b/ o hornictví

c/ o životě ve městě

7) Jak se jmenuje patronka horníků?

zvolá Barbara

8) Které lampy používali horníci v dolech? (napiš alespoň 5 možností)

olejové, elektrické, benzínové, petrolejové,
bezpečnostní

9) Vytvoř dvojice a vybarvi je:

10) Horníkům se říkalo:

a/ trpaslíci

b/ permonici

c/ strašidla

11) Zkus namalovat permonika (správná odpověď z otázky číslo 9)

Pracovní list číslo 6

1) Před muzeem stojí zvláštní „kámen“ (zkamenělé dřevo):

a/ žula

b/ vápenec

araukarit

2) První písemná zmínka o Rtyni je z roku:

a/ 1221

b/ 1332

1358

3) Ve kterém roce byla obec povýšena na město? (pokud si nejsi jistý, vypočítej příklad)

989

$$\begin{array}{r} \times 2 \\ 1978 \end{array}$$

4) Namaluj znak Rtyně:

5) Významnou památkou je zvonice, která je celá ze dřeva. Má 3 zvony. Napiš jejich názvy:

- 1/ mráčník
- 2/ poledník
- 3/ slavnostní

6) Jaká expozice se nachází v 1. patře muzea?

- a/ o historii města
- b/ o hornictví
- c/ o životě ve městě

7) Jak se jmenuje patronka horníků?

svatá Barbora

8) Které lampy používali horníci v dolech? (napiš alespoň 5 možností)

seprolejové, bezpečnostní, benzínové elektrické,
acetylenové, olejové,

9) Vytvoř dvojice a vybarvi je:

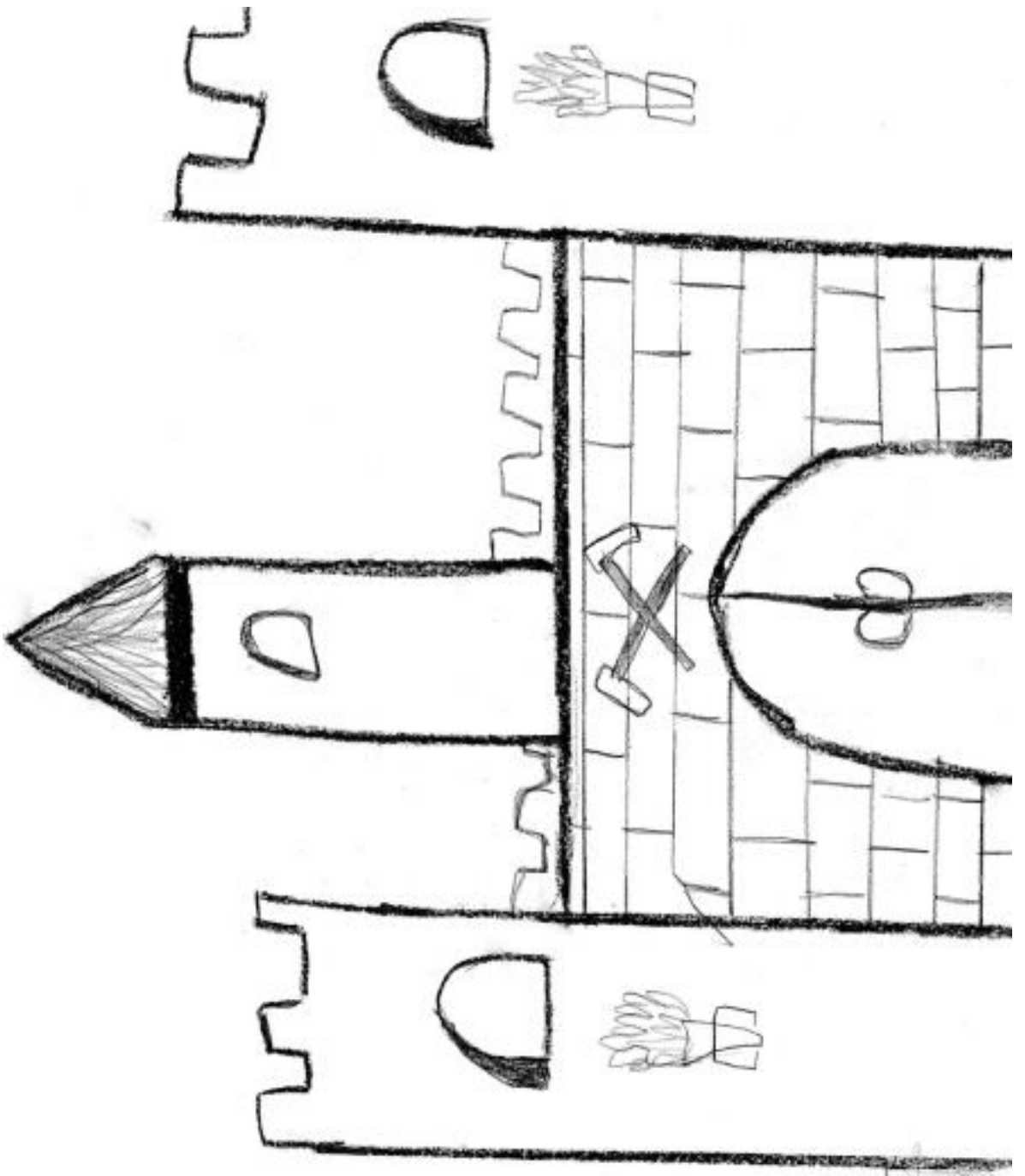

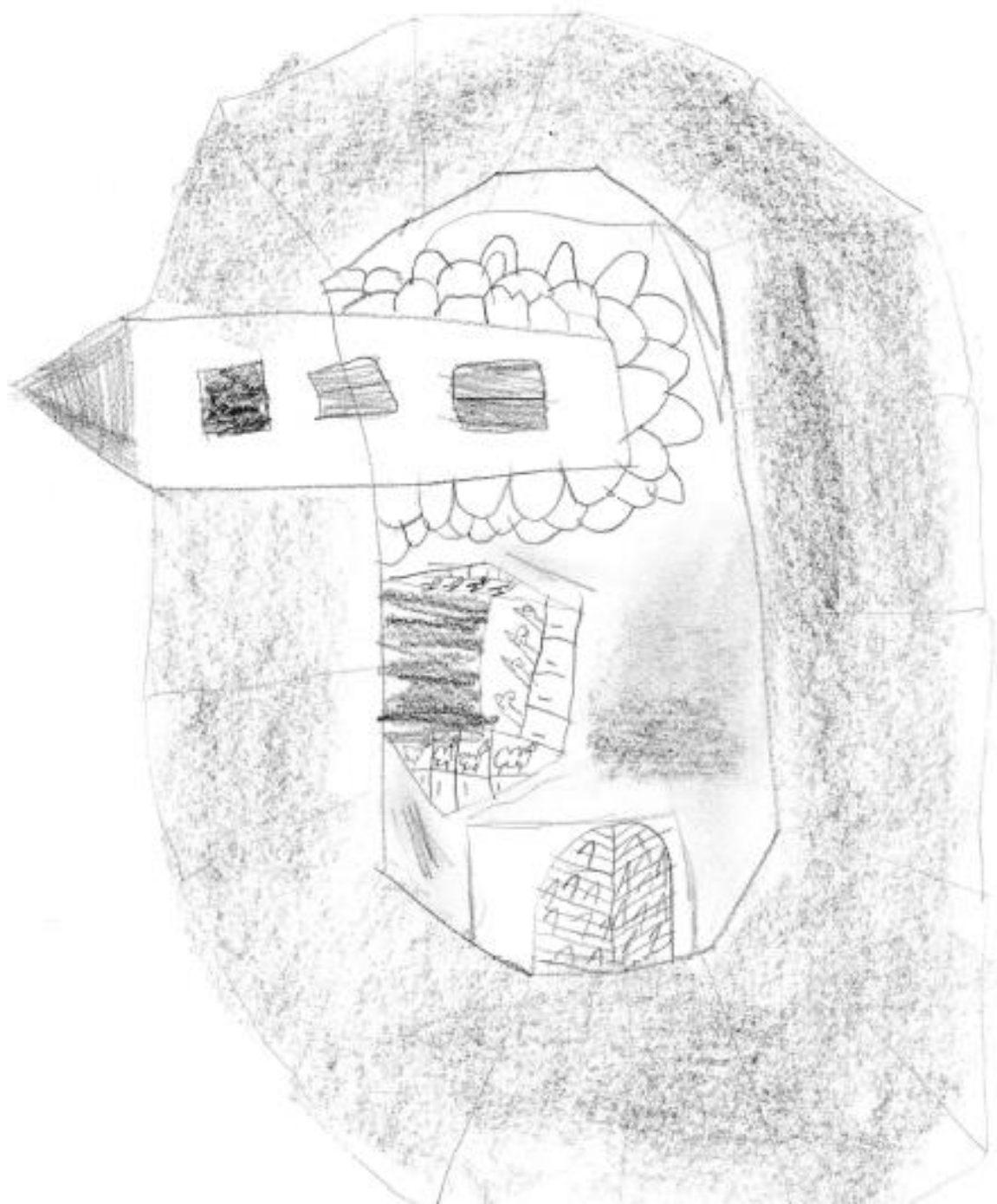
10) Horníkům se říkalo:

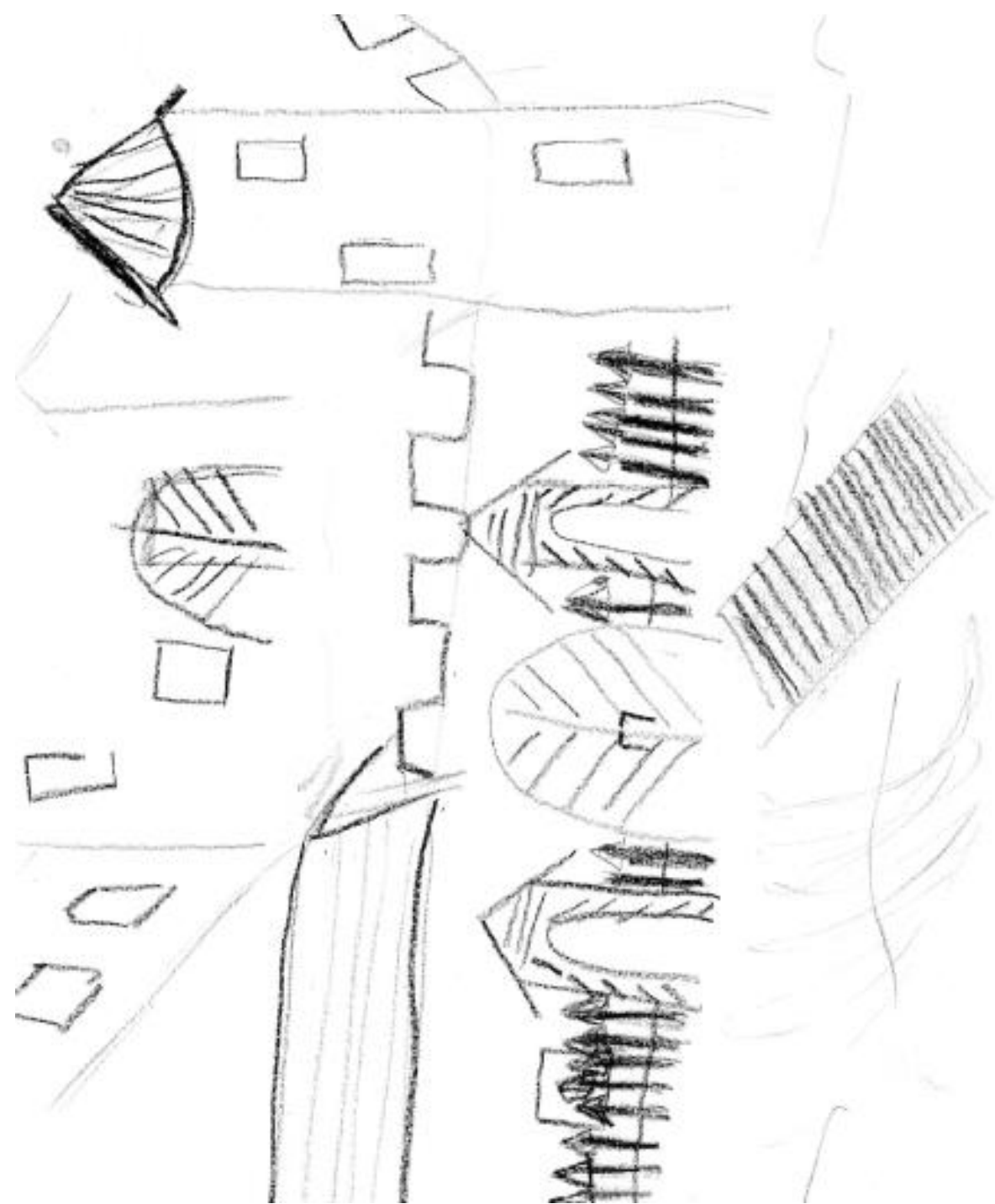
- a/ trpaslíci
- b/ permonáci
- c/ strašidla

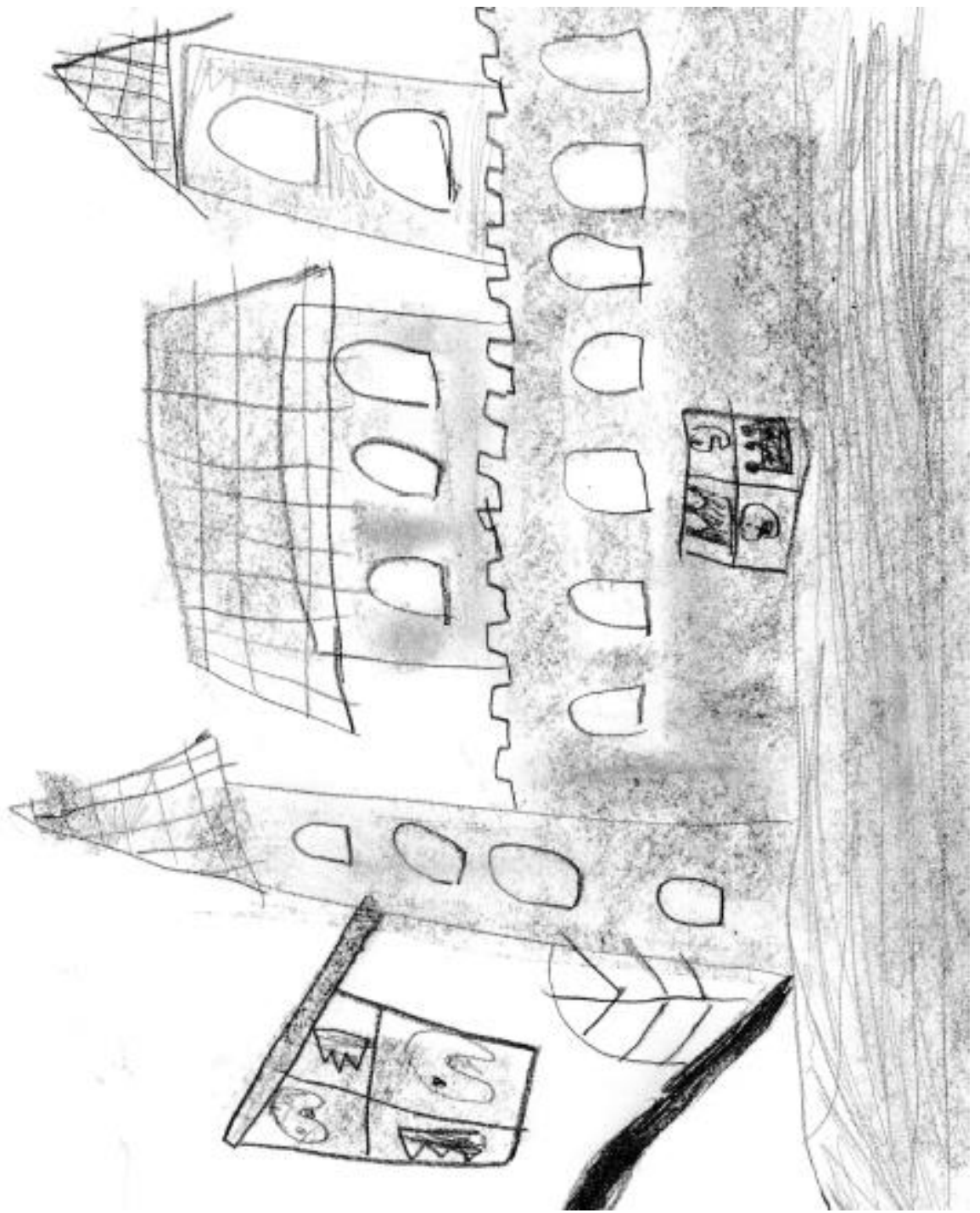
11) Zkus namalovat horníka (správná odpověď z otázky číslo 9)

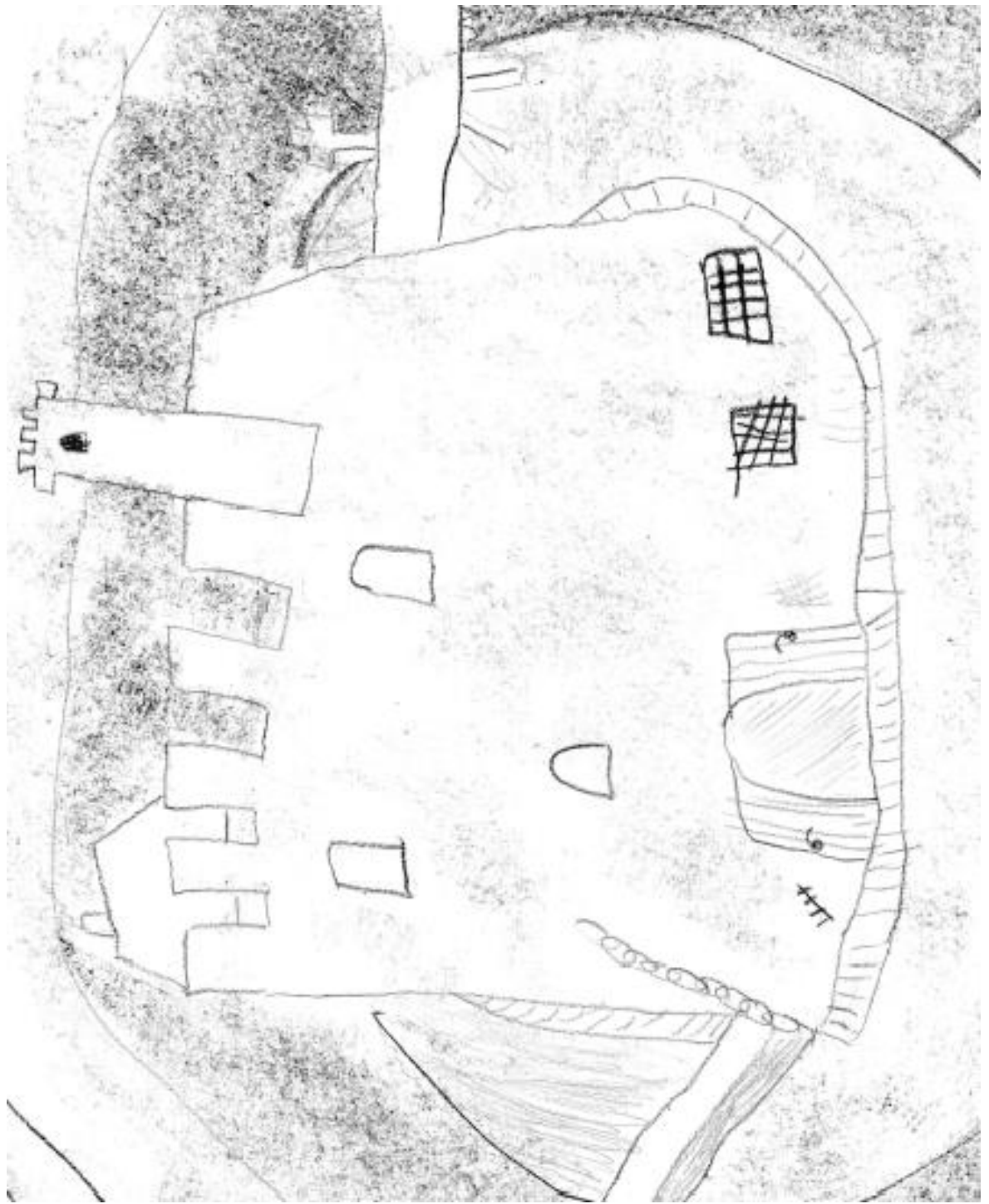

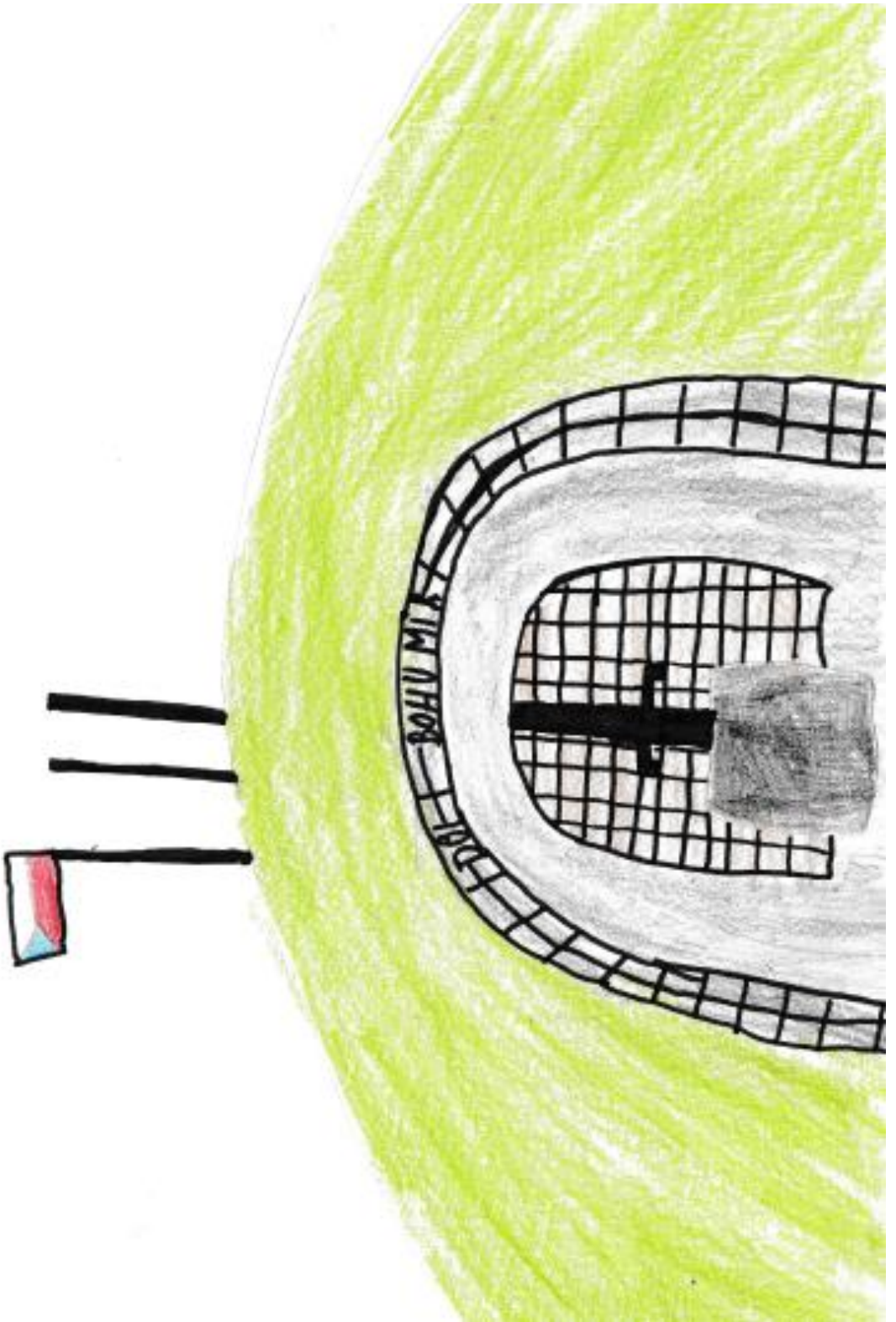

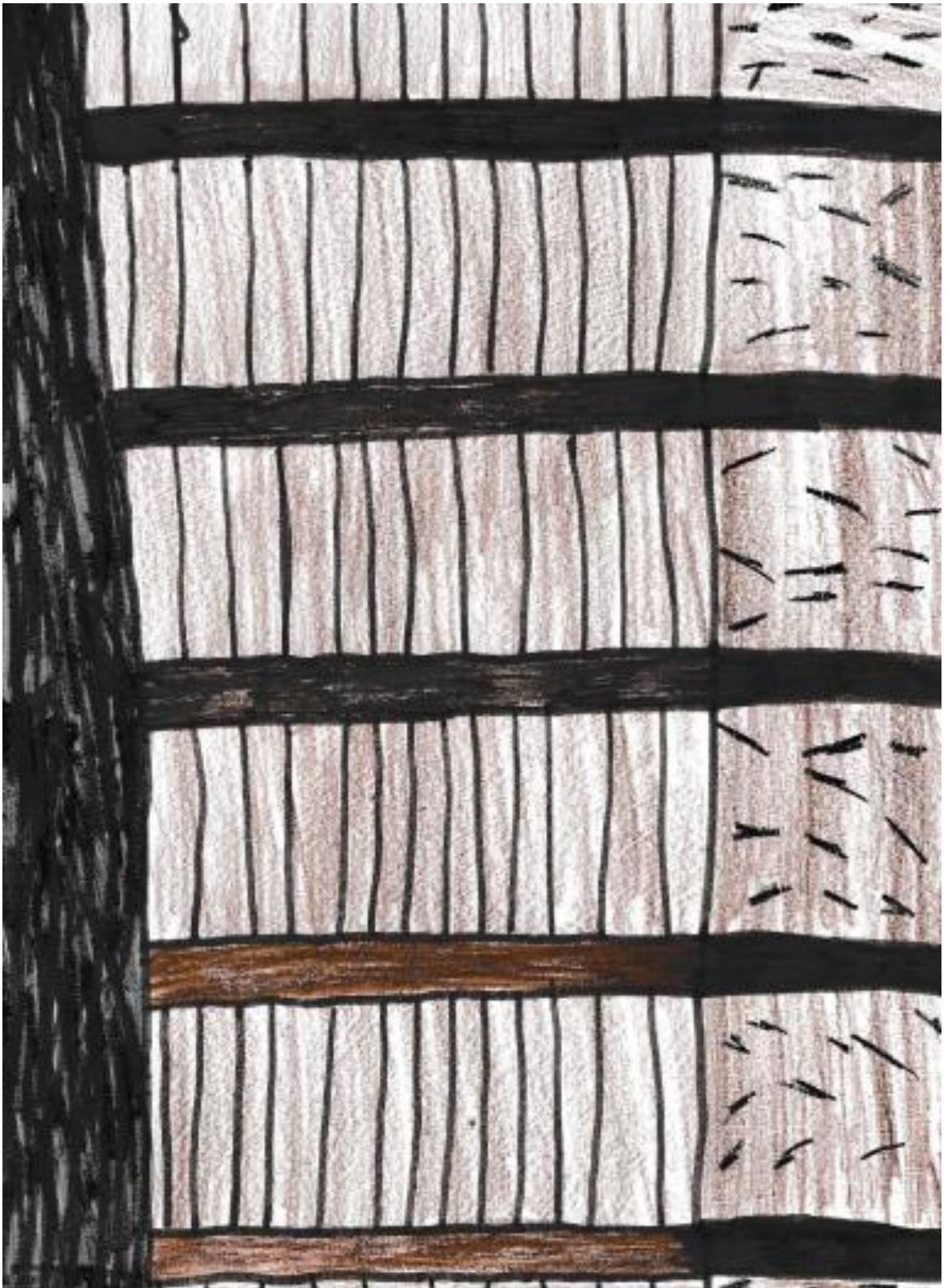

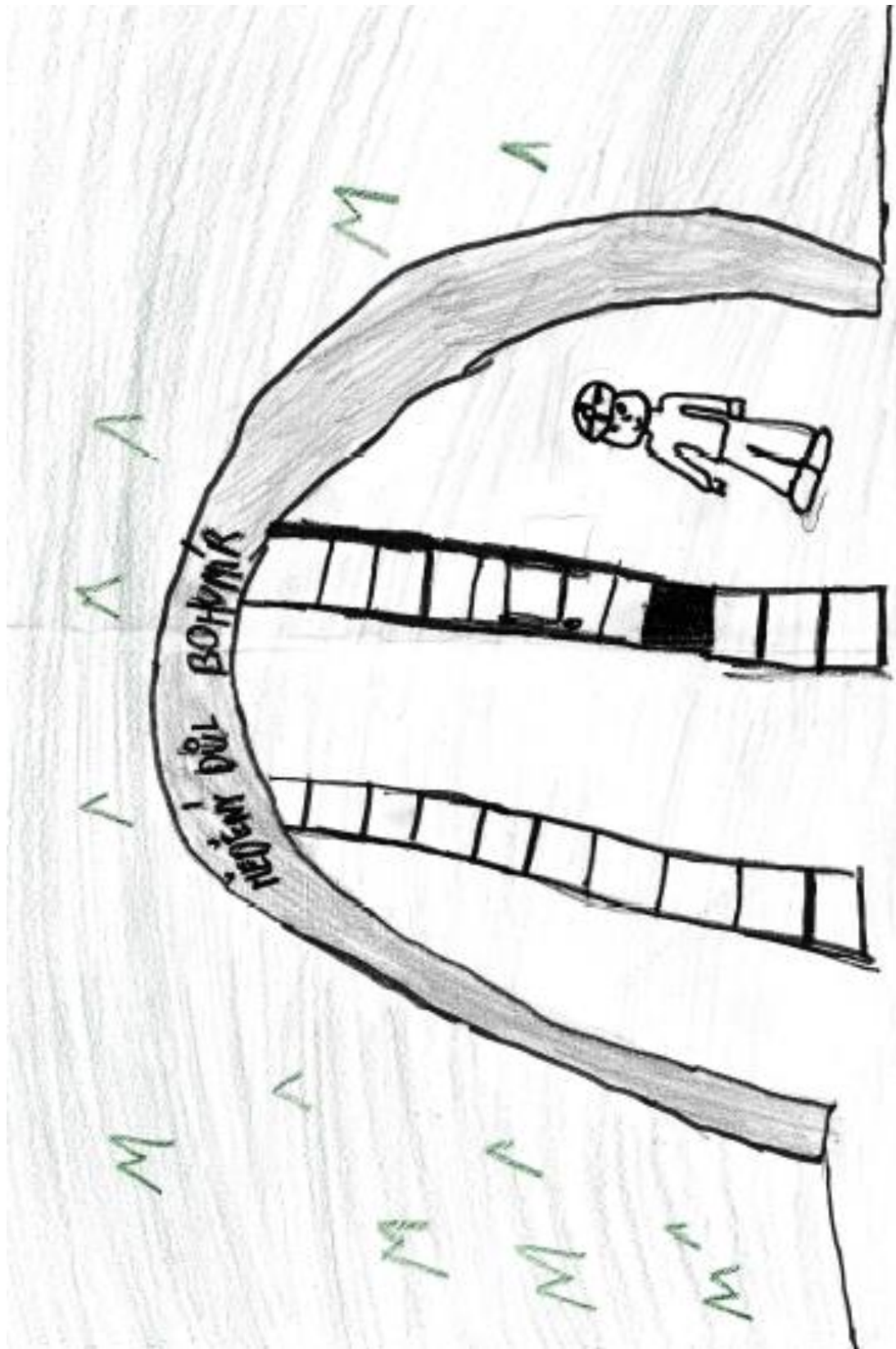

Příloha B – fotografická dokumentace

(fotografie jsou dílem autorky DP)

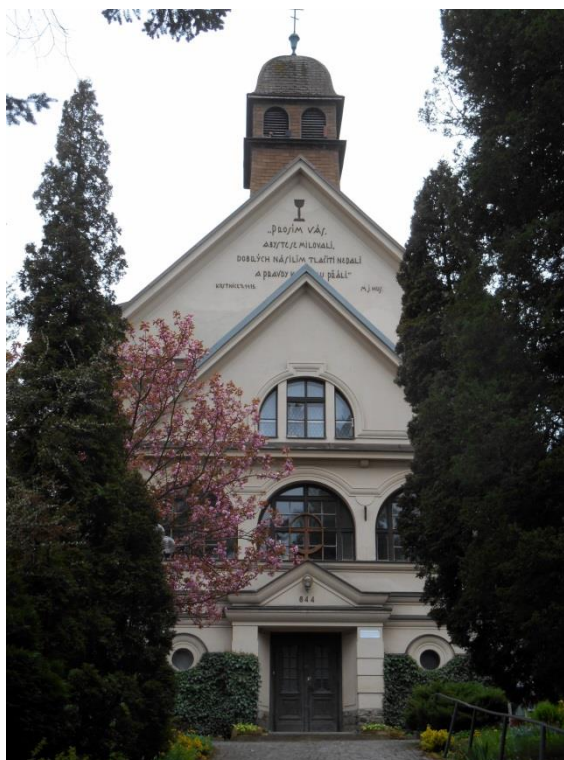
Obr. 1 – Městské muzeum Úpice

Obr. 2 – Kostel svatého Jakuba

Obr. 3 – Divadlo Aloise Jiráska a kaple svatého Michala

Obr. 4 – Husitský kostel

Obr. 5 – Hvězdárna v Úpici

Obr. 6 – Městský úřad v Úpici

Obr. 7 – bydliště rodiny Čapkovy

Obr. 8 – Poliklinika Úpice

Obr. 9 – Spořitelna

Obr. 10 – Dřevěnka

Obr. 11 – lom Krákorka

Obr. 12 – vyhlídka ve Rtyni v Podkrkonoší

Obr. 13 – kostel se zvonící

Obr. 14 – Městské muzeum

Obr. 15 – busta TGM v Havlovicích

Obr. 16 – lípy svobody 1968

Obr. 17 – hrad Vízmburk

Obr. 18 – znak Havlovic

Obr. 19 – sousoší bratří Čapků

Obr. 20 - poutní kostel Sedmi radostí Panny Marie

Obr. 21 – léčivý pramen

Obr. 22 – dědičná štola Kateřina

Obr. 23 – měděný důl Bohumír

Obr. 24 – horník v dole Bohumír